☆ ☆ ☆ ŽUVOME ☆ DĖL ☆ TĖVYNĖS ☆ ☆ ☆

KARYS

1957

LAPKRITIS-
NOVEMBER

KARYS

1957 M.

Nr. 9 (1336)

Redaktorius Zigmas Raulinaitis

Redaktoriaus pavaduotojas Stasys Butkus

Kalbinę dalį redaguoja Kazys Kepalas

Dailiosios literatūros dalį redaguoja Vincas Jonikas

Administratorius Leonas Bileris

*

Leidžia Kario Leidykla

Atskirus skyrius redaguoja:
Balys Brazdžionis — Lietuviai Kariai Laisvajame Pasaulyje,
Romas Kezys—Kariai ir Jaunimas.
Justinas Liaukus—Karinės Žinios,
L. š. S. T.—Tremties Trimitas.

TURINYS

Prezidentas A. Smetona kalba vėlinių dieną prie žuvusių karių paminklo Kauno kapuose (Iš p. P. Blumo rinkinio) ..... Viršelis
E. Čekienė — Kova už laisvę yra šventa 274
A. Rėklaitis — Vid. Rytų krizė 275
O. Urbonas — Lietuvių-lenkų karas su švedais (pabaiga) 276
B. Sruoga — Ištrauka iš dramos "Barbora Radvilaitė" ir Posto minėjimas) 284
J. Tumas — Bolševikų kalėjimuose ir červenės žudynėse 287
V. Mingėla — Suskaldytas atomas 293
V. Vrublevičius — Prieš 10 metų Indokinijoje 295
K. Ališauckas — Plk. O. Urbonui 65 metai 296
Tremties Trimitas 297
Kariai ir Jaunimas 299
Karinės Žinios 300
Veteranų Veikla 301
Kuprinės Pabiros 304

Bendradarbiai

K. Ališauskas, P. Alšėnas, J. Apyrubis, V. Augustinas, A. Balčiūnas, B. Balčiūnas, A. Bernotas, P. Blumas, P. Būtėnas, E. Čekienė, P. Dirkis, K. Jankūnas, V. K. Jonynas, J. Juodis, J. Almis Jūragis, Dr. K. Jurgėla, P. Jurgėla, J. Kiaunė, P. Labanauskas, J. Lanskoronskis, A. Levickis, Marių Žuvėdra, Nelė Mazalaitė, Kan. J. Meškauskas, J. Mikštas, J. Mikuckis, Vl. Mingėla, T. Papartis, V. Perminas, P. Plechavičius, A. Rėklaitis, V. Raulinaitis, J. Skardis, A. Sodaitis, A. Sperauskas, Dr. V. Sruogienė, Mag. Hist. K. Stalšans, J. Šarūnas, E. Šulaitis, V. Šventoraitis, J. Tumas, O. Urbonas, Kun. Dr. S. Valiušaitis, J. Vėgelis, V. Vilkutaitytė-Gedvilienė, B. Vrublevičius.

ATSTOVAI: Albinas Baranauskas, Kaiserslautern, Vokietija. Balys Brazdžionis, Chicago, Ill. Andrius Mart, Ciceminis, Rochester, N. Y. N. Cininas, Sydney, Australija. Stasys Misiūnas, Omaha, Nebr. Jonas Citavičius, Cleveland, Ohio. V. Šalkūnas, Port Melbourne, Australija. Morkus Šimkus, Baltimore, Md. Kazys Trečiokas, Newark, N.J.

PLATINTOJAI JUNGTINĖSE AMERIKOS VALSTYBĖSE:

Baltimore, Md.—K. Bradūnas.
Boston, Mass.—"Baltic Florists".
Brockton, Mass — A. Mantautas.
Chicago, Ill. J. Karvelis, "Marginiai". Ramanauskas, "Terra".
Cleveland, Ohio—V. Ročiūnas,
Detroit, Mich. — Vl. Mingėla.
Detroit, Mich.—"Neringa",
Grand Rapids, Mich.—J. Belinis,
Los Angeles, Calif.—V. Prižgintas,
Omaha, Nebr. — Elz. Ribokienė.
Philadelphia, Pa.—A. Impulevičius,
Newark, N. J.—Kazys Trečiokas,
Rochester, N. Y.—P. Saladžius,
Waterbury, Conn.—V. Vaitkus.

KANADOJE:

Hamilton, Ont.—J. Pleinys, Z. Orvidas.
London, Ont. — Vyt. Repšys.
St. Catherines, Ont.—J. Vyšniauskas.
Toronto, Ont.—V. Aušrotas, A. Kuolas, "Parish Library", J. Smolskis, Dr. Žolpys.
Montreal, Que.—"Parish Library".

ANGLIJOJE:

D. Daunoraitė, 49 Thornton Ave., London, West 4, Great Britain.
K. Rožanskas, 35 Storer St., Nottingham.
Santarvė, 46 Aberdare, Gdns., London, N. W. 6, Gt. Britain.

AUSTRALIJOJE:

N. Butkūnas, 9 Cowper St., St. Kilda, Vic.
N. Cininas, 97 Boyd St., Cabramatta, NSW.
E. Stasys, 72 Canterbury Rd., Canterbury, Suburb, NSW
P. Zenkevičius, 181 Victoria St., N. Geelong, Vic.

VENEZUELOJE:

Tėvų Kelias, Apartado 369, Caracas, Venezuela, SA

VOKIETIJOJE:

Alb. Baranauskas, Kaiserslautern, Postschliessfach 232, W. Germany

THE WARRIOR, magazine for the veterans, of Lithuanian descent and for Lithuanians in the wide world. Published monthly except July and August by "KARYS", 916 Willoughby Ave., Brooklyn 21, N. Y., U.S.A. Subscription $6.00 per year. Single copy 60 cents. Entered as second-class matter at the Post Office Brooklyn, N. Y. OFFICE OF PUBLICATION: 916 Willoughby Ave., Brooklyn 21, N. Y.

KU biblioteka

093 00523515 7

Įsteigtas Lietuvoje 1919—Nepriklausomybės kovų—metais

KARYS

Atgaivintas Jungt. Amerikos Valstybėse 1950 metais

PASAULIO LIETUVIŲ KARIŲ - VETERANŲ MĖNESINIS ŽURNALAS

Nr. 9 (1336) LAPKRITIS - NOVEMBER 1957

MIELIEJI KARIAI,

Ar yra dar reikalo priminti Jums, kokia šviesi ir garbinga mums Lapkričio 23-ji diena. Tad šis sveikinimas nėra nei priminimas, nei raginimas, o tik keletas minčių ir įspūdžių tos dienos proga.

Lapkričio 23-ji savo kilme neturi efektingos medžiagos, nesusieta su kurios nors gilesnės prasmės įvykiu ar kautynėmis. Tai paprasta kalendorinė data. Tą dieną 1918 metais pažymėtas pirmas įsakymas kariuomenei. Tai reiškia, kad viešai ir oficialiai buvo konstatuotas savo kariuomenės faktas.

Nors tos dienos kilmė blanki, tarytum bespalvė, tačiau tas faktas gavo gyvybės sulčių ir nuostabiai sudarė sau turinį. Tos dienos faktas — laisvė ir nepriklausomybė — geriausiųjų mūsų tautos vyrų-savanorių, partizanų karštu krauju, jaunosiomis gyvybėmis pažymėtas ir ligi šios dienos tebežymimas dar.

Lapkričio 23-ji visada simbolizuoja mums laisvės ilgesį, siekimą, atkakliausią kovą ir amžiną budėjimą.

Šiandien, po daugelio metų, vėl esame siaubingai klaikioje būsenoje. Mūsų šalį vėl dengia tirštos miglos ir sunki naktis. Nuolat kyla klausimai: kas daryti, kur išeitį surasti ?

Lygindami tuos du momentus, tuojau matome didelį skirtumą. Anuo metu turėjome po savo kojom mielą Lietuvos žemę. Viršuje jaukiai švietė savasai artimas dangus. Stipriai gaivino dvasią gimtosios sodybos, sentėvių kapai, milžinkapiai. Sunkesnę valandą guodė ir ramino savosios šventyklos. Šiandien nieko to nebeturime — tik siekiame. Tačiau visa tai tikra ir laukia mūsų!

Lapkričio 23-ji yra viena tų gražių progų atitrūkti valandėlei nuo kasdienybės, nuo visų savo darbų, smulkiųjų rūpesčių ir susikaupus giliai, giliai pamąstyti:

Ar jau leisimės taip sunykti ir subyrėti, kaip granito atlaužos, malamos keliams grįsti, kurias visi mindo ir dilina?

Ar stengsimės nepalūžti dar, nesusiskaldyti po sunkiausiais gyvenimo velenais ir išlikti gyventi kaip pridera garbingai tautai, kaip savaimingai kilniai žmonijos bendruomenės šeimai?

Mūsų šių dienų būsenoj tai svarbiausi gyvybiniai klausimai. Dažnai grįžkim prie jų, nuolat atsidėję pagalvokim.

Šitokia prasme, šitokiais jausmais ir mintimis Lapkričio 23-sios dienos proga Lietuvių Veteranų Sąjungos "RAMOVĖ" Centro Valdyba šiltai, nuoširdžiai sveikina visus skyrius, Sąjungos organą "KARĮ" ir linki visada pasilikti ištikimais ir kovojančiais savo Tėvynės sūnumis ir dukromis.

P. PLECHAVIČIUS
Lietuvių Veteranų S-gos Ramovė
Centro Valdybos Pirmininkas

M. REKLAITIS
Sekretorius

D.L.K. Birutės D-jos Centrinis Čikagos Skyrius Lietuvos Kariuomenės Šventės proga nuoširdžiai sveikina A. L. Veteranų Sąjungą "Ramovę", Kūrėjų-Savanorių Sąjungą, Laisvės Kovų Invalidų Sąjungą, Lietuvos Šaulių Sąjungą Tremty ir visus buvusius Lietuvos Kariuomenės karius, dirbančius bei budinčius prieš mūsų Tėvynės pavergėją ir viso laisvojo pasaulio priešą — komunizmą.

KOVA UŽ LAISVĘ YRA ŠVENTA

EMILIJA ČEKIENĖ

Mes žuvome, kad jūs gyventumėt, — mūsų tautos susikaupimo dienose dažnai ne vienam prisimena šie žuvusiųjų testamento žodžiai.

Tik dėka daugelio ryžtingų žygių, sunkių kovų ir tvirtos valios bei mūsų pirmųjų savanorių-kūrėjų aukų 1918 m. Vasario 16 d. Lietuva atgavo nepriklausomybę. Kaip ši diena liko amžiams brangi kiekvienam lietuviui, taip lygiai ir lapkričio 23-ji — Lietuvos kariuomenės įkūrimo diena, kurios kraujo aukomis buvo apgintas ir įteisintas Lietuvos nepriklausomybės pasirašytasis aktas. Lapkričio 23-ji, kaip ir kiekviena mūsų tautos šventė jungia po visą pasaulį išsiblaškiusius lietuvius į vieną idėjinę šeimą, o visus karius, ypač dar gyvus tų kovų dalyvius suartina dvigubai.

Gerai žinome, kaip sunkias kliūtis, sunkius uždavinius teko nugalėti mūsų kariuomenei įvairiuose frontuose besikuriančioj tėvynėj, kuri varge gimė, augo ir brendo. Gal fiziškai mūsų kariai ir nebuvo stiprūs, menkai aprūpinti duona, menkai ir ginklais, mažai apmokyti kariškai, bet ryžtingi, tvirti ir nepalaužiamos dvasios mūsų savanoriai-kūrėjai ėjo grumtis su gausesniais ir gerai apginkluotais priešais. Jie pakėlė daug vargo ir skurdo, daug kraujo praliejo, daug žuvo nepasiekę savo kovos idealo, bet jie laimėjo, jie savo krauju ir gyvybėmis išpirko Lietuvai laisvę. Tad kaip gi galėtume šią Lapkričio 23-ją dieną pamiršti, kurią mūsų kovotojai savo krauju įrašė į Lietuvos istoriją.

Savo uždavinių mūsų kariuomenė turėjo ir Lietuvos nepriklausomybės laikais. Kariuomenės dalinius aukl ėjo ir mokė specialiai tam paruošti karininkai ir puskarininkiai. Daugiausia dėmesio buvo kreipiama į ugdymą bendro kariuomenės patriotiškumo, vieningos dvasios, augštesnės moralės. Kariuomenėj įkvėpdavo kariams visuomeniškumo pajautimą, skiepijo mintį, kad žmogaus, kuris tik vien savim tesirūpina, gyvenimas yra bevertis, kad tikroji žmogaus vertė tik ta, kiek jis pasitarnauja bendrajam gėriui, savo tautai, o per ją žmonijai. Iš kariuomenės grįžę mūsų jaunuoliai būdavo pareigingi, drausmingi ir sąmoningi savo valstybės piliečiai, judresni, daugiau socialūs, aktyviau reikšdavos organizacijose.

Kariuomenės dvasiai stiprėti ir brėsti daug prisidėjo ir 1919 m. pradėtas leisti savas laikraštis "Karys", kuriame buvo keliamos ir nagrinėjamos įvairios idėjos, svarstomi ir diskutuojami visoki sumanymai. Jame rašė pradedant generolais ir baigiant eiliniais kareiviais. Kariai, grįžę į tolimuosius Lietuvos užkampius su "Kariu" nebesiskirdavo. Jis buvo jų tolimesnis švietėjas ir auklėtojas.

Nors po 22-jų Lietuvos nepriklausomybės metų, vėl bolševikams okupuojant kraštą, 1940 m. ir nebuvo likimo lemta mūsų kariuomenei viešai pasipriešinti, bet tai atliko partizanai, daugelis tos kariuomenės auklėtiniai su savo buvusiais vadais priešaky. Jie pasekė anų savanorių-kūrėjų pavyzdžiu. Jie kovojo ir vėl tūkstančiai žuvo, daug vadų ir eilinių karių. Ir vėl tvirtas pasiryžimas išsikovoti sau laisvę pabudo jaunose krūtinėse. Deja, ta kova dar tebesitęsia ir galo nesimato. Vieni iš tų kovotojų žuvo, kiti į Sibirą ištremti kalėjimuose tebemerdi, kiti, sveikatą praradę, į laisvę neva paleisti.

Tačiau, dėl Lietuvos laisvės kovotojai eina kartų kartomis ir tęsia laisvės idėjas. Naujos aukos gimdo naujus karius, kurie eina vaduoti kritusių brolių.

Tremtyje kovojame kitomis priemonėmis. Mūsų aukos nėra taip didelės, bet gi taip pat nelieka be atgarsio. Čia turime nemažą skaičių lietuviško jaunimo, susibūrusio į įvairias organizacijas, kurio veržlumas, judrumas teikia mums gražių vilčių ateičiai. Jie,

Garbė Partizanui, kritusiam kovoje dėl Tėvynės laisvės.

Dail. J. Kaminskas

VIDURINIŲ RYTŲ KRIZĖ

A. RĖKLAITIS

Vakarų politikų, strategų bei įtakingų valstybininkų viešai pareikštos nuomonės dėl Vidurinių Rytų įtampos nusako padėtį taip:

1) Sovietai ir JAV giliai įklimpo Vidurinių Rytų krizėn,

2) Maskvos spaudimas į Turkiją siekia nukreipti dėmesį nuo pagrindinių — lemiančių įvykių scenos,

3) Arabų ginklavimas ir Maskvos kurstymas yra vykdomas ne tiek karui prieš Turkiją, kiek prieš Izraelį,

4) Dabar Kremlius mato progą įvilioti JAV į antrą Korėjos tipo karą ir, rezultate, be šūvio patiems įsiviešpatauti Viduriniuose Rytuose.

Paskutinių dienų įvykiai paskubomis vystėsi taip:

— Sovietai viešai kaltina JAV, kad jos kursto ir skatina Turkiją pradėti žaibo karą prieš Siriją;

— JAV nedviprasmiškai įspėjo Sovietus, kad jie nepasiliktų "privilegijuotai neliečiami", saugūs nuo JAV smūgių, jei komunistai išprovokuotų karą V. Rytuose;

— Sirija savo armiją laiko parengties stovy ir savo gyventojus įspėjo, kad karo pavojus čia pat;

— Egipto diktatorius Nasser pasiuntė Sirijon simbolines jėgas sustiprinti to krašto rusų apginkluotą armiją;

— Kiti arabų kraštai užtaria Siriją ir rikiuojasi su ja;

— Turkijos armija atsidūrė Sirijos ilgame pasienyje, kad galėtų atremti netikėtą puolimą iš Sirijos pusės;

— Sovietų Kaukazo armijos vadu paskirtas maršalas Rokossovski. Armija vykdo Turkijos pasieny manevrus;

— Sovietai grasinančiai įspėjo Turkiją, kad ji būtų Sovietų sunaikinta, jei prasidėtų tarp jos ir Sirijos karas;

— Prezidentas Eisenhoweris ir Anglijos premjeras Macmillan 3 dienas konferavo Vašingtone ir tarp kitko sutarė vieningai laikytis prieš Sovietų provokacijas V. Rytuose;

— Saudi Arabijos karaliaus tarpininkavimas sutaikyti Turkiją su Sirija nepavyko. Sovietai dėjo visas pastangas, kad susitaikinimas neįvyktų;

— UN svarsto Sirijos skundą prieš Turkiją. Čia vyksta viešas pasaulio opinijos formavimas V. Rytų krizės reikalu.

SOVIETAI SIEKIA ANTRO KORĖJOS KARO VIDURIO RYTUOSE

Vakarų pozicijoms V. Rytuose sudrebėjus, Sovietai čia veržiasi užpildyti atsirandančią tuštumą. Jie siekia užimti šią svarbiausią pasaulio strateginę poziciją, kurios apsaugai nuo komunizmo buvo sukurta Eisenhowerio doktrina. Atmetus šalin Sovietų propagandą ir aliarmuojantį šauksmą, padėtis darosi suprantamesnė. Karo tarp Sirijos ir Turkijos nenusimato, nors Sovietų siekimų rate karas tarp Turkijos ir arabų kraštų būtų labai pageidautinas. Bet arabai jau supranta, kad iš to karo laimėtų tik Sovietai. Iš kitos gi pusės karo įsiliepsnojimas reikštų, kad Sovietų inspiruoti įvykiai galėtų staigiai išsprūsti iš Maskvos kontrolės. Tokiu atveju Sovietai būtų įtraukti į karą su JAV. Gi to Sovietai bijo ir vengia.

Tikrą pavojų sudaro karo rengimas prieš Izraelį. Dviejų ar trijų metų laikotarpy arabai, Sovietų ginkluojami, gali užpulti Izraelį. J.A.V. greičiausiai būtų įveltos į šį konfliktą. O tas yra artimiausias Sovietų tikslas.

Turkijos - Sirijos pasieny karinių pasirengimų išpūtimas yra ne kas kitas kaip Sovietų mėginimas užmaskuoti savo tikruosius artimiausius tikslus, būtent:

1) Sustiprinti Sirijos armijos prokomunistinį elementą, dabar valdantį kraštą ir

2) Užmaskucti arabų pasirengimą karui prieš Izraelį.

Nepaslaptis, kad Sovietai jau seniai ginkluoja Siriją ir kitus arabų kraštus kaip Egiptą ir Yemeną. Sirijos armijos visos ginklų rūšys sustiprintos ir gerai ginkluotos. Bet nežiūrint to, Turkija, turėdama virš pusę milijono gerai aprūpintą ir gerai apginkluota armiją, karo atveju, galėtų lengvai paklupdyti ne tik Sirijos, bet ir kitų arabų kraštų armijas, jei jos ateitų gelbėti Sirijos. Sirijos vadovybė gerai žino kieno pusėje yra persvara. Ji taip pat supranta, kad neskaitlingos pajėgos atsiųstos Sirijon iš Egipto nėra pakankamos, kad galėtų jėgų balansą pakreipti Sirijos naudai. Tik Sovietų pilna karinė parama, ne tik ginklais, bet ir kariuomene, galėtų atnešti kovos laimėjimą Sirijai. Bet Sovietai bijosi ir nenori tokia parama rizikuoti. Turkija yra Bagdado pakto ir NATO narys. Kai tik raud. armija pajudėtų per Turkiios sieną, NATO karinių pajėgų gynybos visa sistema būtų paleista į darbą prieš Sovietų Sąjungą. JAV jau yra įspėjusios Maskvą, kad pati Rusiia taptų JAV bombonešių taikiniu, jei tik jos pajėgos užpultų Turkiją.

---

kovodami su nelengvomis gyvenimo sąlygomis, siekia mokslo. Būdami perkrauti studijų ir kasdieninės duonos darbais, randa dar laiko aktyviai dalyvauti lietuviškose organizacijose, seka lietuvišką spaudą ir patvs rašo. Jie ruošiasi būsimos nepriklausomos Lietuvos ateičiai. Tai mūsų kartos jaunieji kovotojai, kurie reikalui esant, nebijos ir kraujo aukos, nes kova už laisvę yra šventa, anot mūsų partizanų. Jų žodžiais norisi ir baigti:

"Į šventąjį karą todėl šiandien šaukiame visus lietuvius! Kai aušra nušvies Lietuvos sodybas, tu brangus lietuvi, keldamas trispalvę prie savosios gūžtos, tvirtai prisiek širdies gilumoje aukotis už Lietuvą, kaip tie, kurie ją tada prikėlė. Tepasirodo kiekviena kryžkelė, kiekvienas kupstas lietuvio saugoma tvirtovė, ir laisvė tikrai vėl sugrįš pas mus, nes ji tik laikinai, mūsų ryžtingumui išbandyti yra mūsų tėviškę palikusi (Laisvės Kovotojas", Nr. 4. 1943 m. Vas. 15 d.).

LIETUVIŲ - LENKŲ KARAS SU ŠVEDAIS 1600–1611 METAIS

O. URBONAS

(Tęsinys)

Rugsėjo 1 d. Karolis pradėjo žygį Rygos kryptimi ir rugsėjo 12 d. ją pasiekė. Sutelktas jo jėgas sudarė 8751 pėstininkas ir 2758 raiteliai(neskaitant artilerijos ir kitų smulkių dalinių), viso 12,509 vyrų.

Katkevičius, surinkęs viska, ką tik galėjo, skubėjo Rygos link ir rugsėjo 16 d. pasiekė Kirchholmą (Salaspilį). Visą jo kariuomenę sudarė 1040 pėstininkų ir 2350 raitelių. Su savo kariuomene jis pražygiavo kelią Wenden - Nitau - Lemburg - Ykskull - Salaspilis, atstumą virš 18 mylių, per 36 valandas.

Ryga jau buvo apgulta. Rugsėjo 14 d. Karolis užbaigė apgulos artilerijos išstatymą ir tą pat dieną prasidėjo Rygos bombardavimas.

Atrodė, jog Karolio svajonė vienu smūgiu užbaigti karą su Žygimantu išsipildys. Katkevičius su pagrindinėmis jėgomis buvo čia pat. Didelė jėgų persvara teikė Karoliui tokį pasitikėjimą, kad jis buvo linkęs žygiuoti prieš Katkevičių, nenutraukdamas Rygos apgulimo. Tik Lennartssono įkalbėtas, galų gale, jis nutarė Rygos "apgulimą keletai dienų nutraukti" ir stoti į kautynes su Katkevičium su visa savo kariuomene. Jo įsitikinimu šį kartą laimėjimas buvo užtikrintas ir Katkevičius būsiąs sumuštas "be ypatingų sunkumų".

Su 8368 pėstininkais, 2500 raitelių ir 11 artilerijos pabūklų Karolis iššygiavo Salaspilio link ir rugsėjo 17 d. sustojo ties juo. Žygio metu smarkiai lijo, parakas ir degtuvai sudrėko, kariuomenė nakties žygio metu pavargo — viskas tas privertė Karolį duoti savo kariuomenei bent trumpą poilsį.

Vietovė, kurioje švedų kariuomenė susidūrė su Katkevičiaus, augščio atžvilgiu yra dviejų skirtingų dalių. Užpakalinė, arba vakarinė dalis (švedų artėji-

---

PADĖTIS SIRIJOJE

Sirijos valdžia, atsidūrusi keletos prokomunistiniai nusistačiusių jaunų karininkų rankose, susirišo su Sovietais, kad galėtų iš jų gauti ginklų. Bet iki šiol valdžia nepajėgė įsitvirtinti visame krašte. Sirijoje yra daug antikomunistų, net ir jos armijoje. Antikomunistinis elementas krašte ir vakarietiškų pažiūrų politikai sudaro nuolatinį pavojų ne tik Maskvos grobuoniškiems planams Sirijoje, bet taip pat ir dabartiniams Sirijos valdovams. Egiptas skubiai pasiuntė Sirijon savo karinius dalinius, Sovietų ginklais apginkluotus, kad jie čia apsaugotų šio krašto prosovietinius karinius valdovus nuo jų naminių priešų. Be to, buvimas Sirijoj nors ir neskaitlingos Egipto kariuomenės gali būti šiuo momentu naudingas pačiam Nasseriui. Nes tuo žygiu demonstruojama arabų kraštų vienybė ir kartu primenama, kad Nasseris vis dar yra vadas arabų pasauly. Spėjama, kad išsiuntimu karinių dalinių Sirijon, norėta nukreipti egiptiečių dėmesį kitur nuo savo naminių sunkių politinių ir ekonominių problemų.

Sovietai, prisidengę jų pačių sukeltu triukšmu Turkijos ir JAV atžvilgiu, visokiais būdais padeda arabams pasirengti "kerštо" karui prieš Izraelį. Arabų neapykanta Izraelio juos jungia krūvon. Arabai laukia progos atkeršyti Izraeliui už pralaimėta Palestinos karą prieš 10 metų. Egipto karininkai, dabartiniai krašto valdovai, taip pat dega kerštu prieš Izraelį už tai, kad Egipto armija, apginkluota Sovietų ginklais, tapo staigiais Izraelio armijos smūgiais sumušta Sinajaus pusiasalyje prieš metus.

Šiuo momentu Izraelis galėtų nugalėti Siriją ar Egiptą atskirai ir net abudu šiuos kraštus kartu, vienu metu. Izraelio armija yra gerai aprūpinta, gerai apginkluota ir apmokyta. Toji armija du kartu įrodė kovos lauke, kad ji sugeba savo skaitlingesnius priešus sumušti, nežiūrint to, kad prieš Izraelį abejais atvejais buvo naudojami Sovietų ginklai. Arabai prieš Izraelį turi žmonių persvarą santykiu 20:1 arabų naudai. Dabar arabai gauna iš Sovietų ginklus. Sovietu specialistai arabus apmoko, kaip tuos ginklus vartoti Žinovai spėja, kad 2—3 metų laikotarpy arabų kraštų armijos gali būti pajėgios nugalėti Izraelį. Jei karas kiltų, tai Izraelis iš karto turėtų kovoti dviejuose frontuose, būtent prieš Siriją pietų-vakarų fronte ir prieš Egiptą šiaurės-rytų fronte. Jei Jordanas ir Saudi Arabija ateitų pagalbon kraujo tautiečiams, tai Izraelis būtų apsuptas iš visų pusių, turėdamas savo užnugarį atremti į jūrą.

SPĄSTAI JAV

Kilus karui tarp arabų ir žydų, neabejotinai ir J.A.V. būtų į jį įtrauktos. Jei tokio karo atveju JAV neateitų Izraeliui greitai pagalbon, Izraelis galėtų būti skubiai arabų užimtas. Iš kitos gi pusės, jei Vakarai dabar remtų Izraelį, tai V. Rytų nafta, kuri palaiko Vakarų gyvybę, galėtų būti Vakarams nutraukta. Ta nafta teka vamzdžiais per Siriją ir pristatoma laivais Suezo kanalu per Egipto teritoriją. Neseniai arabai įrodė, kad jie, Sovietų remiami, sugeba šiuos abudu naftos kelius nutraukti kelių valandų laikotarpy.

Sovietų strategija šiuo metu yra: siūlyti arabams viską, ko jie yra reikalingi Izraeliui nugalėti, ir tuo pat metu, patys laikosi nuošaliai, leisdami V. Rytuose įsižiebti karui prieš Izraelį. Sovietai mano, kad taip kombinuodami, savų ginkluotų jėgų tiesioginiai į konfliktą neįtrauktų. Tokiu būdu, esą, nebūtų pagrindo Vakarams pulti pačios Sovietų Sąjungos atkeršijimo sumetimais. Tuo tarpu Sovietų ginklai, kaip dabar, taip ir toliau, plauktų į Siriją, Egiptą, Yemeną. Dėl tokios arabams pagalbos ir jų interesų tariamo gynimo Sovietai rodysis kaip tikri arabų draugai ir užtarėjai. Tad arabų-žydų karui kilus, Kremlius mato progą be savo šūvio, nebūnant pačiam tiesioginiai į tą karą įtrauktam, paimti į savo rankas V. Rytų kontrolę. Ši Sovietų V. Rytų strategija nėra nauja. Tai yra kopija jų strategijos Korėjos kare.

mo kelias) yra didokas kalnagubris, ties Salaspiliu ir betarpiai į šiaurę nuo bažnyčios virstantis į gana ryškų kalną. Kalnas turėjo statokus šlaitus į Dauguvos pusę ir į pietų-vakarus. Ribą tarp vakarinės ir rytinės vietovės dalies (Katkevičiaus artėjimo kelias) sudarė nedidelis upelis, įtekantis į Dauguvą į pietus nuo bažnyčios. Kelias iš Rygos Salaspilio link, anais laikais, ėjo išilgai minėto kalnagubrio ir betarpiai prieš Salaspilį, leidosi į slėnį. Maždaug 1600 metrų nuo Salaspilio (Rygos link) kelias kirto gan gilų slėnį, kuriuo tekėjo pelkėtais krantais upelis, sudarydamas lyg ir siaurumą, kurią švedų kariuomenė, atsitraukimo metu, greit pereiti negalėjo.

Ankstų rytą švedų kariuomenė išsirikiavo kautynėms bažnyčios kalnagubryje frontu į rytus. Kautynių tvarka išsirikiavus, centras ir du sparnai buvo sudaryti kiekvienas iš pėstininkų ir kavalerijos. Dešiniam sparnui vadovavo grafas Mansfeldas, centrui Lennartssonas ir kairiam Brandtas. Pats Karolis kautynių pradžioje buvo centre pas Lennartssoną, bet po kariuomenės pergrupavimo persikėlė į kavalerijos rezervą.

Švedų kautynių rikiuotė buvo sudaryta iš 4 linijų. iš kurių I ir III buvo iš pėstininkų, o II ir IV — iš kavalerijos. Į I liniją buvo pastatyta 7 batalionai ir į III — 6 batalionai. Tarp I linijos batalionų buvo palikti tarpai bataliono fronto platumo ir III linijos batalionai stovėjo už šitų tarpu. 11 artilerijos pabūklų buvo pastatyti betarpiai prieš I pėstininkų liniją.

Tokia kautynių tvarka visiškai atitiko tvarką ir principus, kuriuos skelbė niderlandiečiai. Kavalerijos esimas tarpuose už pėstininkų linijų leisdavo, paprastu manevru, veikti dviem būdais. Pirmuoju būdu (tokia buvo Lennartssono idėja) kavalerija paprastu pasistūmėjimu pirmyn užpildo tarpus tarp pėstininkų batalionų ir tuo sudaro ištisinį frontą. Tokioje rikiuotėje kautynės turi pirmumų, kai puolantis priešas sutinkamas ištisos ugnies linijos, o kavalerija nerizikuoja būti sumušta atskirai nuo pėstininkų. Užpakalyje stovinčios linijos gali veikti kaip bendras rezervas, arba pratęsti frontą sparnuose, arba bandyti supti priešą. Antruoju veikimo būdu, užpakalyje stovintieji batalionai užpildo tarpus I linijoje, tuo tarpu kavalerija grupuojama I linijos batalionų sparnuose, arba sudaro savarankius kavalerijos sparnus, kurie naudojami žiūrint reikalo (vėlesniais laikais dažnai vartota kautynių rikiuotė). Žinant Katkevičiaus kavalerijos persvarą (moralinę ir materialinę), tokia švedų kariuomenės rikiuotė buvo teisingai pritaikinta, nes užtikrino kavalerijai pilną pėstininkų paramą, kas buvo juo svarbiau, nes Katkevičiaus pėstininkai buvo silpni ir neskaitlingi. Lennartssonas teisingai sprendė, kad svarbiausią pavojų sudarė Katkevičiaus kavalerija ir, jei pasisektų ją neutralizuoti, kautynių perspektyvos pagerėtų.

Pėstininkų batalionai buvo išrikiuoti į carė (keturkampius) iš 30 vyrų fronte ir 30 vyrų gilumon. Kiekvieno bataliono branduolį sudarė pikinieriai, kurie savo ilgomis pikėmis pridengė šaulius, kurių 3—4 eilės stovėjo pikinierių priekyje.

Pranešimą apie švedų pasirodymą gavęs, Katkevičius savo mažą kariuomenę išrikiavo taip: dešiniajame sparne 5 Sapiegos gusarų vėliavas iš 650 vyrų vienoje linijoje (Vojna), o kairiajame sparne 2 gusarų vėliavas ir 9 kazokų ir totorių vėliavas, viso 1200 vyrų, vadovaujamų Tomo Dombravos, keturiose linijose. Rezerve liko 1 gusarų vėliava iš 200 vyrų, vadovaujamų Teodoro Lackio. Pėstininkai — viso 1040 vyrų, stovėjo užpakaly centro. Taip išrikiuotai kariuomenei jis įsakė laikyti suglaustas eiles (gretas), "kad

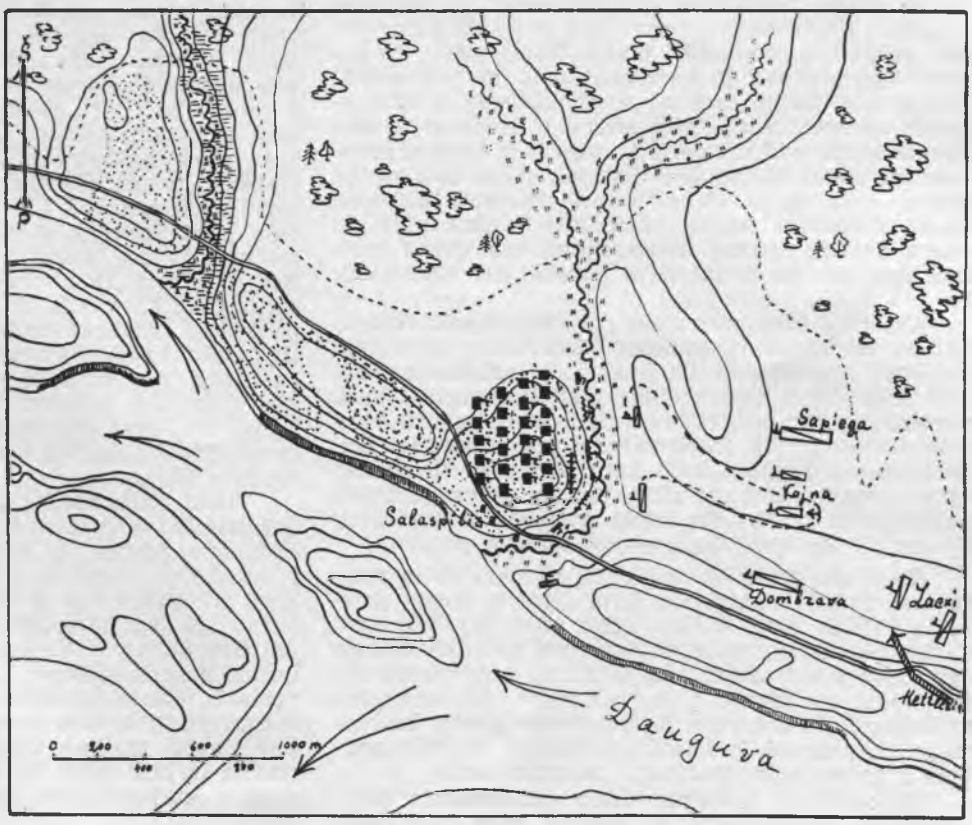

Kautynės ties Salaspiliu, jėgų išdėstymas prieš kautynes.

visa kariuomenė atrodytų dar mažesnė, priviliotų priešą pulti ir nusileisti nuo kalnų".

Mažaug pusvalandi prieš kautynių pradžią į kautynių lauką atvyko Kurlandijos herzogas Fridrichas su 2 kirasyrų vėliavomis iš 300 vyrų. Jie perplaukė Dauguvą ir prisijungė prie Katkevičiaus, kuris priskyrė juos centrui (į dešinę nuo Vojnos), tuo atitinkamai sustiprinęs savo centrą. Katkevičiaus kavalerija dabar buvo 2650 vyrų stiprumo, kas jam davė nežymią persvarą prieš švedų kavaleriją.

Katkevičiaus kariuomenės pobūdis — beveik išimtinai sudaryta iš kavalerijos — vertė jį pavartoti ypatingą "Katkevičiaus taktiką", kuri nebuvo vartojama nei Vakarų Europoje, nei Skandinavijoje. Ši taktika apėmė dvi pagrindines kautynių fazes: I — supanti kova su priešo kavalerijos sparnais, tuo pačiu metu centras demonstratyviai puola pėstininkus priešo centre, juos laiko vietoje, neleisdamas paremti kavalerijos kovą sparnuose ir II — galutinė kova su priešo pėstininkų centru. Tokios taktikos pasisekimo sąlyga buvo ne tik didžiausia jėgų koncentracija sparnuose (Katkevičiaus jėgų paskirstyme tas numatyta), bet ir ypatinga kavalerijos taktika, kuri organizaciniai turėjo disponuoti užtektinu jietininkų (gusarų) kiekiu. Priešo kavalerijos sparnuose greito nugalėjimo buvo siekiama nepaprastai kietais frontaliniais jietininkų (gusarų) smūgiais, derinant jų ataką su totorių ir kazokų sparniniais smūgiais. Jietininkų jojami puikūs arkliai, įgalindavo ataką vykdyti pilnu šuoliu ir tuo pat greičiu manevruoti.

Katkevičius ties Salaspiliu atsidūrė prieš nepaprastai sunkų uždavinį. Ne tik dėl to, kad švedų kariuomenė buvo trigubai už jį skaitlingesnė, bet ir dėl to, kad, švedams panaudojus jau minėtą jų kautynių rikiuotę, jie neturėjo atskirų kavalerijos sparnų (vienos iš sąlygų, reikalingų "Katkevičiaus" taktikai panaudoti). Katkevičius suprato, kad jis jokiu būdu negali įsileisti į kautynes, pirma neprivertęs švedus pulti, kad atskirtų jų kavaleriją nuo jų pėstininkų. Pirmoji tam tikslui pasiekti priemonė buvo jo kariuomenės rikiuotė, kuri turėjo parodyti švedams jo kariuomenę dar neskaitlingesnę, negu ji iš tikrųjų buvo. Tuo pat tikslu jis sutelkė didesnes jėgas kairiajame sparne (kur vietos stoka neleido išvystyti didesnio masto veiksmą), tiesiog viliodamas švedus pulti jo silpną dešinįjį sparną. Neabejotinai tas viskas buvo rizikinga, bet čia Katkevijius parodė visą savo didybę.

Kai visos šitos priemonės pasirodė nepakankamos išvilioti švedus iš jų pozicijų. Katkevičius pavartojo ypatingą priemonę — jis įsakė savo priekinėms dalims pavaizduoti pasitraukimą. Kad ta komedija būtų pavaizduota kuo natūraliau ir, kad švedai gautų tikro atsitraukimo įspūdį, Katkevičius duoda įsakymą: "Kai pavartosime bėgimą, kaip karo gudrybę, kiekvienas vyras privalo vaizduoti tikrą bėgimą. Šitos gudrybės pagalba mes priversime priešą nusileisti iš augštumų į lygumą". Katkevičiaus gudrybė visiškai pavyko.

Kautynės prasidėjo priekinių smulkių dalių susikovimu, anais laikais taip buvo įprasta. Švedų artilerija paleido ugnį, tačiau ugnis buvo nereikšminga. Katkevičius savo artilerijos šaudymą prilaikė, nes jo ugnis galėjo sutrukdyti visą jo planą. Apie pietus (iki tol švedai nereagavo į jo veiksmus) jis sustiprino priekinių dalių kautynes. Kad padrąsintų savo kariuomenę, jis pranešė, kad lauko hetmanas Radvila artinasi ir greitu laiku pasirodys kautynių lauke.

Katkevičiaus priekinių dalių pakartotinas pasitraukimas tik susidūrus su švedais, galų gale, išvedė Karolį iš kantrybės. Pilnas pasitikėjimo savimi, žinodamas savų jėgų trigubą persvarą ir, negalėdamas nuslopinti savo išdidumo, jis, nežiūrėdamas visų Lennartssono atkalbinėjimų, įsakė sutelkti kavaleriją sparnuose ir pulti visu frontu. Tik nedidelę kavalerijos dalį iš ketvirtosios linijos jis paliko rezerve.

Karolio planas buvo smogti kairiuoju sparnu į silpną Katkevičiaus dešinįjį sparną, apeiti jo centrą ir prispausti visus prie Dauguvos. Atitinkamai jis sutelkė ir savo kavaleriją — didesnę jos dalį (apie 1500) savo kairiajame sparne.

Po švedų persigrupavimo ju kautynių rikiuotė atrodė taip: dešiniajame sparne 600 kavalerijos (Mansfeldas), prieš Dombravos 1200, centre 13 batalionų (virš 8000 vyrų su Lennartssonu) prieš Vojnos 300 gusarų ir tiek pat Kurlandijos herzogo kirasyrų ir kairiajame sparne 1500 kavalerijos (Brandtas) prieš 650 Sapiegos gusarų. Užpakalyje centro liko apie 600 kavalerijos rezervas paties Karolio vadovaujamas.

Šaukdama šūkį "Jehova!" visa švedų kariuomenė pajudėjo nuo kalno į lygumą. Katkevičiaus pageidavimus Karolis išpildė būdu, kuris viršijo visas jo viltis. Šiose kautynėse Katkevičius pasirodė ne tik didelis karo vadas, bet ir didelis pischologas. Teisingai įvertindamas Karolį, jo išdidumą ir karštumą, jis paprastom priemonėm privertė ji daryti tą, kas nuvedė švedus į pražūtį.

Tolimesnis kautynių aprašymas galimas tik apvtikrio tikslumo, nes įvairiuose šaltiniuose esama prieštaravimų. Tačiau sugretinęs visus man prieinamus šaltinius, randu, jog kautynių eiga atrodė tokia.

Kada švedai pasiekė lygumoje tekanti upelį, Katkevičius davė įsakymą pulti. Jo kariuomenė puolė, šaukdama "Jėzus, Marija!"

Vojnos puolimas tuoj privertė švedų priekines pėstininkų linijas sustoti, švedų gi kavalerijos sparnai puolė pirmyn, kol nesusidūrė su Katkevičiaus daliniais. Dombrava savo stipriu sparnu, atrodo, tik surišo Mansfeldo kavaleriją, trukdydamas jai sustiprinti ir taip labai stiprų švedų kairįjį sparną. Brandto kavalerija (švedų kairysis sparnas), negalėdama atsilaikyti prieš pakartotinus Sapiegos smūgius, pradėjo trauktis, tačiau Karolis jį rėmė savo rezervu ir jo traukimąsi sustabdė. Sustiprintas Brandtas dabar pradėjo pulti Sapiegą, kuris, sumaniai manevruodamas tai pereidavo į priešpuolį, tai vietomis traukdavosi. Bet tuo metu Dombrava perėjo į puolimą, išblaškė Mansfeldo kavaleriją ir savo lengvąja kavalerija jį persekiojo. Atsitraukianti švedai ir juos persekiojantis Dombrava užgriuvo ant dviejų sparninių pėstininkų batalionų, juos sumaišė ir išblaškė. Jų tik likučiai laikėsi bažnyčios šventoriuje. Prieš juos Dombrava nukreipė dalį savo lengvosios kavalerijos, o pats su gusarais puolė į sparną švedų pėstininkų I linijos, kuri atakavo Vojną.

Tokiu būdu kautynių pirmoje fazėje švedai šiek tiek laimėjo savo kairiajame sparne, tuo metu, kai dešiniajame sparne jų kavalerija buvo jau išblaškyta, 2 batalionai traukėsi, o likusieji I linijos batalionai buvo priversti gintis iš fronto ir iš dešinės. Švedų visa kavalerija jau buvo įtraukta į kautynes, jų rezervas jau išnaudotas, o Katkevičius dar turėjo rezerve dvi Lackio gusarų vėliavas. Katkevičius jautėsi tikras, nes nematė reikalo perkelti dalį Dombravos kavalerijos, kad paremtų sunkiai kovojantį Sapiegą. Jis įsakė Lackiui slaptai, miškais išeiti į Sapiegą puolančių švedų sparną ir juos pulti. Iš rezervo jis prisitraukė pėstininkus, kuriems davė įsakymą pulti Salaspilio bažnyčią.

Lackiui puolant švedų sparną, įvyko, ką Karolis pats vėliau aprašė sekančiais žodžiais: "kada nugalėjimas jau buvo mūsų, mūsiškiai pradėjo bėgti ir išstatė mus (tai yra karalių) pavojun".

Lackiui puolant, susimaišiusi kavalerijos masė buvo nustumta į švedų pėstininkų kairįjį sparną, t.y., kryptimi, kuria privertė juos judėti suduotas smūgis. Maždaug 2000 švedų ir lietuvių raitelių užlėkė ant trijų sparninių batalionų, kurie buvo visiškai sutrypti. Didelė švedų pėstininkų dalis buvo pačių švedų kavalerijos sunaikinti, su kitais apsidirbo Sapiega ir Lackis. Iš dviejų pėstininkų pulkų, kurie kartu prieš kautynes turėjo 2689 vyrus, po kautynių priskaitė vos 689. "Tuo kautynės baigėsi ir prasidėjo baisus kraujo praliejimas", sako Kudelka.

Švedų kavalerija buvo visiškai išblaškyta ir dalinai sunaikinta. Prasidėjo paskutinis kautynių aktas — pėstininkų naikinimas. Prieš aprašant šį antrąjį ir galutinį kautynių aktą, įdomu bus paminėti ir Karolio pabėgimą iš kautnių̨y lauko.

Karolis IX, kuris, jo žodžiais, buvo savųjų paliktas, aprašo savo bėgimą taip: "Mane išgelbėjo pirmiausia Dievas ir po jo Livonijos bajoras Henrikas Wrede. Mano arkliui kritus, jis atidavė man savo arklį. Kai vėl atsisėdau balne, pats, savo rankomis, be jokios pagalbos, prasimušiau per priešus". Vieta, kur Wrede išgelbėjo Karolį, pats žūdamas, yra žinoma. Pagal 1682 m. žemėlapį ta vieta yra maždaug 500 m į šiaurės vakarus nuo Salaspilio bažnyčios ir yra pažymėta akmeniu su užrašu, kad toje vietoje Karolis pametė savo skrybėlę. 1780 m. ten dirbęs rusų topografas savo žemėlapyje pažymėjo tą vietą, "kur Švedijos karaliui Karoliui IX grėsė mirtinas pavojus". Tuo būdu pamesta karališkoji skrybėlė tradicijoje visiškai nulėmė parodytą tikrąjį didvyriškumą: Wrede ir vardas buvo užmirštas, o skrybėlė liko žinoma.

Jei Karolio tvirtinimas, kad užsėdęs ant Wrede arklio, matyti, be ypatingų sunkumų ir pavojaus, iš kautynių lauko jis pasitraukė pats vienas, atitinka tikrenybę (o paneigti šito tvirtinimo nėra pagrindo), tai visas 160 metrų kelias iki slėnio su upeliu, jo bėgimo metu turėjo būti kaip ir laisvas nuo priešo. Tas dar kartą patvirtina, kad Dombrava tik trumpai persekiojo Mansfeldo kavaleriją ir visas jėgas metė prieš dar besiginančius švedų pėstininkus.

Šį faktą reikia atsiminti, žiūrint į Kudelkos schemą Nr. 3, kuri vaizduoja kautynių fazę, kai Lackis atakavo. Ten buvo ir Karolis. Kitame sparne, toje schemoje, atvaizduojamos 6 kazokų ir totorių vėliavos, kurios, jodamos geresniais arkliais, pralenkė Mansfeldo besitraukiančią kavaleriją ir užėmė siauruma. Kudelka tvirtina, kad šitos 6 vėliavos laikėsi toje vietoje tol, kol atvykusi iš kairiojo sparno besitraukianti švedų kavalerija, tas vėliavas nustūmė ir pravalė švedų kariuomenės likučiams atsitraukimo kelią. Tokį tvirtinimą paneigia Laskowskis, kuris teigia, kad toks vaizdavimas yra pagrįstas vien tik hipoteze, neturinčia jokio dokumentinio pagrindo. Žinant, kas įvyko Karoliui bebėgant, kad jis (Karolis) turėjo tą vietą pasiekti dar prieš savos, sumuštos kavalerijos atvykimą ten, atrodo, kad Kudelkos tvirtinimas tikrai neturi jokio pagrindo. Atrodo, jei tos vėliavos iš tikrųjų būtų ten buvę, Karoliui nebūtų pavykę taip lengvai išsprukti, be to ir švedų kavalerijos atsitraukimas būtų surištas su žymiai didesniais sunkumais.

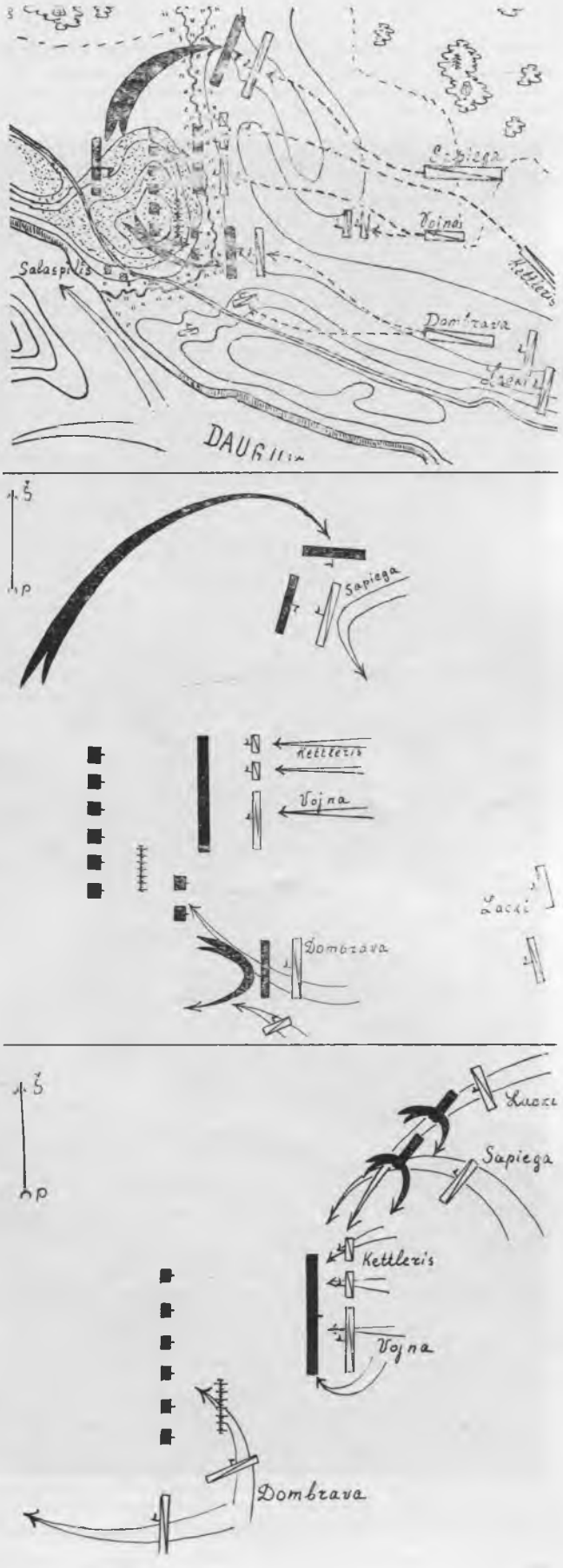

Kautynės ties Salaspiliu: viršuje I fazė — kautynių pradžia, vidury — II fazė, apačioje — III fazė, kautynių pabaiga.

Brėžinius darė straipsnio autorius

Kautynės ties Salaspiliu. Centre — hetmonas Katkevičius.

J. Kossako paveikslas

Kaip ten bebūtų, švedų kavalerija buvo išstumta iš kautynių lauko ir Katkevičius turėjo laisvas rankas apsidirbti su dar besiginančiais pėstininkais. Pirmoji pėstininkų linija buvo sunaikinta, jos likučiai vieni dar gynėsi bažnyčios šventoriuje, kiti prisijungė prie II linijos. Lennartssonas, matydamas švedų katastrofą, dar mėgino perrikiuoti likusius batalionus į taip vadinamą "orbis" kautynių rikiuotę, kuri anais laikais kai kur su pasisekimu buvo naudojama. Mėginimas nepasisekė, nes to nemokinti žmonės nerasdavo savo vietų, nesuprasdavo komandų, o čia dar iš visų pusių juos puolė priešo kavalerija ir artinosi priešo pėstininkų voros. Katkevičiaus pėstininkai pagaliau davė švedams paskutinį smūgį: Pats Lennartssonas, hercogas Fridrichas ir kiti augštesnieji švedų karo vadai, su pikėmis rankose, žuvo.

Kad švedų kariuomenės likučiai vis tik galėjo pasitraukti pro Rygą ir susėsti į laivus, daugiausia priklausė nuo to, kad Katkevičiaus kavalerija, atlikus didelį žygį, ir visą dieną dalyvavusi kautynėse, buvo tiek išvarginta, kad persekioti švedų jau nebegalėjo.

Švedų kariuomenė buvo visiškai sumušta ir faktinai ji jau nebeegzistavo. Didžiausius nuostolius pakėlė, žinoma, pėstininkai, bet ir kavalerija smarkiai nukentėjo. Nuostolių būta nepaprastai didelių.

Švedų šaltiniai patiekia žinias apie tokius jų nuostolius:

Karolio skaidinys:	Kuopos arba vėliavos	Sudėtis	Liko	Žuvo
Švedų pėstininkų	24	4796	1410	3386
Švedų raitelių	9	1146	722	424
Suomių raitelių	4	532	394	138
Lennartssono skaidinys:				
Švedų pėstininkų	9	1708	516	1192
Svetimtaučių pėstininkų	17	2244	100	2144
Švedų raitelių	3	432	276	156
Svetimtaučių raitelių	5	479	311	168

Senesnieji švedų istorikai, Loccenius ir Werwingas, tvirtina, kad žuvusių buvo kiek daugiau, kaip 8000 vyrų, neskaitant tų, kurie prigėrė Dauguvoje, ar buvo užmušti vietinių gyventojų. Belaisvių nebūta.

Yra išlikę du Livonijos dokumentai, kurie rodo, kiek žuvusių buvo palaidota Rygos miesto rūpesčiu. Vienas iš jų rodo skaičių 8983 ir kitas 8918. Paskutinysis dokumentas nurodo net atskirus kapus (iš viso 21) ir kiek lavonų į kiekvieną kapą buvo sutalpinta.

Nėra pagrindo neigti tokią statistiką, nes Rygos miestas, kuris apmokėjo visas laidotuvių išlaidas (iš dėkingumo Katkevičiui, kuris išvadavo miestą), vedė tikslią išlaidų kontrolę. Tuo būdu galima tiksliai nustatyti ir bendrą žuvusių skaičių ir švedų nuostolius.

Katkevičius turėjo nepaprastai mažus nuostolius, bet atrodo, kad jo nuostoliai vis tik buvo kiek didesni, negu jis nurodo savo pranešime Žygimantui (tik 100) ir kaip iki šiol buvo manoma.

Karolis buvo giliai sujaudintas šito katastrofiško pralaimėjimo, juo labiau, kad jis pats mėgino pasirodyti karo vado vaidmenyje. Su jam prigimtu nesugebėjimu analizuoti, o gal ir dėl noro išvengti atsakomybės už katastrofą, jis rašo: "...pralaimėjau kautynes, nes švedų ir suomių kavalerija užsitraukė Dievo bausmę, atidavusią mus į priešo rankas".

Bet priežastis, žinoma, buvo ne Dievo bausmėje. Priežastis, pirmoje eilėje, glūdi netobuloje švedų kavalerijos taktikoje ir jų karinėje organizacijoje, kuri nesugebėjo surasti būdų sėkmingai gintis nuo Katkevičiaus kavalerijos mirtingų smūgių. Tol, kol švedai neišmoko su kardu rankose ir jietimi, į smūgį atsakyti tokiu pat smūgiu, jų menkavertis kovingumas negalėjo būti atsvertas bet kokio skaitlingumo. Šia pamoka pasinaudojo Gustavas Adolfas, kuris švedų kavaleriją visiškai reorganizavo — ir pasiekė atitinkamų rezultatų.

Švedų katastrofiškas pralaimėjimas ties Salaspiliu neturėjo tiesioginių strateginių pasekmių, nes Katkevičius buvo per silpnas, kad savo pergalę tinkamai išnaudotų. Tačiau šios kautynės turėjo politinių pasekmių. Žygimantas, kuris iki pergalės ties Salaspiliu, gana palankiai sutiko prancūzų karaliaus Henriko IV mėginimą tarpininkauti taikai tarp jo ir švedų, staiga griežtai atsisakė priimti tokį tarpininkavimą ir buvo pasirengęs tęsti karą toliau. Švedai gi pralaimėjimą sutiko kaip tautos gėdą. O švedų karo vadovybė nesugebėjo padaryti atitinkamų išvadų iš brangiai kaštavusios pamokos. Karolis IX visiškai nustojo pasitikėjimo savajai kariuomenei, ir visos jo tolimesnės pastangos buvo nukreiptos organizuoti tinkamo stiprumo kariuomenę iš svetimtaučių, kuri leistų jam vėl pradėti ofenzyvinį karą.

TOLESNĖ KOVA LIVONIJOJE IR KARO Į RUSIJĄ PERKĖLIMAS

Žygimanto rusų politika nedavė laukt̨u rezultatų ir jos laimėjimai pasirodė trumpalaikiai esą. Apsimetėlis Dimitrijus, kuriam Žygimantas padėjo užimti Maskvos sostą, valdžios išlaikyti nesugebėjo, ir 1606 m. gegužės mėn. buvo nuverstas nuo sosto ir nužudytas. Nauju rusų caru buvo išrinktas Vosylius Šuiskis.

Bet ir jis konsoliduoti savo valdžios nesugebėjo, ir kai atsirado antrasis pretendentas į Rusijos sostą — taip vadinamas Tušino vagis (Tušino kaime buvo jo stovykla) — Rusija iš naujo buvo sukrėsta pilietinio karo su visomis jo pasekmėmis. Tušino vagis, kaip ir anksčiau Apsimetėlis Dimitrijus, buvo remiamas lenkiškų karinių dalių.

Tačiau karas Livonijoje dar nebuvo baigtas. Šis karas iš pat pradžių buvo be galo nepopuliarus Lenkijoje, nes lenkų bajorai karo galutinį tikslą matė kitokį, kaip Žygimantas. Jie laikė nepalyginti naudingiau maišytis į Rusijos vidaus reikalus, kur tikėjosi rasti ir garbės ir turtų. Be to, karas Livonijoje iki šiol nepareikalavo iš jų nei didelio jėgų įtempimo, nei didelių išlaidų. Iš tiesų visus šio karo sunkumus teko nešti Lietuvai, kurios jau vien tik geografinė padėtis vertė rūpintis būkle Livonijoje, nes Lietuvą nuo karo teatro skyrė tik maža ir silpnaKuršių kunigaikštystė.

Žygimanto būklė nebuvo lengva. Iš vienos pusės, jo vedamoji rusų politika reikalavo toje kryptyje ofenzyvinių vekismų, iš kitos — Livonijoje neužbaigtas karas neleido ten užangažuotas jėgas pavartoti kitur. O čia dar prisidėjo neramumai ir pačioje Lenkijoje (Zamoiskio rokošas), sukrėtę visą Lenkiją. Tokiai būklei esant Žygimantas nutarė sutikti su jam padarytu pasiūlymu nutraukti karą su rusais, ir 1608 m. liepos mėn. jis pasirašė su caru Vosyliumi 4 metų taiką, kartu pasižadėdamas atšaukti iš Rusijos visus ten dar esančius lenkiškus karinius vienetus.

Švedijos karalius Karolis, žinoma, pasinaudojo Šuiskio vainikavimo proga užmegzti su juo ryšius, nes kiekviena Rusijos valdžia, nepriklausanti Lenkijos, buvo Švedijai naudinga. Greitai paaiškėjo, kad Šuiskis atstatyti krašte saugumą ir ramybę be svetimos pagalbos nepajėgs. Jis kreipėsi pagalbos į Švediją. Rusijos silpnumą išnaudodamas, Karolis už pagalbą pareikalavo atlyginimo tiek daug žemių, kad Šuiskis, ir bėdoje būdamas, duoti negalėjo. Derybos laiki-

nai nutrūko. Karolis, nekantriai laukdamas to meto, kai Šuiskis bet kuriomis sąlygomis bus priverstas priimti Švedijos pagalbą, nutarė pagyvinti karą Livonijoje. Esant tokioms perspektyvoms jo senieji planai apie Livonijos sujungimą su Suomija ir vienos Šiaurės Vandenyno valstybės sudarymą vėl pasidarė aktualūs.

Katastrofiškai užbaigus 1605 metus, kai visa švedų kariuomenė ties Salaspiliu buvo sunaikinta, nuostoliai dalinai buvo išlyginti parlamento nutarimu ir leidimu samdyti svetimą kariuomenę.

Strateginė padėtis Livonijoje buvo palanki švedų ofenzyvai, nes nedidelės lietuvių ten esančios jėgos, suprantama, jokio didesnio puolimo įvykdyti negalėjo ir jų užteko tik ginamojo pobūdžio karui vesti.

Bet, nežiūrint, kad švedų puolimas turėjo sutikti Livonijoje gan silpnas lietuvių jėgas, jų moralinė persvara buvo tokia didelė, kad visiškai atsvėrė švedų skaičiaus persvarą. Dėl to ir tolesnis karas Livonijoje išlaikė tą pat pobūdį: švedai puldavo, lietuviai priešindavosi, įvykdavo kautynės — ir švedai pralaimėdavo arba pasitraukdavo.

Švedų kariuomenės vadovybę, po Lennartssono žuvimo ties Salaspiliu, perėmė grafas Mansfeldas. 1606 ir 1607 m. kariniai veiksmai, kuriuose visai atspindi 1601 m. strategija, buvo nukreipti į Tartu ir kitas tvirtoves Livonijos viduryje. Veiksmai buvo vedami be reikalingos energijos ir pasiryžimo, todėl ir baigėsi be apčiuopiamų rezultatų. Išimtį sudarė tik Weissenšteinas, kurio tvirtovė 1607 m. pabaigoje švedų buvo užimta.

Iki 1608 m. pradžios Švedija atsigavo nuo išgyventų pralaimėjimų ir kiek atstatė savo karinę galybę. Visa eilė Švedijoje pravestų šaukimų ir parlamento paskirti pinigai leido Karoliui organizuoti, apginkluoti ir atitinkamai apmokinti kariuomenę, kokią jis skaitė pakankamo stiprumo jo numatytiems planams įgyvendinti. Palankių aplinkybių padrąsintas, jis parengė 1608 m. vasarai operacinį planą, kuris iki smulkmenų primena jo 1601 m. planą. Kaip ir 1601 m., jo pirmasis tikslas buvo įsitvirtinti Dauguvos linijoje, kad įkurtų sau bazę tolimesniam Rygos miesto puolimui.

Nežiūrint, kad šiai operacijai vesti buvo surinkta nemažiau kaip 40 pėstininkų kuopų ir 25 kavalerijos vėliavos, Mansfeldas nedrįso stoti į kautynes, kai pasirodė Katkevičius. Atlikęs eilę žygių iš Tallino įvairiomis kryptimis ir kiekvieną kartą atsidūręs į Katkevičių, Mansfeldas, galų gale, atsisakė puolamųjų veiksmų, pradėtų su dideliu jėgų įtempimu, rezultatas buvo tik tas, kad švedams pasisekė išsilaikyti Dauguvos žiotyse, kur jie užėmė Daugagrivos įtvirtinimus.

1608 m. vasarą padėtis Rusijoje taip pablogėjo, kad caras Vosylius, prašydamas Švedijos pagalbos, buvo priverstas sutikti su visomis Karolio pastatytomis sąlygomis. Pats Karolis nėkiek nebuvo užinteresuotas gerbti Rusijos norą išvengti karo su Žygimantu. Atvirkščiai, jis nutarė sujungti savo akciją Rusijoje su karu prieš Žygimantą ir veikti taip, kad švedų jėgos būtų užangažuotos ir sutelktos kur nors arčiau Pabaltijo. Taip jis tikėjosi priversiąs Katkevičių atitraukti jėgas iš Dauguvos rajono kad švedams liktų laisvos rankos blokuoti Rygą. Jis buvo numatęs, kai

Kautynės ties Salaspiliu senamе raižinyje, kur Katkevičius vadinamas kariuomenės vadas Lietuvoje

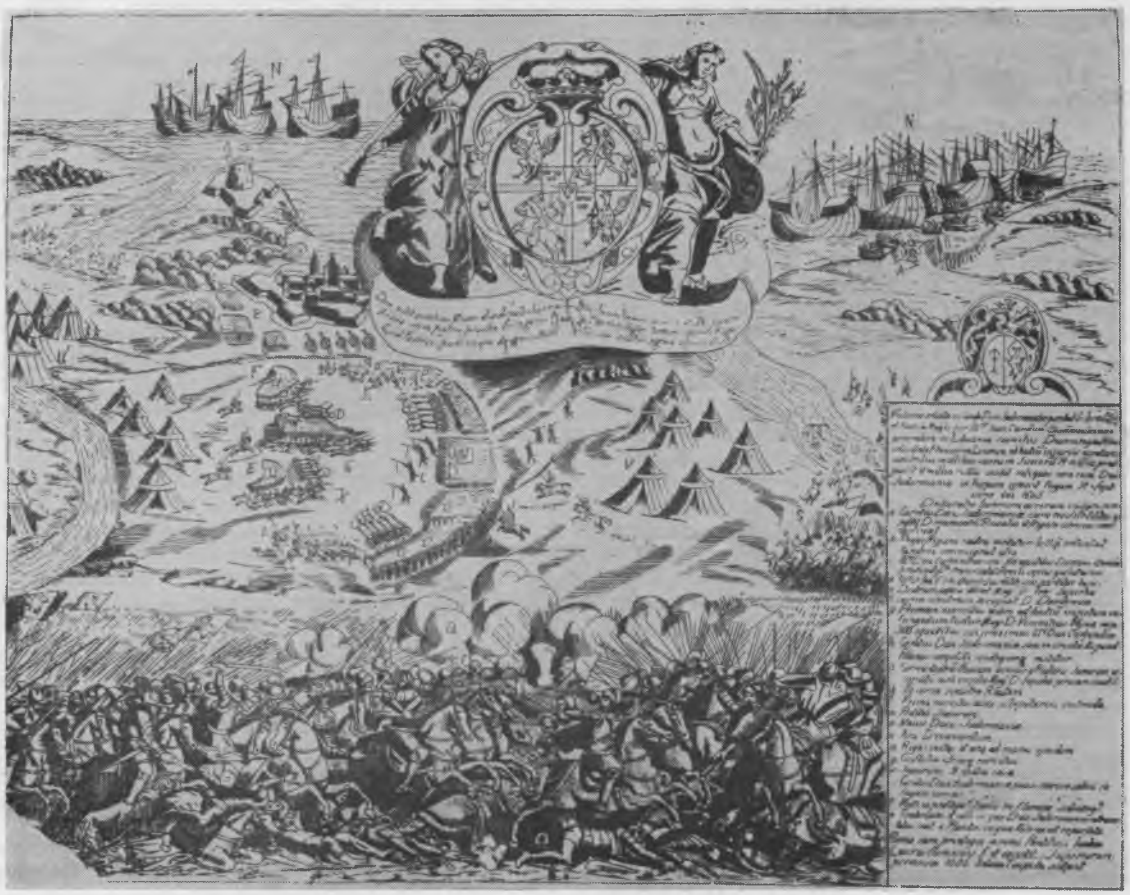

rusų vakarinės tvirtovės bus jo užimtos, nukreipti švedų kariuomenės smūgį tiesiog į Vilnių, suduodant pirmą ir sprendžiamą smūgį Lietuvai. Kad pastatytų Rusijos carą prieš įvykusį faktą, jis pradėjo įvykius skubinti ir, pirmon eilėn, davė atitinkamus įsakymus Mansfeldui, kuris turėjo tą operaciją pradėti.

Karolio toli einantieji planai iš karto susidūrė su nenugalimais sunkumais. Mansfeldo kariuomenė, po nevykusių vasaros meto veiksmų, buvo tiek demoralizuota, kad visai netiko jokiam rimesniam žygiui. Viborge buvo pradėta skubiai organizuoti nauja kariuomenė, bet laikas buvo jau prarastas ir bendra būklė Rusijoje tiek pablogėjo, kad Karolis buvo priverstas nukreipti Viborge organizuotą kariuomenę Novgorodo kryptimi. Tuo būdu Karolio planas, sujungti Rusijai siunčiamą pagalbą su karu prieš Žygimantą buvo sutrukdytas. Švedai buvo priversti savo jėgas padalinti ir veikti dviejuose atskiruose karo veiksmų teatruose, tokia būklė yra žalinga bet kokiom aplinkybėm esant.

1609 m. žiemą lietuviams pavyko, netikėtai puolant, užimti Pernau. Šito miesto ir uosto užėmimas buvo didelis laimėjimas, nes, iš vienos pusės, švedams pasidarė žymiai sunkiau laikyti ryšius su Švedija ir gauti iš ten reikalingus papildymus, iš kitos gi, to uosto užėmimas atėmė švedų laivynui saugią ir patogią bazę, kuria jis naudojosi, veikdamas Baltijos jūroje. Tas žygis tuojau turėjo įtakos Dauguvos žiotyse, kur švedų jėgos buvo lietuvių apgultos.

Tokia strateginė būklė vertė švedus per 1609 m. kampaniją grąžinti savo valdžion Pernau ir išlaisvinti apgultus švedus. Dar anksti pavasarį švedai mėgino, derindami sausumos kariuomenės ir karo laivyno veiksmus, išvaduoti Daugavgrivą, bet nesėkmingai. Tada grafas Mansfeldas, norėdamas išnaudoti laiką, kol Katkevičius dar negavo paramos iš Lietuvos, nukreipė visas savo pastangas Pernau link. Liepos mėn. bėgyje jis apgulė Pernau ir nutraukė to miesto ryšį su Katkevičium. Švedų jėgos, apgulusios Pernau, buvo sudėtos iš 14 pėstininkų kuopų ir 21 kavalerijos vėliavos, viso iš 2,320 pėstininkų ir 2,450 raitelių. Katkevičius tuo metu teturėjo tik 9 pėstininkų kuopas ir 19 kavalerijos vėliavų, tuo būdu jo jėgos buvo pusiau mažesnės, kaip Mansfeldo. Su tomis jėgomis Katkevičius iš Dauguvos rajono per Karkus vietovę išskubėjo Pernau link.

Savo veiksmus ties Pernau Katkevičius pradėjo meistriškai, panaudodamas taktiką, kurios pagalba 1604 m., panašiose aplinkybėse, jis geriau manevravo už Stralarmą iš Weissenšteino. Kai rugpjūčio 23 d. Mansfeldas pradėjo žygį, kad sutiktų Katkevičių į pietų rytus nuo Pernau (panašų žygį atliko Stralarmas ties Weissenšteinu), pastarasis išvengė kautynių įsirengęs "vagenburgą" ir jame įsitvirtinęs. Naudodamasis tamsa, Katkevičius pakartojo savo manevrą ties Weissenšteinu ir, žygiuodamas į šiaurę, pastatė savo kariuomenę betarpiai į šiaurės rytus nuo Pernau. Kovoje dėl iniciatyvos, kuri dabar prasidėjo abiejų vadų tarpe, Katkevičius naujų manevrų pasiekė visiško laimėjimo. Susirūpinęs dėl Katkevičiaus taktikos veikti į švedų susisiekimo kelius, Mansfeldas atsitraukė, žygiuodamas išilgai jūros kranto Audern link ir tuo būdu atidengė Katkevičiui laisvą susisiekimą su Pernau.

Išlaisvinęs Pernau, Katkevičius nutarė grįžti atgal prie Rygos. Veikdamas jis buvo tiek tikras, kad nematė reikalo slėpti savo įsitikinimą, jog švedai seks paskui jį ir, tokiu būdu, jis ras progą pulti švedus palankesnėm aplinkybėm esant ir jam patogesnėje vietovėje.

Tuo tarpu į Talliną atvyko Mansfeldui siųsti sustiprinimai: 5 pėstininkų kuopos ir 4 kavalerijos vėliavos. Sustiprintas Mansfeldas rugsėjo mėn. pabaigoje pajudėjo Rygos link. Dabar jis turėjo 2 pėstininkų ir 5 kavalerijos pulkus — viso beveik 6,000 vyrų.

Rugsėjo 26 d. įvyko kautynės į pietų rytus nuo Dauguvos žiočių. Ir taktika ir kautynių eiga, šios kautynės buvo tikras Salaspilio kautynių pakartojimas, tik, žinoma, mažesnio masto. Žinodamas savo didelę jėgų persvarą, Mansfeldas iš pat pradžių sutelkė savo kavaleriją sparnuose — taip pradėdamas žaidimą pagal Katkevičiaus norą. Vykusiu savo kavalerijos manevravimu Katkevičius atitraukė švedų kavaleriją toliau nuo pėstininkų, izoliavo ją ir savo prityrusių ir kautynių laukuose užgrūdintų jietininkų smūgiais — sunaikino. Po jų atėjo ir pėstininkų eilė. Švedai buvo visiškai sumušti. Tuo buvo išspręstas ir apgultos įgulos likimas, kuri po 2 dienų, švedams pralaimėjus, kapituliavo.

Šitos kautynės faktiškai užbaigė Livonijos karą. Po 9 karo metų būklė Livonijoje virto tokia pati, kokia ji buvo karo pradžioje. Visi švedų nuostoliai pasirodė beprasmiai esą ir nei vienas jų tikslų nebuvo pasiektas. Tai, žinoma, pirmoje eilėje, ir beveik išimtinai, yra Katkevičiaus nuopelnas, kuris, visur ir visuomet būdamas silpnesnis už švedus, savo drąsos, mokslo ir patyrimo vedamas, sugebėjo juos mušti. Tame kare Katkevičius pasirodė tikrai didelis karo vadas, ypatingai kavalerijos vadas. Tenka tik apgailestauti, kad karinė literatūra neskiria jam tiek dėmesio, kiek jis iš tikrųjų yra vertas. Drąsiai galima tvirtinti, kad jo tikroji vieta yra greta kitų, deja, daugiau žinomų, karo vadų.

Žygimantas švedų-rusų sutarties tikrąja prasmę suprato ir numatė. Ta sutartis, kuri aiškiai ir nedviprasmiškai numatė bendrus sąjungininku veiksmus prieš Lenkiją, davė jam pagrindo nutraukti neutraliteto sutartį ir įsiveržti į Rusiją. 1609 m. rugpjūčio mėn. lenkų kariuomenė peržengė rusų sieną ir viso karo svoris buvo permestas į Rusiją. Livonijos karo teatras nustojo bet kokios reikšmės ir 1611 Livonijoje nusistovėjo taika.

Švedų intervencija Rusijoje pasibaigė 1610 m. katastrofa. Tuo pasinaudojo Danijos karalius Kristionas IV, kuris nekantraudamas laukė tinkamo momento pulti Švediją, matydamas nusilpusioje Švedijoje sau lengvą grobį. Taip Švedija buvo įvelta į naują karą, šį kartą su Danija. Tačiau to karo aprašymas neįeina į šito straipsnio turinį.

ATSIŲSTA PAMINĖTI

Irena Joerg, TAIKA ATEINA Į SLĖNĮ, romanas, 138 psl. Nidos knygų klubo leidinys.

LIETUVOS JĖZUITAI, Praeitis ir Dabartis. Tėvų jėzuitų leidinys, 79 psl. — iliustruota.

L.V.S. Ramovės Čikagos Skyriaus Nariui

a. a. kav. ltn. ALEKSUI JAKUBAUSKUI

mirus, žmoną Liuciją, dukrą Liuciją ir sūnų Aleksą giliai užjaučiame ir kartu liūdime

Čikagos Ramovėnai

"BARBORA RADVILAITĖ"

IŠTRAUKA IŠ NEBAIGTOS BALIO SRUOGOS DRAMOS

I-as veiksmas, 11 pav. (Vilnius, Radvilų rūmų sodas)
Barbora Radvilaitė ir Didysis Lietuvos Kunigaikštis Zigmantas Augustas

Zigmantas:
Barbora, tu verki? Neverk, brangioji!

Barbora:
Karalius! Ak! O aš maniau!.. Atleisk!

Zigmantas:
Sėsk, mano miela, būsim kaip seniau.

Barbora:
Seniai nebesimatėm.

Zigmantas:
Tik neverk.
Man ir be to sunku. Ne ašarų, —
Paguodos iš tavęs, Barbora, noriu.

Barbora:
Kad aš mokėčiau! Kad galėčiau! Viską
Tau padaryčiau, kad nebūtum liūdnas!

Zigmantas:
Mylėk mane!

Barbora:
Karaliau! Nekankink
Manęs! Matai, kad leisgyvė esu!

Zigmantas:
Tu pyksti ant manęs? Kad taip seniai
Nebebuvau? manai, tave apleidau?
Sužeidęs tavo širdį, sužalojęs
Jaunatvę tavo, tavim pažaidęs
Kaip vėjas, pasitraukiau nuo tavęs?

Barbora:
Karaliau! Nekalbėk! Ir taip skaudu!

Zigmantas:
Aš suprantu! Kitaip tu negalėjai
Galvot ir jaustis. Bet ir man nelengva!
Ne dėl tuštybės savo taip elgiausi!
Pakelt turėjau audrą, kad žinotum!

Barbora:
Graudu, kad per mane turi sunkumų!

Zigmantas:
Nutrūko kažkas širdyje. Žaizda
Paliko atvira. Ir nebegyja.
Žinai pati, kaip motiną mylėjau.
Ir jai buvau vienintelė paguoda.
Nūn vietoj meilės praraja prakiuro.
Jai svetimas pasidariau. Ir ji
Man svetima. Daugiau neg svetima,
Ji — piktas priešas man. Patsai pikčiausias!

Barbora:
Ir vis tai per mane! Verčiau negimus,
Verčiau maža lopšy užtroškus būčiau!

Zigmantas:
Gal per tave, o gal ir ne. Ji nori,
Kad vesčiau moterį, kurią ji man
Pasuks pagal užuogaidas savas!
Bet man to jau gana! Jau vieną kartą
Buvau paklausęs, vedęs dėl jos noro...
Gana, gana! Ir aš esu žmogus!
Ir aš gyventi noriu! Būt laimingas!

Barbora:
O jei manęs nebūtumei sutikęs?..

Zigmantas:
Gyvent nebegaliu. Šnipais apstatė.
Kiekvieną žingsnį seka, uosto, šniūkščia.
Ir kuo pasitikėk — nebežinia!
Išėjęs iš kantrybės, jos šnipus
Visus iškarti liepsiu ir jų galvas
Pasiųsiu motinai gimimo dieną!

Barbora:
Brangusis! Bus gal geriau, jei aš
Iš kelio pasitrauksiu?

Zigmantas:
Ištekėsi?

Barbora:
Ne, ne! Už kito niekuomet! Gal tik
I vienuolyną kur. Ir Viešpatį maldausiu
Iki dienelių savo paginos,
Kad būtum tu laimingas, mano mielas,
Vienintelis, sapnuotas, numylėtas!

Zigmantas:
Ne! Mano miela! Man vistiek, kas bus,
Bet mudviejų keliai nebesiskirs!

Barbora:
Karaliau, mylimas!

Zigmantas:
Ir tėvas — geras!
Taip motinos pasidavė pakuždom,
Kad net grūmoja valdžią Lietuvoj
Atimsiąs iš manęs, jei nesiskirsiu
Su tavim!

Barbora:
Turiu aš pasitraukt!

Zigmantas:
Kvaila kalba! Kunigaikščiu Didžiuoju
Mane išrinko Seimas Lietuvos,
Ir aš valdau teisėtai savo kraštą.
Net lenkų seimas savo karalium
Mane išrinko. Jeigu tėvas mirtų,
Ir Lenkijos valdovas vienas būčiau.
Kaip gali tėvas taip kvailai grūmoti?!
Ak, kažkas eina... Eikime giliau.
— — — — — — — — — —

Zigmantas:
Neabejok manim, brangioji. Žodį
Aš ištesėsiu, nors pasaulis visas
Po kojų apsiverstų!

Barbora:
Man baugu,
Karaliau...

Zigmantas:

Tu manai, kad blogą vardą
Man prikergė, aš ir esu toksai?

Barbora:

Ak, mylimas!

Zigmantas:

Kad moteris aš tik
Vilioju? Moku jas tik suvedžioti?

Barbora:

Karaliau, mielas!

Zigmantas:

Žinoma! Žinau...
Esu karalius, kurs be sosto dar,
Bet ryt poryt ir jį, tur būt, turėsiu...
Kilmė ir padėtis — ne iš blogiausių.
Ir pats nesenas dar. Nežvairakys,
Ne luošas ir ne kreivas... Tad ir limpa
Visokios moterys savo valia...
O kiek dar motina man jų prisiunčia!
Iš kur ir imasi jų tiek? Ateina
Ir siūlo savo meilę kiekviena, —
Kad jas visas velniai kur nors nujotų!

Barbora:

Ir nori, mylimas, kad aš tikėčiau?!
Kas aš esu? Kas būti tau galiu?
Niekaniekis. Žaisliukas tavo rankoj.
Pažaisi... Atsibos... Ir rasi kitą...
O man — gyvybė ir pagunda tu!..
Gyvenimo prasmė, viltis, mirtis.

Zigmantas:

Ar tu žinai, Barbora, kad aš nieko
Lig šiol nesu mylėjęs? Net žmonos
Velionės. Nieko, nieko. Niekuomet.
Tu — meilė man pirma ir paskutinė.
Vienintelis gyvenime man džiaugsmas.
Esu lyg ta gėlelė vienametė.
Pražydo vieną kartą. Atžydėjo —
Ir miršta. Taip ir aš mylėsiu
Tik vieną. Bet visu žydėjimu.
Visom jėgom. Mylėsiu mirtinai...

Barbora:

Jei būtum paprastas žmogus, gal būtų
Taip, kaip sakai. Bet tu esi karalius...

Zigmantas:

Ak, po velnių karalių! Kas iš to?
Karalius — ne žmogus? Jausmai kitokie?
Kitaip jis ilgis? Dūsauja? Svajoja?
Malonės jis netrokšta? Laimės? Meilės?

Barbora:

Bijau karaliaus meilės kaip poeto.
Mum, moterim, baisesnė ji už mirtį.
Ateina ji kaip vėtra. Viesulan
Pagauna. Susuka ir apsvaigina,
Ir padega, ir gyvastį iščiulpia,
Ir neša per erdves sparnais ugniniais...
O vos mes perdegam, nuodėgulėti
Vos pradedam, mus meta prarajon
Be gailesio, ir kas visų baisiausia,
Be pykčio, be jausmų, kaip menką šiukšlę.

Zigmantas:

Barbora, tu žiauri! Tu nežinai,
Kaip įžeidi mane! Tu nepažįsti
Žmonių. Poetų ir karalių meilės...

Barbora:

Atleisk, karaliau mielas, jei netyčia
Neišmintingais žodžiais padariau
Skaudos. Ne žodžiuose esmė. Tikrai:
Poetai ir karaliai — kaip bitelė
Paglamonės, pasisiūbuos jame,
Kiekvieną žiedą atlankys daržely,
Iš jo saldybę gležnąją iščiulps,
Ir lėks toliau, į kitą gležną žiedą.
Jų pašaukimas toks. Jų pareiga —
Gal taip ir reikia... Jie kitai negali.
Iš paskirų žiedelių rinkt saldybę
Ir medų spaust iš jos, ir svaigų midų...
Gal taip ir turi būti... Nežinau.
Tačiau po to žiedeliui kas belieka?
Nudžiūt ir mirt. Jo gyvastis baigta...

Pastaba: šitos ištraukos buvo skaitytos 1957 m. spalių 6 d. Čikagoje per "Margučio" radiją "Pelkių Žiburėlio" programoje, kurią jau penktus metus paruošia "Šviesa" Čikagos skyrius. Barboros tekstą skaitė aktorė Marija Lemešytė, o Zigmanto Augusto — Jonas Kelečius. Muziką paruošė Dalia Bylaitienė.

Svarbesni Balio Sruogos raštai: "Milžino Paunksmė", "Baisioji Naktis", "Radvila Perkūnas", "Apyaušrio Dalia", "Kazimieras Sapiega" (dramos), "Deivė iš Ežero", "Saulė ir Smiltys", "Dievų Takais" (eilėraščiai), "Giesmė apie Gediminą", "Aitvaras Teisėjas" ir "Kas bus, kas nebus, bet žemaitis nepražus" (jaunimui).

1957 m. 6 tomai Balio Sruogos rinktinių raštų išleisti Lietuvoje. Turimomis žiniomis, atsiminimai iš koncentracijos lagerio "Dievų Miškas" jau išversti į rusų kalbą.

Ištraukos iš Balio Sruogos laiškų, rašytų iš Stutthofo koncentracijos stovyklos pragare.

1943 m. birželio mėn. 3 d.

"Mano sveikata nesirūpinkite. Net ir mano nervai ne taip blogi... tikiuosi greit pasimatyti"...

1943 m. birželio mėn. 15 d.

"Fiziškai jaučiuosi gerai, bet dvasiškai — labai sunkiai. Tėvynės ilgesys beveik nebepakeliamas... Taip, tokioj padėty galima jaustis sielos ligoniu... Kaip ilgai išlaikysiu ilgesį, nežinau, tačiau būti daiktu yra labai sunku. Atsimeni, ką Stephan George sako:

Was ich tat	Wie ein Rauch
Was ich litt	Wie ein Klang
Was ich sann	Der verraucht
Was ich bin?	Der verklingt!*)

1943 m. liepos mėn 5 d.

"Tik judvi būkit stiprios ir neliūdėkit — nenustokit vilties. Aš jos nenustoju"...

1943 m. liepos mėn 13 d.

"... atrodo, kad mūsų čia ilgai nebelaikys, bet tikrai dar nieko nežinau... Tačiau jeigu aš turėsiu vykti į Berlyną gyventi, man tai bus dar sunkesnis smūgis negu suėmimas. Nenoriu tikėti, kad galima sena poeta taip žiauriai iš tėvynės išvaryti ir jo gyvenimą sugriauti... Mano dienos eina vienodai, be įvykių, — aš laukiu, laukiu ir laukiu... Vilties nenustoju, bet visa tai taip skaudu"...

1943 m. liepos mėn 19 d.

---

*) B. S. buvo priverstas laiškus artimiesiems rašyti vokiškai. Čia paduodami vertimai, išskyrus vokiečių poeto citatą.

"Dvasiniai vėl esu stiprus, laikinas silpnumas praėjo. Sveriu vėl jau 72 klg."...**)
1944 m. rugpiūčio mėn. 15 d.

"Pas mus jau ruduo, šaltas, liūdnas ruduo. Ploni berželiai už vielų sienos verkia šaltomis ašaromis. Rudenį būties beprasmingumas atrodo dar skaudesnis... Bet mano sieloje yra dar kažkas jauno — mano siela vėl Poezijos kupina. Tiktai čia aš negalėsiu eilėraščių rašyti. Betgi kada nors aš vėl būsiu laisvas, kaip kiti žmonės... Išmokau žiūrėt į pasaulį su šypsena ir išmintimi, būdamas minioje vėl galiu jaustis vienas, gyvenu vėl ritmo, nuostabių garsų ir spalvų pasaulyje... Per ilgesį, per kančią vėl jaučiuosi jaunesnis..."
1945 m. sausio 14 d.

"...Po dešimties metų nepamirštamąjį Stutthofą sapne sapnuoju. Tuo tarpu sapnuoju apie Babelį. Kaip ten bebūtų, aš esu suimtas ne dėl mano kaltių. Aš esu įkaitas už mūsų tautą, ir tos aukos suvokimas palengvina man gyvenimą. Juk tai didelė garbė būti auka dėl savo tautos! Kaip tik čionai aš išmokau gerbti senąją mūsų tautos tūkstančių metų kultūrą... Mūsų vargšė nelaimingoji tauta turi pagrindo didžiuotis savo tūkstantmetine kultūra. Ji turi visai skirtingas **garbės, išminties, kvailumo ir teisingumo** sąvokas. Mūsų tautos tradicinės etikos ir estetikos sąvokos man yra visko pagrindas. Jaučiuosi išdidus būdamas **įkaitu** už tokią didžią dvasinę kultūrą... Visas likimo kvailystes nugalėsime. Gyvename ne šiai dienai... Juo man sunkiau, juo drąsiau ir išdidžiau žiūriu į ateitį..."

Kas yra paskaitęs "Dievų Mišką" ir susipažinęs su KZ gyvenimo siaubu, tas gali tik galvą lenkti prieš Balio Sruogos dvasios stiprybę...

Dažnai savo laiškais B. S. duodavo suprasti, kad jis tiki, jog, karui pasibaigus, žus abi baisios galybės — ir vokiškasis fašizmas, ir maskoliškasis bolševizmas. Jis neabejodamas tikėjo Vakarų demokratijos laimėjimu ir šviesia Lietuvos ateitimi. Pastarąją viltį jis sukauptai išreiškė "Kazimiero Sapiegos" dramoje:

(Lietuva) ...žiemos iškentus šaltį,
dainuojančiu pavasariu suūš
Išmetus iš krantų putas šiukšlėtas,
Iš gilmenų sugaus gyvybe tokia,
Kad jos aidais dundės Uralo girios,
Karpatų skiauterės ir Elbos šlaitai!

"Kazimierą Sapiegą" Sruoga buvo pradėjęs rašyti pirmosios rusų okupacijos metu, 1940 m. pavasarį, o baigė — vokiečių okupacijos pradžioje, vasarą 1941 m.

Prof. Dr. Balio Sruogos

CURRICULUM VITAE

Gimiau 1896 m. 2 m. 2 d. valstiečių šeimoje Baibokų kaime (Biržų apskrit., Vabalninkų valsčiaus).

1914 metais baigiau Panevėžio Realinę Mokyklą ir tais pat metais įstojau į Leningrado (tuomet: Petrogrado) Girių Institutą.

1915 m. perėjau į Leningrado (tuomet: Petrogrado) Universiteto Istorijos Filologijos Fakultetą.

1916 m. persikėliau į Maskvos Universitetą tą pat fakultetą, kur mokiausi iki 1918 metų pavasario.

1921 metais įstojau į Ludwig Maximilian Universitaet Muenchene, kur išėjęs slavų filologijos kursą, išlaikęs atitinkamus egzaminus ir apgynęs disertaciją, 1924 m. įsigijau filosofijos daktaro mokslo laipsnį.

**)Normalus B. S. svoris prieš suėmimą buvo 95—100 kg.

1924 metų rudenį Kauno universitete apgynęs habilitacijos darbą, įsigijau privatdocento teises ir buvau pakviestas eiti docento pareigas. Vėliau Kauno universiteto Humanitarinių mokslų fakultetas išrinko docentu, vėliau — ekstraordinariniu profesorium.

1940-I-1 buvau tuo pačiu titulu tom pačiom pareigom eiti perkeltas aš į Vilniaus Universitetą, — ir dėsčiau rusų literatūros istoriją bei visuotiną teatro istoriją.

1943-III-16 d. suėmė mane Gestapo ir išvežė į Stutthofo Koncentracijos lagerį, iš kurio grįžęs 1945-V-13 vėl pradėjau eiti buvusias pareigas Vilniaus Valstybiniame Universitete.

Jokiom politinėm partijom bei organizacijom niekuomet nepriklausiau, jokioje kariuomenėje niekuomet nebuvau.

Literatūros kūrybinį darbą pradėjau dar tebebūdamas Realinėje Mokykloje, spausdintis pradėjau 1912 m.

Balys Sruoga

Balio Sruogos gyvenimo aprašymas, rašytas 1945 m. Vilniaus Valstybiniam Universitetui.

Balys Sruoga buvo didelis mūsų krašto patriotas. Nors politiniame gyvenime jis aktyviai nedalyvavo,

BOLŠEVIKŲ KALĖJIMUOSE IR ČERVENĖS ŽUDYNĖSE

J. TUMAS

(Tąsa)

Šio kolchozo moterys, ypač senesnio amžiaus, buvo mums nepaprastai geros ir gailestingos.

Petruičiui pavalgius, ir mes nuėjom į kolchozą. Jame buvo sustoję keliolika šeimų, pabėgusių iš Minsko ir Puchovičių, todėl mes nakvynei vietos negavom. Kolchozo gyventojai mums patarė pernakvoti mokykloj, kuri buvo apie pusę kilometro nuo kolchozo. Išėjom į mokyklą, bet pusiaukelėj tarp mokyklos ir kolchozo radom prie stačių lentelių tvoros pastatytą skiedromis dengtą pusę stogo. Tarp tvoros ir stogo susidarė savo rūšies pašiūrė, kurioje nutarėm pernakvoti. Buvo jau vakaras ir saulė leidosi. Mes buvom pavargę ir rengėmės gulti, bet gudas sulaikė, pamatęs ateinanti nuo mokyklos ginkluotą raudonarmietį. Aš pažiūrėjau per pašiūrės antrą galą ir pamačiau iš priešingos pusės, nuo miško ateinantį kitą raudonarmietį be ginklo. Netrukus abu susitiko arti mūsų pašiūrės ir pradėjo kalbėtis. Jų pasikalbėjimą mes girdėjom ir sužinojom, kad mokykloje yra koks tai komisaras ir iš norinčių pernakvoti mokykloje reikalauja parodyti dokumentus. Bijojom, kad jie nepanorėtų nakvoti mūsų pašiūrėj, bet ačiū Dievui, abudu, keikdami komisarą, nuėjo į kolchozą. Mes džiaugėmės, nenuėję į mokyklą, būtumėm pakliuvę.

Birželio 30 d. auštant įėjom į mišką, kuriuo keletą kilometrų žingsniavom į vakarus, sutikdami nemažai pabėgėlių. Išėję iš miško prie kolchozo Ivanovka, pamatėm augštą geležinį tiltą per upę. Abiejuose tilto galuose buvo pastatyti sunkūs kulkosvaidžiai, raudonarmiečiai tikrino praeinančių dokumentus. Tas kelias į vakarus mums buvo uždarytas, todėl pasukome atgal į Palčini, bet ten nesustojom. Pro tą kolchozą iš vakarų į rytus ėjo platus vieškelis, kuriame tą dieną buvo didelis judėjimas. Mes nenorėjom prie to vieškelio ilgiau pasilikti, buvo pavojinga. Savo drabužiais ir neskustomis barzdomis mes labai skyrėmės nuo vietinių gyventojų, ir kreipėm į save visų dėmesį. Nors buvo karštas oras, bet slėpdamas savo karišką uniformą, aš buvau apsivilkęs žieminį paltą ir pastatęs jo apykaklę. Žmonių klausiamas, kodėl nenusivelku palto, atsakydavau, kad sergu ir man šalta. Tuo laiku aš prisiminiau profesorių I. K. ir mintyse jam dėkojau, kad neleido man paltą numesti. Tada jis man buvo labai reikalingas.

Už dviejų kilometrų nuo Palčini, pietų pusėje, matėsi Molotovo vardo kolchozas. Mes ten ir nuėjom. Gale kolchozo mus sutiko kelios moterys, joms vėl reikėjo aiškintis, kas mes esam. Atsisėdom ant žvyrduobės krašto pailsėti. Petruitis skundėsi, kad jam labai bloga ir toliau eiti negalės. Moterys patarė mums eiti į kolchozo fermą (pieninę), kur galėsim gauti pieno ir patokos (dirbtinio medaus). Petruitis nenorėjo eiti ir į fermą, bet likti kurį laiką prie žvyrduobės, o vėliau eiti į mišką.

Aš nežinojau, ką daryti. Nenorėjau Petruitį vieną palikti, bet nenorėjau likti ir tame kolchoze, arti jūraus vieškelio, kuris iš kolchozo matėsi. Reikėjo laukti, kad netrukus tuo vieškeliu trauksis raudonosios armijos dalys, ir nemažai raudonarmiečių pasieks ir tą kolchozą. Aš norėjau eiti į pietus, toliau nuo vieškelio, bet Petruitis atsisakė. Pasakiau, kad su juo ir aš pasiliksiu, bet Petruitis protestavo.

— Nėra jokio reikalo mum abiem čia žūti. Tu, Juozeli, eik ir ieškok būdų išsigelbėti. Aš negaliu toliau eiti ir čia pasiliksiu. Jei tau pavyks išsigelbėti, pranešk mano namiškiams, kur aš likau. Jei pasveikęs parvykčiau namo, pranešiu apie tave.

— Į ką bus panašu, jei aš čia tave paliksiu ant žvyrduobės kranto? Ku tu vienas sirgdamas pasidėsi ir kas tave slaugys?

— O į ką bus panašu, jei tu čia mane beslaugydamas drauge su manimi vėl pateksi į tų velnių rankas. Bent vienas, kuris galim, turime išsigelbėti. Po poros valandų kris karštis, aš ir vėl galėsiu nuljsti į mišką, o tu eik, tik greičiau eik, kol dar niekas neatkreipė į mus dėmesio.

Petruičiui pasisekė mane įtikinti, kad nėra reikalo abiem ten pasilikti. Su didžiausiu nenoru sutikau jį palikti. Nuoširdžiai su juo atsibučiavom ir išsiskyrėm: jis paliko prie Molotovo vardo kolchozo, o aš su gudu nuėjau pietų kryptimi.

---

bet visad gyvai jį sekė — tai 1919 m. redaguodamas "Lietuvą", tai sielodamasis tėvynės nelaimėmis ar džiaugdamasis jos laimėjimais Nepriklausomojo gyvenimo laikais. Kultūros ir visuomenės darbo sūkury jis buvo nuo pat mokyklos suolo ir jautriai atsiliepdavo į kiekvieną žymesnį įvykį. Jis yra parašęs ne tik daug grožinės literatūros kūrinių, mokslinių studijų, bet ir daugybę straipsnių įvairiausiais klausimais.

Poeto intuicija Sruoga labai anksti pajuto tuos pavojus, kuriuos Lietuvai nešė abudu okupantai — maskolius bolševikas ir vokietis fašistas. Vokiečių gestapo jis buvo suimtas kaip lietuvių tautos įkaitas kartu su 48 kitais lietuviais (jų tarpe prof. Jurgučiu, prof. M. Mackevičium, Germantu, kunigais S. Yla, A. Lipniūnu ir kt.), ryšium su vokiečių paskelbtąja mobilizacija Lietuvoje Lietuvos Gestapo viršininkas Jaeger pasakė tada B. Sruogos žmonai:

"Jei Lietuvos jaunimas eis į kariuomenę, jūsų vyras bus laisvas, jei ne, tai..." Nesunku buvo suprasti nebaigto sakinio žodžiai: pasmerktas mirti!

Karui pasibaigus Balys Sruoga palaužta sveikata atsidūrė Lietuvoje. Jam pernelyg sunku buvo kelti maskolių okupaciją. Verčiamas rašyti pagal komunistų užsakymus, jis kiek galėdamas priešinosi ir — nenusilenkė. Vienišas, visa savo esybe nepakęsdamas naujos vergijos, jis nebeatlaikė dvasinės prievartos. Mirė 1947 m. spalių 16 d. vos 51 metų amžiaus, pačiame kūrybos pajėgume.

Man ir Petruičiui jau sugrįžus į Lietuvą, paaiškėjo, kad jis nuo mūsų atsiskyrė tik todėl, kad labai bijojo būti tarp žmonių ir norėjo grįžti į mišką. Savo knygoje "Kaip jie mus sušaudė" jis sako, kad nuo mūsų atsiskyręs, jis nuėjo į mišką.

Atsiskyrę nuo Petruičio, mes su gudu nuėjom apie keturis kilometrus pietų kryptimi ir netoli vieno kolchozo sustojom retai krūmais apaugusioje pievoje. Nakvojom gale kolchozo tuščioj daržinėj. Tą naktį už keliolikos kilometrų vakarų pusėje aiškiai girdėjosi smarkus artilerijos šaudymas. Apie vidurnaktį daug lėktuvų praskrido rytų kryptimi ir netrukus pasigirdo smarkus bombardavimas. Tai buvo ženklas, kad vokiečiai jau netoli.

Liepos 1 d. praleidom daržinėj ir tik trumpam laikui buvom išėję į pievą prie upelio atsigerti. Pavakary jau daug arčiau, negu naktį, prasidėjo smarkus artilerijos šaudymas ir tęsėsi apie dvi valandas.

Saulei leidžiantis, nuėjom į kolchozą. Viename kieme pamačiau šulinį ir ant svirties kablio kabantį medinį kibirą. Namo priebuty, ant suolo sėdėjo apysenis vyras, o ant kito suolo — jauna švariai miestietiškai apsirengusi mergaitė. Įėjęs į kiemą, paprašiau vyrą leisti mums atsigerti. Jis ne tik leido atsigerti, bet pakvietė mus pas save ant suolo atsisėsti. Užsimezgė kalba. Vėl klausimai: kas mes, iš kur ir t.t. Aš jam pasakojau, kaip ir kitiems, tą pačią istoriją. Kitoje pusėje sėdėjusi mergaitė tylėjo ir visą laiką mus stebėjo. Baigęs pasakoti, aš paklausiau šeimininką, ar mes negalėtume jo daržinėj pernakvoti? Jis leido ir pasakė, kad daržinėj yra pernykščio šieno, ant kurio galėsim atsigulti. Gudas tuojau atsisveikino ir nuėjo į daržinę, aš dar likau.

Gudui nuėjus, šeimininkas paklausė, kodėl mes bėgam nuo vokiečių? Argi jie toki baisūs, kad nuo ju reikia bėgti? Jis netiki, kad vokiečiai būtų blogesni už komunistus. Nežinodamas, su kuo kalbu, buvau atsargus ir negalėjau atviriau pasisakyti. Į mūsų kalbą įsiterpė ir ant kito suolo sėdėjusi mergaitė. Ji buvo jaunesnioji šeimininko duktė, Minsko universiteto studentė medikė. Ji paklausė, kaip vokiečiai vertina rusų augštąsias mokyklas? Ar jie pripažins tose mokyklose išeitąjį mokslą, užėmę Gudiją? Aš atsakiau, kad to nežinau, nes mažai vokiečius pažįstu. Netrukus šeimininkus atsisveikinau, teisindamasis, kad esu labai pavargęs, ir nuėjau į daržinę, atsiguliau ant šieno ir greit užmigau.

Iš miego buvau pažadintas smarkaus artilerijos šaudymo pietvakariuose. Kautynės vyko ne toliau trijų kilometrų, girdėjosi ir sunkiųjų kulkosvaidžių šaudymas. Po kokios valandos šaudymas nutilo, o po pusvalandžio išgirdom tankus važiuojant iš vakarų į rytus. Rytuose buvo girdimi stiprūs bombardavimai. Mes pribėgom prie daržinės sienų ir per plyšius žvalgėmės, bet artimoje apylinkėje nieko nesimatė. Atsigulėm į šieną ir laukėm ryto.

Liepos 2 d. iš pat ryto matėm nedideles grupes ir atskirus raudonarmiečius kolchoze ir praeinančius laukais ir pievomis pro kolchozą. Visi traukė į rytus. Apie 12 val. išgirdom rytuose smarkų artilerijos šaudymą, maždaug už 10 kilometrų. Buvo aišku, kad tame bare raudonosios armijos dalys buvo nublokštos, ir mūsų kolchozas jau vokiečių kariuomenės žinioje, bet mes dar iš daržinės nėjom, nes vis dar matėm raudonarmiečius, einančius pro kolchozą rytų kryptimi. Su jais susitikti vengėm. Daugumas raudonarmiečių buvo be ginklų, kai kurie basi, be kepurių ir vienmarškiniai.

Apie 5 val. užėjau pas šeimininką į kambarį. Jis buvo vienas. — Na, kaip jaučiatės? Galit džiaugtis, jums jau nėra reikalo daugiau slapstytis. Vokiečiai jau nuvijo rusus už 15—20 kilometrų, — sutiko mane šeimininkas.

— Aš nesuprantu, ką jūs norit pasakyti, — stengiausi nuduoti nesuprantąs jo. — Būkit ramus, aš žinau, kas jūs esat. Vakar buvot neatsargus. Norėdamas užsidegti papirosą ir, imdamas iš kelnių kišenės degtukus, jūs atvertėt palto skverną. Aš pamačiau jūsų karišką uniformą ir supratau, kas esat ir kodėl tokiame karšty nenusivelkat žieminio palto. Birželio 26 d. aš buvau Červenėj ir ten mačiau, kaip enkavedistai varė miesto gatvėmis didžiulę vorą kalinių. Voroje pastebėjau kelis vyrus, vilkinčius tokiais pat, kaip ir jūsų uniforminiais drabužiais. Žinau, kad tą naktį enkavedistai sušaudė daug kalinių Červenės miške. Kai vakar pamačiau jus savo kieme, tai supratau, kad jūs abu likot gyvi tose žudynėse ir, laukdami vokiečių, slapstotės. Aš jau sakiau, kad jums jau nėra reikalo slapstytis, joks pavojus negresia. Prieš porą dienų, visi viršininkai komunistai iš aplinkinių kolchozų pabėgo, juos palydėjo mūsų didžiausia neapykanta. Prasidėjus karui, mes, senesni žmonės, apsidžiaugėm ir laukėm vokiečių, tikėdamiesi, kad jie mus iš rusų bolševikų teroro išvaduos. Kitaip galvoja dalis mūsų jaunimo, ypač studijuojantieji augštosiose mokyklose. Vakar girdėjot, kuo susirūpinusi mano duktė: ar vokiečiai pripažins augštosiose bolševikų mokyklose išeitąjį mokslą? Koks ten "augštas mokslas" bolševikų universitetuose! Prieš porą metų mano vyresnioji duktė baigė Minsko universitetą, studijavo mediciną ir dabar jau gydytoja. Kokia ji gydytoja, — su pašaipa kalbėjo šeimininkas, — priešrevoliucinių laikų felčeriai daugiau nusimano už dabartinius gydytojus.

Šeimininkui baigus kalbėti, aš atvirai pasisakiau, kas esu. Tuo laiku atėjo ir gudas iš daržinės. Šeimininkas pavaišino abu balta duona ir rūgštum pienu. Mes valgėm, o jis pasakojo apie savo gyvenimą.

Prieš kolektyvizaciją jis buvo ūkininkas, turėjo keliolikos ha žemės ūki ir atlieakmu laiku vertėsi vežiko verslu Červenės mieste. Paskelbus, kolektyvizaciją, jo, kaip vežiko, nevertė dirbti kolchoze. Kaip ir kitiems, jam buvo palikti trobesiai, 3/4 ha daržo, arklys, vežimas ir rogės. Nežiūrint to, kad už leidimą verstis vežiko amatu metams mokėjo 5000 rublių, jis gyveno daug geriau už kolchozininkus ir pajėgė dvi dukteris leisti į universitetą.

Mums baigiant valgyti, į kambarį įbėgo iš gretimo kolchozo apyjaunis vyras ir paklausė:

— Ar pas jus germanų dar nėra?

— O iš kur jie pas mus gali būti? — savo ruožtu paklausė šeimininkas.

— Ar tai jūs dar nežinot, kad pereitą naktį jų labai daug pravažiavo pro mūsų kolchozą? Šį rytą buvo kiti sustoję, bet po poros valandų ir tie išvažiavo. Prieš valandą vėl nauji atsirado. Nu, i čudnoj narod eti germancy! — Na, ir stebėtini žmonės tie vokiečiai! Ir tie, ryte buvusieji, ir dabartiniai, kai tik sustojo, tuoj pusnuogiai išsirengė, pradėjo batus valyti, skustis, praustis ir šepetukais dantis valyti, tartum jie rengėsi į balių. Nei vienas pėsčia neina, visi važiuoti. Na, ir duos jie ruskiui į kailį! O pas mus atbėgę žydeliai iš Minsko, pamatę vokiečius, verkia ir sau plaukus rauja. Ir gerai tiems parkoms, užteks jiems ponauti, daugiau mums ant sprando jie nesėdės! — baigė savo pranešimą atbėgęs kolchozininkas.

Iš to, kokia pakilia nuotaika jis pasakojo apie vokiečius, galima buvo suprasti, kad ir jis jų laukė. Grįžtant į Minską ir kalbant su gudais kolchozuose patyriau, kad beveik visi jie vokiečių laukė. Labai gaila, kad vokiečiai juos apvylė.

Pavalgęs, padėkojau šeimininkui už vaišes, širdingai su juo atsisveikinau ir su gudu išėjau į vokiečių užimtą kolchozą, kuris buvo už poros kilometrų.

VOKIEČIŲ KARIUOMENĖS ŠTABUOSE

Eidami pas vokiečius, sutikom keturis beginklius raudonarmiečius. Visi buvo be diržų, du vienmarškiniai ir basi. Visi atrodė labai pavargę. Vienas jų paklausė, kur mes einam? Sužinojęs, kad einam į artimiausią kolchozą, jis įspėjo, kad ten yra vokiečiai. Aš atsakiau, kad mes kaip tik pas juos ir einam. — Argi jūs vokiečių nebijot? Mūsų pulko komisaras mums pasakojo, kad vokiečiai, pakliuvusiems į nelaisvę raudonarmiečiams, nupjausto ausis ir nosis, išbado akis ir įvairiai kankina. Ar tai tiesa? — paklausė vienas raudonarmietis.

Aš atsakiau, kad komisarai jiems melavo, kad vokiečiai nėra barbarai ir paimtų belaisvių nekankina, kad tik enkavedistai taip su žmonėmis elgiasi.

— Kaip jūs manot, ką vokiečiai su mumis darys, jei mes pas juos nueisim? — toliau klausinėjo tas pats raudonarmietis.

— Aš pakartoju, kad vokiečiai jūsų nekankins, bet pasiųs į belaisvių stovyklą.

— Jei taip, tai mes eisim drauge su jumis pas vokiečius. Mūsų pulkas sumuštas ir išsklaidytas, ir mes nežinom, kur eiti ir ką daryti, — guodėsi raudonarmietis. Aš jam nieko neatsakiau.

Pasikėlėm ant kalvos ir už jos pamačiau už kilometro ant kitos kalvos vokiečių užimtą kolchozą. Visi keturi raudonarmiečiai ėjo paskui mus. Eidamas toliau, nusivilkau paltą ir užsimečiau ant peties. Priartėjus per pusę kilometro prie kolchozo, pamačiau vokiečių sargybinį, stovintį po medžiu prie namo. Kai aš buvau nuo jo maždaug už dešimt žingsnių, jis sušuko: stok, rankas augštyn! Aš sustojau ir iškėliau rankas. Sargybinis, atkišęs pistoletą, priėjo arčiau ir paklausė, ar turiu ginklą. Atsakiau, kad neturiu. Jis dar paklausė ,ar aš esu komisaras? Aš nusišypsojau ir atsakiau, kad nesu komisaras, bet Lietuvos kariuomenės atsargos pulkininkas Juozas Tumas.

Tuo laiku atėjo viršila, įsakė sargybiniui stoti į savo vietą ir mane paklausė, ar kalbu vokiškai, jei ne, tai kokiomis kalbomis kalbu. Atsakiau, kad vokiškai moku silpnai, esu lietuvis ir kalbu lietuviškai, rusiškai ir lenkiškai. Viršila mokėjo šiek tiek lenkiškai ir pasakė vesiąs mane pas bataliono vadą. Gudui ir raudonarmiečiams jis įsakė pasilikti prie sargybinio ir palaukti.

Kolchoze matėsi nemažai vokiečių kareivių. Man su viršila pro juos einant, dviejose vietose jie klausė: Komisaras? Viršila atsakė, kad aš esu ne komisaras, bet Lietuvos kariuomenės pulkininkas.

Bataliono vadą, kapitoną, suradom vakariniame kaimo gale. Jis buvo dar jaunas vyras, atsisegiojęs munduro sagas, sėdėjo sulankstomoj kėdėj ir skaitė kažkokį raštą, retkarčiais pažvelgdamas į ant kelių išskleistą žemėlapį. Jam baigus skaityti, viršila atraportavo, kas aš esu ir kokiomis kalbomis kalbu. Taip pat pranešė apie gudą ir raudonarmiečius, paliktus prie sargybinio. Kapitonas apžvelgė mane nuo galvos iki kojų ir paklausė mano vardo ir pavardės. Po to įsakė viršilai pakviesti vyr. leitenantą, kurio pavardę pamiršau, o man parodė sėstis netoli jo ant žolės.

Po kelių minučių viršila sugrįžo su vyr. leitenantu. Jis mokėjo rusiškai ir buvo prie bataliono vado vertėju. Su jo pagalba aš trumpai papasakojau apie savo išgyvenimus. Kapitonas atidžiai klausė, rašė į bloknotą ir porą kartų kažką žemėlapy pabraukė.

Man baigus pasakoti, kapitonas paklausė, ar iš mūsų voros daugiau nieko neilko artimiausiame miške ir durpynuose, kuriems būtų reikalinga pagalba? Jei tokia pagalba būtų reikalinga, tai jis pasiųstų savo kareivius. Aš jam padėkojau ir pasakiau, kad tokių žmonių nesutikau ir dar kartą priminiau Molotovo vardo kolchoze likusį pulkininką Petruiti. Kapitonas pasižiūrėjo į žemėlapį ir pasakė, kad tuo ruožu pražygiavo jų korpo kita divizija, ir jis tikisi, kad pulkininkas Petruitis dabar jau yra tos divizijos globoj. Toliau jis kalbėjo, kad po poros valandų jo batalionas išvyks, bet čia pasiliks keli sunkvežimiai, kurie ryt rytą vyks į divizijos štabą ir mane ten nuveš. Parodęs man, kur tie sunkvežimiai stovi, kapitonas palinkėjo laimingai sugrįžti į Lietuvą ir atsisveikindamas pasakė, kad iki divizijos mane globos lenkų kalbą mokąs viršila.

Nuo bataliono vado nuvykau prie sunkvežimio. Ten buvo 20 raudonarmiečių belaisvių, jų tarpe — ir drauge su manim atvykę. Gudas sėdėjo nuo jų nuošaliau, prie jo ir aš atsisėdau.

Daugumas raudonarmiečių buvo vienmarškiniai ir be kepurių, kai kurie basi. Mažomis grupelėmis sėdėdami ar stovėdami, jie garsiai dalinosi įspūdžiais apie paskutinių dienų įvykius. Iš jų kalbu galima buvo suprasti, kad jie nesigaili, pakliuvę į nelaisvę.

Aš atkreipiau dėmesį į vieną raudonarmietį. Jis buvo nerusas. Pastebėjau, kad kiti jį skriaudė.

Saulei leidžiantis, batalionas išvyko, liko tik sunkvežimiai su šoferiais ir keli kareiviai. Netrukus, iš kolchozo atėjo viršila ir pasiūlė man nakvoti sunkvežimy. Padėkojęs atsakiau, kad man bus geriau miegoti po atviru dangum. Viršila pasakė, kad ryt, saulei tekant išvažiuosim ir įlipo į sunkvežimį, jį pasekė šoferiai ir kareiviai, tik vienas, ginkluotas automatu, pasiliko sargyboj.

Sugulė ant žolės ir belaisviai. Visų skriaudžiamas nuo kitų atsiskyrė ir atsigulė už penkių žingsnių nuo manęs. Jis buvo basas, be kepurės ir vienmarškinis. Gindamasis nuo uodų, jis negalėjo nė minutės ramiai pagulėti. Rankomis braukė uodus nuo veido, galvos ir kaklo, basomis kojomis viena kitą trynė ir gailiai į mane žiūrėjo. Man pagailo visų skriaudžiamo vargšo. Gulėjau apsivilkęs paltu. Pakėlęs vieną skverną, ranka jam parodižau ateiti pas mane ir lįsti po paltu. Jis suprato ir kulverčiais atriedėjęs, palindo po skvernu ir, kamuoliu susirietęs, nugara prisiglaudė prie manęs. Po poros minučių iškišo nosį ir darkyta rusų kalba paklausė:

— Tu ne rusas?

— Ne, ne rusas, — atsakiau.

— Kas tu?

— Lietuvis. —

— Lietuvis... Lietuvis... Lietuvis... — kelis sykius kartojo. — Aš tadžinas.*) Lietuvis, tadžinas — geras, rus negeras. Rus tadžinas mušti, tadžinas nemylėt rus, jis mylėti lietuvis. Tadžinas, lietuvis būti drauge. Ar

*) Tadžikų Tarybų Socialistinė Respublika yra Vidurinėje Azijoje, į pietus nuo Kazakstano ir į šiaurę nuo Afganistano.

2 p. D. L. K. Algirdo pulko vadas plk. J. Tumas savo kabinete 1938 m.

Iz. Girčio nuotr.

lietuvis mylėti tadžinas? — visą galvą iškišęs, klausė vargšas tadžinas.

Aš atsakiau, kad ir aš ji myliu ir kad ryt mes važiuosim drauge. Jis dar labiau prie manęs prisigiaudė, galvą ir basas kojas paslėpė po mano paltu ir greit užmigo.

Liepos 3 d., saulei tekant, išvykom į divizijos štabą. Tadžikas nuo manęs nesitraukė. Sėdant į sunkvežimius, viršila pasiūlė man sėsti prie šoferio, bet kai aš ten atsisėdau, tadžikas, šaukdamas: lietuvis, tadžikas drauge! norėjo prie manęs atsisėsti. Buvau priverstas drauge su juo ir keliais kitais belaisviais važiuoti sunkvežimy.

Po gero pusvalandžio, įvažiavom į mišką ir sustojom. Tame miške ,prie kelio, buvo rusų paliktas karišKos aprangos sandėlis. Viršila įsakė vienam kareiviui nuvesti belaisvius prie to sandėlio, kad jie galėtų iš jo pasirinkti kam ko trūksta. Viršilai prašant, aš jo įsakymą paaiškinau belaisviams rusiškai. Po kelių minučių belaisviai grįžo apsirengę naujais uniforminiais drabužiais ir apsiavę naujais odiniais batais. Tadžikas nuplėšė nuo kepurės raudoną žvaigždę, numetė ant žemės ir kojomis ją sutrypė. Visi belaisviai džiaugėsi naujais drabužiais bei batais ir gyrė vokiečius.

Po geros valandos atvažiavom į divizijos štabą, kuris buvo sustojęs miške palapinėse. Viršila įsakė visiem iš sunkvežimių išlipti, o pats įėjo į vieną palapinę ir po kelių minučių iš jos išėjo su kapitonu. Pastarasis pakvietė mane prieiti prie jo ir paklausė:

— Ar jūs tikrai esat Lietuvos kariuomenės pulkininkas?

— Taip, esu Lietuvos kariuomenės atsargos pulkininkas. Jis kariškai pasisveikino ir klausinėjo toliau.

— Kada jūs buvot iš kariuomenės paleistas?

— 1940 m. birželio 25 d.

— Tai jau rusų kariuomenei Lietuvą okupavus?

— Taip.

— Gailiuosi, kad negaliu su jumis ilgiau pakalbėti ir išgirsti, kiek jums teko nuo rusų nukentėti. Po pusvalandžio divizijos štabas kelsis į kitą vietą, jus motociklu nuveš į mūsų korpo štabą, ten jūs ir papasakosit viską... O šis kas toks?

Aš atsisukau ir už savo nugaros pamačiau stovintį tadžiką. Trumpai papasakojau kapitonui, kas jis toks ir kaip vakar vakare su juo susipažinau. Jis nusišypsojo ir pasakė, kad tadžikas yra tikras gamtos vaikas, kultūros dar nesugadintas, ir kitokiose aplinkybėse aš galėčiau turėti pilnai man atsidavusį ir ištikimą draugą.

Mano pasikalbėjimas su kapitonu vyko su viršiios kaip vertėjo, pagalba. Po pasikalbėjimo viršila nuėjo prie sunkvežimių, o kapitonas grįžo į palapinę, iš jos išnešė man kėdę ir prašė palaukti, kol atvyks kareivis su motociklu. Tadžikas atsisėdo prie manęs ant žemės.

Po kelių minučių atvyko kareivis su motociklu, prie jo buvo priekaba. Išėjęs iš palapinės, kapitonas padavė kareiviui užlipytą voką, palinkėjo man greit sugrįžti namo, kareiviui įsakė pasodinti mane į priekabą ir važiuoti. Tadžikas suprato, kad aš išvažiuosiu, o jis pasiliks. Rankomis apkabino mano kojas ir garsiai verkdamas šaukė: tadžikas, lietuvis drauge! Lietuvis geras, tadžikas nepalikti! Jis buvo dar jaunas, 19—20 metų, augšto ūgio, petingas ir stiprus ir taip tvirtai laikė apkabinęs mano kojas, kad aš negalėjau nė iš vietos pajudėti. Man buvo gaila jį palikti, bet kitos išeities nebuvo. Aš bandžiau jam išaiškinti, kad mes negalėsim ilgiau drauge pasilikti ir visaip jį raminau, bet jis neklausė ir mano kojų nepaleido. Kapitonas su kareiviui, matydami tą vaizdą, tik pečiais traukė. Tuo laiku nuo sunkvežimių atėjo viršila su dviem kareiviais. Kapitonas jiems įsakė tadžiką nuo manęs atitraukti. Tik po kelių minučių trims vyrams pavyko tadžiką nugalėti ir mano kojas išvaduoti. Aš paskubėjau prie motociklo, nedrįsdamas, kaip koks išdavikas, nei į akis jam pažiūrėti. Mano akys buvo pilnos ašarų.

Dėl blogo kelio korpo štabą, apsistojusį kadaise buvusiame dideliame dvare Blonj, pasiekėm tik po pusantros valandos. Lauko žandaras mus sulaikė prie kiemo vartų ir, patikrinęs kareivio dokumentus, nurodė, kur yra štabo raštinė. Pervažiavom dvaro kiemą ir sustojom prie didžiulio, šešiais ratais, autobuso. Jame ir buvo korpo štabo žygio raštinė.

Mano šoferis trumpai pasikalbėjo su išėjusiu iš autobuso raštininku ir abu nuėjo į medinį namą, ku-

riame gyveno korpo vadas ir kiti štabo karininkai. Po keliolikos minučių abu grįžo. Šoferis išvažiavo, o raštininkas išnešė iš autobuso sudedamą kėdę, pastatė ją po dideliu plačiašakiu ąžuolu ir pasiūlė man atsisėsti. Jis sakė, kad karininkai dar miega, ir man teks jų gerokai palaukti.

Sėdėjau ir mąsčiau, kodėl mane tik vieną čia atvežė, o gudą paliko drauge su raudonarmiečiais belaisviais prie divizijos štabo? Kokia gali būti to priežastis? Ar tik todėl, kad esu karininkas, ir vokiečiai norės kokių nors žinių iš manęs gauti, ar yra kitos priežastys?

Netrukus, tas pats raštininkas atnešė man dėžutę cigarečių ir degtukų. Padėkojęs, aš jam pasakiau, kad prieš užsirūkant, norėčiau vandens atsigerti. Jis tuojau atnešė katiliuką šiltos saldytos kavos, baltos duonos ir šveicariško sūrio. Padėkojau už taip gausius pusryčius ir skaniai pavalgiau.

Maždaug po poros valandų atėjo prie to paties ąžuolo kareivis ir atsinešė rusišką automatinį šautuvą. Atsisėdęs greta manęs ant žemės, jis paprašė parodyti, kaip tą automatą išnarstyti ir vėl sudėti. Man dingtelėjo mintis, kad jis nori mane išbandyti ir kita mintis: argi vokiečiai kuo nors mane įtaria? Aš atsakiau, kad Lietuvos kariuomenė tokių šautuvų nevartojo, ir aš nežinau, kaip jis išnarstomas ir sudedamas. Kareivis pats pradėjo šautuvą narstyti ir po kiekvieno veiksmo mane klausė, ar teisingai? Aš atsakinėjau, kad nežinau. Šautuvą išnarstęs ir vėl sudėjęs, kareivis, nežinia už ką, man padėkojo ir pasišalino.

Tik apie 12 val. prie autobuso atėjo generalinio štabo uniformoje kapitonas, du vyr. leitenantai (vienas jų kalbėjo rusiškai) ir vienas, apie 60 metų, vienmarškinis, be kepurės, viena basa, tvarsčiais per blauzdą apraišiota koja, vyras. Tai buvo vertėjas. Iš jo viršutinių kelnių spėjau, kad ir jis dėvėjo karišką uniformą. Kapitonas ir vienas vyr. leitenantas atsisėdo ant kėdžių, kitas vyr. leitenantas liko stovėti, o vertėjas atsisėdo ant žemės. Raštininkas pakišo po jo apraišiota koja pripūstą guminę pagalvėlę. Kapitonas pakvietė mane su kėde prislinkti prie tos grupės ir pradėjo kvosti.

Pirmieji klausimai, kaip ir kiekvieną tardymą pradedant: vardas, tėvo vardas, gimimo data ir vieta, išeitas bendras ir karinis mokslas, kada ir kur, ir toliau: karinės tarnybos pradžia ir kur, dalyvavimas karuose, kada ir kokiuose frontuose, tarnyba Lietuvos kariuomenėj, kuriose dalyse ir eitos pareigos, atleidimas iš kariuomenės, kada ir kodėl, suėmimas, trumpai apie gyvenimą ir suimtųjų nuotaikas kalėjime ir bendrai apie viską iki atvykimo į bataliono štabą.

Kapitonas klausinėjo, vertėjas vertė iš rusų į vokiečių kalbą mano atsakymus ir iš vokiečių į rusų kalbą kapitono klausimus; vyr. leitenantas, garsiai kartodamas vertėjo žodžius, greitai rašė. Kiekvieną surašytą lapą, vertėjas garsiai perskaitydavo ir perduodavo kapitonui, pastarasis — raštininkui, kuris autobuse mašinėle perrašinėjo. Kitas vyr. leitenantas, du, tris, perrašytus mašinėle lapus, nešiojo į medinį namą, tur būt, štabo viršininkui. Porą kartų, grįžęs iš medinio namo, jis raportavo kapitonui, kad generolas jį kviečia.

Mane klausinėjo kelias valandas. Man baigus pasakoti, kapitonas tarė:

— Pasakodamas, jūs minėjot (žiūrėdamas į bloknotą) pulkininkus: Giedraitį, Petruitį, Rusteiką, Šarauską, Š., prof. K. ir kitus. Ar buvo drauge su jumis kunigas Petraitis?

— Taip, buvo du broliai kunigai Petraičiai.

— Gerai, jei jūs pažįstat kun. Petraitį, tai greit jį pamatysit.

Kapitonas įsakė antram vyr. leitenantui pakviesti kun. Petraitį. Po kelių minučių pamačiau ateinantį su vyr. leitenantu kun. Praną. Nepaprašęs leidimo, aš pakilau nuo kėdės, peršokau per vertėjo ištiestas kojas ir bėgte pasileidau prie kun. Petraičio. Pamatęs mane, jis paliko palydovą ir bėgo prie manęs. Mes susitikom vidury didžiulio kiemo ir apsikabinę kelis sykius pasibučiavom. Aš paklausiau apie jo brolį, kun. Antaną. Jis atsakė, kad brolis su vienu lietuviu iš Kauno sėdi prie kiemo vartų. Tuo laiku prie mūsų priėjo vyr. leitenantas ir paprašė jį grįžti pas brolį, sakydamas, kad netrukus ir aš pas juos ateisiu.

— Dabar nėra jokios abejonės, kad jūs tikrai esat pulkininkas Tumas, — pasakė vyr. leitenantas, mums grįžtant prie kapitono.

— Ar buvo abejonė dėl mano tapatybės?

— Taip. Tos abejonės priežastimi buvo jūsų kariška uniforma. — Paskutinį sakinį jis pabaigė sakyti jau prie kapitono.

— Apie kokią uniformą jūs kalbąt? — paklausė kapitonas.

— Aš pasakiau pulkininkui (pirmą kartą mane pavadino pulkininku), kad jo kariška uniforma kėlė abejonių dėl jo tapatybės, — atsakė vyr. leitenantas.

— Taip, jūsų uniforma buvo priežastimi, kad mes abejojom dėl jūsų asmens. Jūs pasakojot, kad jau nuo birželio 29 d. su pulkininku Petruičiu ir vienu gudu vaikščiojot po kolchozus. Vietiniai gyventojai matė jūsų uniformą, ją matė ir raudonarmiečiai, kurių keturis, kaip pranešė bataliono vadas, jūs atsivedėt į jo štabą. Mums buvo neaišku, kaip atsitiko, kad kolchozuose niekas jūsų nesuėmė, — kalbėjo kapitonas.

— Mano uniforminių drabužių niekas nematė. Vaikščiodamas po kolchozus, aš buvau apsivilkęs šitą žieminį paltą ir jį nusivilkau tik tada, kada pamačiau netoli manęs vokietį sargybinį.

— Donner Wetter! — sušuko kapitonas. — Tokiame karšty jūs kelias dienas savo prakaite šutot! Ar gi negalėjot uniforminius drabužius sukeisti su kokiu nors kaimiečiu į jo skarmalus?

— Tokia mintis man ir į galvą neatėjo. Antra vertus, joks kaimietis nepanorėtų keisti savo skarmalus į mano uniforminius drabužius.

— Tiek to, dabar jau nėra abejonės, kad jūs esat pulkininkas Tumas. Jūsų klausinėjimas baigtas, ir netrukus jūs gausit leidimą grįžti į Lietuvą.

— Koks likimas manęs laukė, jei kunigai Petraičiai nebūtų čia atvykę?

— Nieko baisaus. Mes nesam rusai enkavedistai ir jūsų būtume nešaudę. Neturėdami galimybės toliau aiškinti jūsų tapatybę, būtume jus pasiuntę į rusų belaisvių stovyklą. Jūs sakėt, kad turit pažįstamų Vilniuje ir Kaune. Stovyklos vadovybė būtų jus ten ir pasiuntusi.

— Kaip ilgai būtų reikėję man laukti belaisvių stovykloj?

— Gal mėnesį, o gal ir ilgiau. Tai priklausytų tik nuo to, kaip greit mums pavyks sutvarkyti susisiekimą geležinkeliais į Lietuvą.

Mano laimė, kad laiku atvykę į korpo štabą kunigai Petraičiai, išgelbėjo mane nuo belaisvių stovyklos.

Bus daugiau

ANTANAS LĖLIUŠIS

MALDOS

TU, VIEŠPATIE, žinai, kaip lūžta žodis
šiurpiam patrankų gaudesy,
o meilės niekas tiek nerodys,
kiek mirštantis laukuos karys.
Tu, Viešpatie, matai—mums stingsta lūpos,
sukepo kraujas, mirštančio širdis.
Šalia manasis brolis šaukia, klumpa,—
aplink mažytės kraujo gėlės supas:
— O, Viešpatie,
esu karys . . . ,
ir lūžta žodis prakeiksmu ugnyse.

R Y T I N Ė

Pro mirštančią naktį vyturėlis,
nuo pilko grumsto pasikėlęs,
gieda rytmetines;
aplink aidai įkyrūs,
širdis skausme panirus,
sulaužo maldą ir rankas.
Bet, Viešpatie, Tu žinai,
ko prašo mirštantys kariai!

D I E N I N Ė

Diena. Saulė ašaroms pravirksta
ir miršta dūmų debesys,
o Tu kruvinais laukais atklysti,
surinkti apvastis jaunas.
— O, Viešpatie, šaukiame tavęs,
surink kartu ir mūsų kruvinas maldas!

Kiršai,
1944. VII. 19

V A K A R I N Ė

Nuskęsta saulė — mirštančių skausmų pabūgo,
numiršta sielvartu nendrė,
pro tavo, Viešpatie, didingą kryžių,
ištiesiam nuovargiu rankas,—
kovoj pamiršome maldas.

N A K T I N Ė

Numiręs žodis. Akyse rainos žvaigždės.
Numiręs kraujas gyvojo širdyje
— Viešpatie, pamiršom melstis vaizdžiai,
mes, — ne pariziejai bažnyčių tarpdury,—
dar viltį paskutinę turime Tavyje!
Pamiršome maldas griūvančių bažnyčių,
mes nešame gyvų širdžių aukas,
o pariziejams vis patyčios,
kam pamiršome žodžių maldas.
Bet, Viešpatie, kaip melsis lūpomis karys,
kai kraują geria žemė ir plaka mirtimi širdis!

P A S K U T I N Ė

Dangun nekyla jokios rankos,
nei mūsų širdys, — vien ginklai.
Ir kokios maldos mūsų menkos,
tu, Viešpatie, vienas žinai:
— mirtimi kerštą išpirkau . . .

SUSKALDYTO ATOMO SUKELTI RŪPESČIAI

VLADAS MINGĖLA

Atomo skaldymu susirūpinta tik XX amžiuje. Šio amžiaus pradžioje, jau po 1920 m., fizinių-cheminių mokslų mokslininkai savo raštuose bei straipsniuose dar tvirtino, jog atomą suskaldyti beveik neįmanoma. Teko skaityti vokiečių spaudoj panašius palyginimus, esą: "Suskaldyti atomą yra taip pat sunku, kaip tamsiame kambary, iš dešimt metrų atstumo, pataikyti iš pistoleto į adatos smaigalį"... Kaip žinia, vokiečių prof. dr. O. Hahn 1939 m. vis dėlto pataikė "pistoleto iššauta kulka" į minimą adatos smaigalį. Dr. O. Hahn pradėjo uranijaus atomo branduolio skaldymą neutronų teikiama energija (yra tvirtinimų, jog dr. Enrico Fermi metais anksčiau tą pat yra padaręs).

Šios srities mokslinių tyrinėjimų darbai be perstojo buvo tęsiami. Vokiečių mokslininkai nustatė, jog atominei bombai pagaminti būtinas uranijaus izotopas U-235, nes gamtoje aptinkamas uranijus kalbamo izotopo teturi vos 07%. Augšto grynumo izotopo — U-235 — pagaminimas be galo brangus, o be jo apsieiti neįmanoma.

Vokietiją valdant Hitleriui, 1939.IX.1 d., kilo karas. Hitlerio įsakymu žymiausi Vokietijos mokslininkai fizikai-chemikai ir kt. dieną ir naktį dirbo, kad pagamintų atominę bombą. Tiems darbams vadovavo žymiausias pasaulio chemikas-fizikas dr. O. Hahn; kartu su juo dirbo dr. Lise Meitner ir dr. Fritz Strassmann. Dėl antisemitinės Hitlerio politikos prof. dr. Albert Einšteinas (reliatyvinės teorijos autorius), gelbėdamas savo gyvybę, pasitraukia iš Vokietijos. Kiek vėliau pabėga žymi mokslininkė, dirbusi mokslinį darbą Kaiserio Wilhelmo Institute Berlyne (kartu su dr. O. Hahn ir dr. Fritz Strassman), dr. Lise Meitner (žydė), kuri gavo darbo Danijos universitete — Kopenhagoj. Dr. L. Meitner visus eksperimentinių bandymų su Strassmann ir Hahn atliktus rezultatus kruopščiai kopijavo, ir vokiečių karinius siekimus supratusi, savo studijų išdavas įteikė žymiajam Danijos fizinių m. prof. dr. Niels Bohr. Pastarasis visą vertingą medžiagą, 1939 m. sausio mėn., įteikė JAV vyriausybei. Vokiečiams okupavus Daniją, dr. Niels Bohr atsidūrė Amerikoje. Jis čia parodė Amerikos sunaikinimo galimybes, kuriomis rūpinasi A. Hitleris. Kalbamų pavojų atidengimu susirūpino JAV mokslininkai — fizikai bei chemikai. Susidarė vadovaujančių mokslininkų grupė, būtent prof. dr. J. Robert Oppenheimer, dr. Lise Meitner, prof. dr. Albert Einštein, dr. Enrico Fermi, dr. Arthur J. Dempster, dr .Niels Bohr ir daug kitų. Atominių tyrinėjimų darbams vadovavo dr. J. Robert Oppenheimer. Iš karto atominiais bandymais Amerikos valdžia nesidomėjo: paskyrusi vos $6000! Kiek vėliau JAV karo žvalgyba gavo patikimų žinių, kad vokiečiai atominės bombos gamybos srity padarė didelę pažangą. Londone ir Washingtone pagaliau laiku susirūpinta: imta realiai galvoti. Tuo reikalu Anglijos ministeris pirmininkas Winston Churchill turėjo svarbią, labai slaptą, konferenciją su JAV prezidentu F. D. Rooseveltu. Pagaliau nutarta skubotai organizuoti atominių ginklų gamybą, o svarbiausia rūpėjo atominė bomba. 1941 m. gruodžio 6 d., vos tik vieną dieną prieš žiaurų Pearl Harbor užpuolimą ir jo sunaikinimą, JAV valdžia viešai pareiškė, jog ji remia ir rems atominių bombų gamybą visais valstybės ištekliais.

Ir tikrai JAV pažadą įvykdė. Vyriausybė nesigailėjo bilijonų dolerių. Dirbta dieną ir naktį. Sukviesti Amerikon žymiausi atominių mokslų žinovai. Tačiau didžiausias pastangas ir įniršį bombos gamybai rodė žydai. JAV atominės bombos mokslininkų branduolį sudarė daugumoje irgi žydai: jiems vadovavo dr. Robert Oppenheimer (žydas).

ATOMINIAI SPROGDINIMAI J. A. VALSTYBĖSE

Po keturių metų kruopštaus darbo, pagaliau 1945 m. birželio 16 d., Alamagordo, N. Meksikoj (Los Alamos dykumoje), sėkmingai išsprogdinama pirmoji bandomoji bomba. O 1945 m. rugpjūčio 6 d. Hirošimoj (Japonijoj) išsprogdinta galinga atominė bomba virš gyvenamo miesto. Po trijų dienų, 1945 m. rugpjūčio 9 d., vėl virš Japonijos, Nagasaki m. išsprogdinama antroji bomba. Abi bombos išmestos iš B-29 skraidančios tvirtovės. Rezultatai buvo baisūs. Žuvo, arba buvo sužeista ar kitaip radijo aktyvių spindulių paliesta apie pusė milijono gyventojų. Tą skaičių dar ir šiandien stengiamasi mažinti. Po tokio baisaus bombardavimo Japonija tučtuojau besąlyginiai kapituliavo.

1951 m. žiemą Nevadoj įvykdyti 5 atom. sprogdinimai (nedidelių bombų); tų pat metų rudenį vėl Nevadoj įvykdyti 7 atom. sprogdinimai; 1952 m. pavasarį, irgi Nevadoj, įvykdyta 11 atom. sprogdinimų; 1955 m. pavasarį, Nevados dykumoj, įvykdyta net 14 atom. sprogdinimų.

Už JAV ribų, daugiausia Pacifiko rajone, amerikiečiai nuolatos vykdė visą eilę mažesnių ir kartu — galingų, branduolinių, ginklų sprogdinimų. Tuoj po karo, 1946 m. Bikini atole, vasaros metu, įvykdyti 2 atom. sprogdinimai; 1948 m. pavasarį, įvykdyti Eniwetok bandymų dykumoj 3 atom. sprogdinimai; 1951 m. pavasarį, Eniwetok, įvykdyti 4 atom. sprogdinimai; 1952 m. rudenį, Eniwetok, įvykdyti 2 atom. sprogdinimai; 1954 m. pavasarį Eniwetok, įvykdyti 3 atom. sprogdinimai; 1955 m. pavasarį, Pacifiko vandenyne įvykd. 1 stambaus masto sprogdinimas; 1956 m. gegužės mėn. vėl Pacifiko vandenyno rajone įvykdyta visa eilė sprogdinimų, be to, iš specialios skraidančios tvirtovės B-52 bombonešio (8 motorų — sprausminių) buvo išmesta į taikinį vandenilio bomba. Šis sprogdinimas buvo neregėto galingumo, tačiau dėl kažkokios klaidos nukrito ir sprogo apie 2 mylias nuo taikinio. 1957 m. jau numatyta išsprogdinti pati didžiausia vandenilio bomba.

ATOMINIAI SPROGDINIMAI DIDŽ. BRITANIJOJE

Anglai savo branduolinių ginklų sprogdinimus vykdo Australijos dykumoj. 1952 m. spalio 3 d. buvo vykdomi sprogdinimai Montebello saloj; 1953 m. spalio 15 d. atom. sprogdinimai buvo vykdomi Woomera Range — Vakarų Australijoj; 1953 m. spalio 26 d. toj pat vietoj buvo įvykdyti mažesnio masto keli atom. sprogdinimai; 1956 m. vėl ant Montebello salos buvo

tęsiami atom. sprogdinimai. Pagaliau 1957 m. gegužės pradžioj anglai išsprogdino milžiniško masto vandenilio bombą. Šiuo vandenilio bombos pavykusiu išsprogdinimu anglai iškilo į didžiųjų valstybių tarpą, t.y., susilygino su JAV ir Sovietų Rusija.

ATOMINIAI SPROGDINIMAI SOVIETŲ RUSIJOJ

Sovietų Rusija savo sprogdinimų grandinę pradėjo kiek vėliau po karo. Ji neturėjo atominio mokslo genijų. Tačiau, karą laimėję, rusai be jokios gėdos gaudė vokiečių mokslininkus, o ypačiai žymiuosius fizikus, chemikus bei įvairių raketinių ginklų konstruktorius. Į Rusiją buvo prievarta išvežtas dr. O. Hahn ir dr. F. Strassmann. Šimtus inžinierių-technologų, įvairių lėktuvų ir tankų konstruktorių rusai prisigaudė Vokietijoje. Medžiojo mokslininkus ir satelitinėse valstybėse. Beveik visi žymieji JAV atom. m. specialistai buvo žydų kilmės. O kai kurie jų komunistai (Fuks, Rosenbergai, L. Meitner) perdavę visas paslaptis rusams. Po to, 1949 m. rugsėjo 23 d. buvo išsprogdinta rusų pirmoji atominė bomba; 1951 m. spalio 3 ir 22 dienomis užregistruoti nauji atom. sprogimai; 1953 m. rugpjūčio 12 d.; 1954 m. rugpjūčio 23 d. įvykdyta jau visa sprogdinimų serija, be to, buvo tęsiami atom. sprogdinimai spalių 26 d.; 1955 rugpjūčio 4 d., rugsėjo 24, lapkričio 10 d. vėl užregistruota visa eilė sprogdinimų. Pagaliau 1955 m. lapkričio 23 d. įvykdytas didžiausias sprogdinimas: manoma, jog tai buvęs vandenilio bombos išsprogdinimas. 1956 m. kovo 21 ir balandžio 2 d., rugpjūčio 24 ir 30 dienomis vėl buvo užregistruoti branduolinių ginklų sprogdinimai. 1957 m., Vakarų pasaulio įbauginimui, Chruščiovo įsakymu, išsprogdinta didelė vandenilio bomba.

Po visų tų branduolinių bombų sprogdinimų mokslininkai ėmė teigti ir įrodinėti, jog mūsų žemės atmosfera pajuto radio aktyviųjų spindulių neigiamą veikimą. Politikai, mokslininkai ir įvairūs intelektualai ėmė įrodinėti kalbamų spindulių žalingą grėsmę ne tik dabar gyvenančiai žmonijai bei gyvūnijai, bet ir ateinančiom kartom. Susirūpinta. Amerikos kariniai, specialūs lėktuvai, atitinkamais matavimo aparatais aprūpinti, nuolatos skraido ir tyrinėja ar tikrai tie radio aktyvūs spinduliai tiek gausiai pasklidę, jog galį sudaryti rimtą pavojų žmonėms? Kol kas, to baisaus žalingumo, Amerikos valdžia nepaskelbė.

Kol kas yra trijų rūšių atominės grėsmės įrodinėtojų:

1) kurie tvirtina, kad karui kilus ir masiniai panaudojus galingąsias vandenilio bombas, jų sprogimo smūgiai būsią tiek stiprūs, kad jie galį išstumti žemę iš jos sukimosi ašies... o tas galėtų reikšti visos žmonijos pražūtį.

2) nuolatos darant bandymus prieš karą, o karo metu atominius ir vandenilio sprogdinimus pakėlus iki augščiausios ribos, esą radioaktyvūs spinduliai tiek sutankėsią, jog atmosfera būsianti jais persotinta; visi valgomi gyvuliai, vaisiai būsią apnuodyti, jog viskas, kas gyva ims sirgti, mirti... Atsirasiąs visuotinas nevaisingumas... O po to liksiąs mūsų žemės kamuolys tuščias ir šaltas, kaip mėnulis... Kadangi išmirsią ne tik žmonės, bet ir gyvuliai.

3) tuo tarpu švedų mokslininkas dr. Axel Hallenborg ir jo pasekėjai dažnai tvirtina ir reikalauja sustabdyti atominių bei vandenilio bombų sprogdinimus, nes jau šiuo metu, jo apskaičiavimų duomenimis, Šiaurės ašigalis apsikrovė ledais ir pasidarė sunkesnis už Pietų ašigalį 18%. Tas vyksta todėl, kad virš Šiaurės ašigalšio pakibę radioaktyvūs debesys iššaukia kondensacijos procesą, kuris savo keliu, ledo ir sniego audromis krinta ir kloja ledo kalnais ašigalį. Dėl tos priežasties, esą mūsoji Žemė gali prarasti lygsvarą. O susvyravimas ir ašigalio vietos pasikeitimas reikštų visuotiną pasaulio ir žmonijos katastrofą. Dr. Axel Hallenborg teigia, esą prieš daugelį tūkstančių metų (apie 40,000 metų) mūsoji Žemė dėl kitų priežasčių buvo susvyravusi ir Šiaurės ašigalis jau yra buvęs Havajų salyno vietoje. Ir ten esą buvę tik didžiuliai ledų kalnai... Po daugelio tūkstančių metų Šiaurės ašigalis sugrįžo į savo vietą ir Žemė lygsvarą atgavo. (Dr. Axel Hallenborg lankėsi JAV ir dėstė savo hipotezę prezidentui Eisenhoweriui).

Dukart buvęs JAV kandidatas į prezidentus Stevensonas daug įvairių baisumų papasakoja: esą kaltos tos atominės ir vandenilio sprogdinamos bombos ir dėl klimato pasikeitimo. Jis ir daugis šimtų žymių intelektualų turi savo teorijas ir įrodinėja tų atominių bandymų kenksmingumą. Reikalaujama, kad JAV ir Didž. Britanija kalbamus bandymus sustabdytų; kitaip pražūtis ir visuotina katastrofa neišvengiama: ji artėja ne mėnesiais, bet valandomis.

Tačiau įdomu pareikšti į akis duriančią tiesą: kodėl gi niekas nereikalauja kalbamus atominės bei vandenilio bombų bandymus sustabdyti Sovietų Sąjungoj? Kodėl gi tas viskas taikoma tik demokratiniams kraštams?

Ar tik nebus tiesa, kad čia veikia į tų intelektualų smegenis rusiškasis, vergų rankomis iškastas, auksas, o kitiems, gal būt, veikia į protą komunistinio pasaulio užvaldymo idėjos saldumas... o juk tų idėjų įvykdymui, visi žino, skersai kelią stovi JAV su savo bazėmis ir atominiais bei hidrogeniniais ginklais, galingu karo laivynu ir aviacija.

LITERATŪRA:

1. U.S. News & World Report 1956 m. komplektas;
2. U.S. News & World Report 1957 m. sausio iki gegužės 24 d.;
3. Capt Burr W. Leyson: Modern Wonders — How they work;
5. Lietuvių enciklopedija, T. I.

KARIO PADĖKA

Mūsų nuolatinei dosniai rėmėjai

poniai PRANEI LAPIENEI

iš Stony Brook, L. I. už prisiųstą 25 dol. auką KARIO leidimo reikalams tariame nuoširdų ačiū!

KARYS

ATSIŲSTA PAMINĖTI

Elena Tumienė, KARALIAI IR ŠVENTIEJI. Eilės. Dviejų spalvų viršelio aplanką ir skyrių vinjetes piešė dail. Ada Korsakaitė. Išleido "Lietuvių Dienos", 9204 S. Broadway, Los Angeles 3, Calif. 80 psl. Kaina $2.50.

Su šiuo poezijos rinkiniu į mūsų literatūrą ateina naujas poetinis talentas, iš karto užimąs vieną pirmaujančių vietų naujoje lietuvių tremties literatūroje. Elenos Tumienės eilėraščių tematika yra artima kiekvienam lietuviui. Ji yra išaugusi iš mūsų istorijos, tradicijų ir šviesiųjų tautos momentų. Perleista per kūrybinę prizmę, savo poetiniu grožiu ji pagauna skaitytoją, suteikdama minties, nuotaikos ir pasigėrėjimo.

Tumienės eilėraščiai savo forma yra moderniški, tačiau tas modernizmas yra saikingas; stilius išdabintas poetinėmis originaliomis puošmenomis ir reto gražumo vaizdais.

TAI BUVO PRIEŠ 10 METŲ INDOKINIJOJE

V. VRUBLEVIČIUS

KERŠTAS UŽ KERŠTĄ

Bevartant savo dienoraščio pageltusius lapus ir begalvojant apie praeituosius karo laikus, štai dar vienas ryškus įvykis stojasi prieš akis, kuris įvyko 1947 m. kovo mėn., kai dienos metu buvo sunaikintas prancūzų postas "Oko Nakamura" (lietuviškai būtų: princai vidury laukų) ir žvėriškai sukapota keturiolika prancūzų svetimšalių legionierių.

Mūsų 13-sios brigados 3-čio bataliono vienas būrys buvo nusiųstas užimti minimąjį postą prie bažnytkaimio Tai-Nhin, apie 50 km nuo Cochinchino sostinės Saigono. Ten arti buvo mūsų puskarininkių mokomoji kuopa, kurioje tuo metu ir man teko mokytis. Minimas būrys (nepilnas) susidėjo iš 13 legionierių, vieno puskarininkio ir jaun. leitenanto Pichard.

Gražus ir saulėtas tropikų vidudienis. Ramu. Visa įgula ilsėjosi, tik vienas sargybinis prie kulkosvaidžio budėjo (pakaitomis kas dvi valandas). Mat, buvo gudriai viet-minhų sudarytas klastingas sunaikinimo planas. Jiems vadovavo pabėgęs mūsų bataliono vokietis H. Šroederis. Vietminiečiams pavyko prieiti arti. Jie buvo apsirengę panašiais drabužiais, kaip ir mes. Jų grupė susidėjo tik iš 7 žmonių, ginkluotų automatais. Atrodė, lyg patruliai. (Tai mums pasakoja vienintelis pabėgęs sužeistas vengras). Sargybinis manė, jog eina savieji, ir pasitikėdamas leido prieiti. Tada niekšas Šroederis prakalbinęs jį vokiečių kalba (lyg draugas), be šūvio sargybinį nukovė: perskėlęs galvą kuože. Tyliai pavyko septyniems žmogžudžiams iš pasalų sueiti į vidų. Prasidėjo šaudymas ir žvėriškas sargybinių žudymas. Drąsus ir šaltakraujis vengras, pasinaudodamas proga(nors ir jis buvo sužeistas), pabėgo. Čulėjęs arčiau lango ir, matydamas banditus užimtus prie leitenanto, beplėšiant visą jo turtą, vengras staiga šoko ir leidosi bėgti. Vargais negalais po dviejų valandų pasiekė mus vos gyvas, nusilpęs ir pranešė tą žiaurųjį tragediją. Tučtuojau šokome į tą vietą, drauge aliarmavome batalioną ir suruošėme medžioklę, bet jau buvo per vėlu. Radome sargybinius nežmoniškai sumėsinėtus. Pamačiusiems tokį reginį net plaukai šiaušėsi. Legionieriai nusprendė vietminiečiams ir Šroederiui atsilyginti. Suorganizavo nemažą medžioklę po visą apylinkę.

Legionieriai buvo tiek įpykę, kad pavakariais, sumedžiojo apie 7 įtartinus anamitus. Vienas legionierių (ispanas F.), turėjęs japonišką kardą, nukapojo septynias galvas ir, pritaisę ant bambukų (lazdų), žygiavo per Tai Nhiną rikiuotėje, rodydami gyventojams savo pyktį. Žinoma, vaizdas buvo nejaukus ir kiniečiai slėpėsi — nežiūrėjo. Baigė medžioklę, bet nepagavo banditų.

CAMERONO ŠVENTĖ SAIGONO

Prisimenu dar vieną prieš dešimt metų išgyventą įvykį Indokinijos žemėje — Cochinchino sostinėje (1948 m. balandžio 30 d.), kur legionieriai, norėdami atšvęsti Camerono sukaktuves, pridarė daug žalos, žudynių Saigone.

Legionieriai veiksmuose. Strėlė rodo šio straipsnio autorių.

Pirmiausia norėčiau bent trumpais bruožais paaiškinti maloniems KARIO skaitytojams apie minimąjį "Cameroną".

Jau 94 metai sukako, kai 1863 m. balandžio 30 d. viena prancūzų legiono kuopa iš trijų karininkų ir 62 legionierių Meksikos žemėje, Camerono kaimely, saulės kepinami, be maisto ir vandens lašo, narsiai kovėsi iki paskutiniojo šūvio visą parą, laikydamiesi prieš puolančius 2,000 meksikiečių. Ir visa kuopa pasirinko geriau žūti, negu pasiduoti. Tai legiono garbė. Ir kai vis dėlto po nelygių kautynių pavyko meksikiečiams paimti vietovę, rado 3 karininkus ir 49 legionierius žuvusius, likusieji 13 beveik mirtinai sužeisti. Bet ir priešams kainavo. Kautynių metu paliko 300 nukautų ir sužeistų. Tai matydami, meksikiečiai atidavė pagarbą.

Todėl šis įvykis legionui istorinis. Ant kiekvienos legionierių vėliavos "Camerone" vardas įrašytas, greta šūkio "Honneur - et - fidelite" (garbė ir ištikimybė).

Taigi yra priimta ir įsakyta kasmet balandžio 30 d. švęsti. Ir iš tikrųjų minimoji diena švenčiama: legionieriai atleidžiami nuo pabaudų (daboklės yra dovanojamos), nėra tarnybos — visi laisvi, daro kas kam patinka. Todėl ir nutarė paskutinį kartą tropikų "karalystėje"... Saigono centre atšvęsti Cameroną.

Štai keli incidentai, įvykę per šią šventę. Susidarė grupė ginkluotų "baltkepurių" (nes išeidami visada turėjome ginklus). Legionieriai sulaikė Galieni gatvėje važiavusį džipe kolonialinių dalinių jauną leitenantą su moteriške - europiete. Leitenantas buvo bepradedąs protestuoti, grasindamas legionieriams, bet jie tuojau nušovė jį vietoje. O moteriškę nurengę paleido. Mašiną (džipą) uždegę paliko. Toliau užpuolė gražią kiniečio laikrodžių krautuvę, išdaužė langus, išnešė brangenybes, auksinius daiktus ir "išpardavę" viską, žygiavo toliau. Susirinkę į "Paprika" kavinę ir, ten prisigėrę "šumo" (ryžių alkoholis, panašus į degtinę), pradėjo šaudyti į butelius. Šeimininką - anamitą surišo ir liepė žiūrėti į "vaidinimą". Pastarasis su ašaromis prašė, kad nedaužytų jo turtą, bet už tai ir jį nušovė.

Neužilgo atskubėjo žandarai su policija malšinti ar suimti triukšminguosius legionierius. Bet nepavyko girtus ir ginkluotus suvaldyti. Prasidėjo susišau-

PLK. O. URBONUI 65 METAI

Uoliam mūsų "Kario" ir "Liet. Enciklopedijos" bendradarbiui pik. O. Urbonui šiemet sukako 65 metai amžiaus. Jubilijatas yra gimęs 1892 m. kovo 31 dieną, Ašmintos dvare, Mariampolės apskr. Jo protėviai, kaip rašo Kaspar Niesicki savo 10 tomų veikale "Herbarz polski, Lipsk 1839—1845", Lietuvoje yra žinomi nuo 1528 metų. Tame pat veikale yra pažymėta: "Anton Urban (plk. senelis) roku 1778 skarbnik Marjampolski" (Antanas Urbonas 1778 m. buvo Mariampolės iždininkas). Gyveno prie Mariampolės. Ungurinių dvaras, 3 km nuo Mariampolės, apie 150 metų buvo Urbonų šeimos nuosavybė. Pulkininko tėvai šį dvarą pardavė ir pirko netoli Prienų Ašmintos dvarą, kame ir gimė Jubilijatas. Mokėsi Mariampolės gimnazijoje, kurią bėgai 1911 m., tais pat metais stojo į Konstantino artilerijos mokyklą Petrapilyje. Baigė 1914 m. liepos 15 d., gavo pirmąjį karininko laipsnį ir buvo paskirtas į gvardijos 2-rą art. brigadą. Tuoj kilo I-sis Pasaulinis karas; mobilizacijai vykstant, buvo perkeltas į 61-mą art. brigada, su kuria išvyko į frontą ir ištarnavo iki karo galo. Tarnaudamas rusų kariuomenėje daug kartų pasižymėjo drąsa ir sumanumu. Už pasižymėjimus gavo daug karišku dovanų — ordinų ir buvo keliamas į augštesnius laipsnius. Turėjo šv. Jurgio ordiną 4-to laipsnio ir šv. Jurgio kardą, kuris būdavo vadinamas "aukso kardu". Nuo 1915 m. iki 1917 m. pabaigos buvo baterijos vadas. 1917 m. rudeni, bolševikams įvykdžius perversmą, O. Urbonas iš fronto atvyko į Maskvą. Iš Maskvos nuvyko į Voroneža, kur buvo suimtas ir pasodintas į kalėjimą. Tas sutrukdė jo sugrįžimą į Lietuvą. Kalėjime išbuvo iki prie Voronežo priėjo baltieji rusai. Bet laiku sugrįžti į Lietuvą jau nebuvo galima, teko tarnauti gen. Denikino armijoje, kur vėl buvo baterijos vadu. 1920 m. pabaigoje atvyko į Konstantinopolį — Turkijon, susirišo su Lietuvos atstovybe ir sugrįžo į Lietuvą. Lietuvos kariuomenėn stojo 1921 m. sausio 21 d. ir buvo paskirtas 4-to art. diviziono vadu. Organizavo 4 art. pulką, šio pulko vadu išbuvo iki 1927 m. pabaigos ir buvo paskirtas III karo apygardos viršininku Šiauliuose. 1930 m. tapo paskirtas kariuomenės inspektoriumi, 1934 m. išėjo į atsargą. Būdamas kariuomenės inspektoriumi, stengėsi pakelti Lietuvos kariuomenės paruošimą. Į šaudymą ir lauko pratimus kreipė didžiausia dėmesį. Tų reikalų vedamas, išgavo leidimą ir isteigė Gaižiūnų poligoną. Kariuomenėje įvedė prizini šaudymą, kas žymiai pakėlė šaudymo lygį kariuomenėje. Išėjus plk. O. Urbonui į atsargą, vieno kariuomenės inspektoriaus nebuvo. Ta vieta buvo padalinta. Pėstininkų inspektoriumi buvo paskirtas gen. V. Vitkauskas ir artilerijos inspektoriumi gen. Žilys. Tai įvyko todėl, kad nebuvo asmens, kuris gerai žinotų ir pėstininkų ir artilerijos sritis.

Išėjęs į atsargą, kariniais dalykais jis visuomet domėjosi. Daug skaitydavo kariškos literatūros svetimomis kalbomis ir rašydavo kariškoje spaudoje. Svarbesnius rašinius pamenu šiuos Lietuvoje išleistus: 1. Artilerijos mokymo vadovėlis, 2. Ryšių šunu dresiravimas ir jų mokymas, 3. Vieno mokymas. Eilė straipsnių tilpo "Mūsų Žinyne" ir "Karde".

1944 m. pradžioje skiriamas Vietinės Rinktinės štabo viršininku. Drauge su gen. P. Plechavičiumi jis vedė atkaklią kovą su vokiečių naciais dėl Vietinės Rinktinės teisių. 1944 m. gegužės 15 d., vokiečiams likviduojant Vietinę Rinktinę, jis buvo suimtas su visu štabu, išvežtas į Rygą ir iš Rygos į Stutthofo koncentracijos stovyklą. Ten išbuvo iki 1945 m. gegužės mėn., t.y., iki karo veiksmų galo. Jam teko daug vargti, kentėti šalti ir badą. Išsilaisvines iš vokiečių kaceto, trumpam laikui apsigyveno Danijoje, bet greitai persikėlė į Švediją.

Šiuo metu dirba švedų karo muzėjuje ir savo darbu yra patenkintas.

Nors savo gyvenime daug kentėjo, bet nepalūžo ir toliau dirba kultūrinį drabą: talkina "L. E." kariniais klausimais ir daug rašo "Karyje". Pastebėjęs, kad švedų archyvuose yra apstu dokumentų, liečiančiu Lietuvą, tuoj jais susidomėjo ir pradėjo kruopščiai nagrinėti ir parašė: 1. Lietuvių karinės vėliavos Švedijoje, 2. Lietuvių-lenkų karas su švedais 1600—1611 m., 3. Karolis XII Lietuvoje ir Klyszow kautynės 1702 m., ir rašo studiją apie Žalgirio mūšį.

Savo raštuose nagrinėja daugiausiai karo įvykiu eigą; politinius reikalus liečia mažiau. Jo aprašomi karo veiksmai yra aiškūs ir ryškūs. Įdomu, kad iš lietuvių karo vadų — hetmonų laikotarpio, p. Urbonas labai augštai vertina hetmoną Joną Karolį Katkevičių. Jis stebisi, kodėl šiuo lietuvių karo genijumi buvo mažai domaujamasi ir rašoma mūsų spaudoje. Tiesa, rašoma buvo, bet tie aprašymai nepakankamai pilni. Dabar p. Urbonas stengiasi šią spraga užpildyti. Lietuvoje jis buvo geras karys ir vadas, dabar tapo geru lietuvių karo istorijos tyrinėtoju. Linkime Jam geros sveikatos.

K. Ališauskas

Plk. O. Urbono straipsnis "Karolis XII Lietuvoje ir Klyszowo kautynės 1702 m." bus spausdinamas KARYJE 1958 metų pradžioje. —**Red.**

---

dymas ir muštynės tarp žandarų, policijos ir legionierių. Pastariesiems dar padėjo jūrininkai. Susišaudymo metu buvo sužeisti keli žandarai ir legionieriai. Tik po ilgos kovos pavyko atvykusiam legiono patruliui sutramdyti draugus — įsodinti į mašinas ir nuvežti į kareivines.

Tą dieną beveik pusė miesto nukentėjo. Kiniečiai ilgą laiką atmins legiono "Camerone"...

Kitą dieną generolas D. T. išleido griežtą įsakymą: per du mėnesius draudžiama legionieriams pasirodyti Saigone. Nuėjęs apžiūrėti "herojų" (mes tuo metu stovėjome Cholone, už miesto, laukdami laivo grįžti atgal į Afriką), jų eilėse nerado su "mėlynėmis" ar apraišiotom galvom (mat, tokie paslėpti buvo). Visiems pagrasinęs, išpeikęs "baltkepurius", nuvažiavo sau.

KAIP NUO PUSBROLIO, BOLŠEVIKŲ KOMISARO RANKOS ŽUVO PARTIZANAS JURGIS KAMINSKAS

Panevėžio Srities Apsaugos Būriui (vėliau virtusiam Panevėžio Atskiru Batalionu ir dar vėliau 4 pėst. L. K. Mindaugo pulku) besiformuojant Kėdainiuose, teko netik sulaikyti besiveržiančią, išbadėjusią bolševikų armiją gilyn į mūsų kraštą ir mėginusią užimti strateginį atsparos punktą Kėdainius, bet ir jiems suduoti stiprų smūgį, po kurio jie galvotrūkčiais bėgo ir be mūšio atidavė Panevėžį. Tuomet Panevėžio Srities Apsaugos dalinys, kuriam vadovavo karin. J. Variakojis, savo skaičiumi dar nebuvo tiek pajėgus, kad galėtų veikti plačiu frontu ir toliau persekioti besitraukiančius bolševikus. Todėl toliau Panevėžio ir nebuvo žygiuota. Bolševikų pajėgos apsistojo Subačiaus ir Kupiškio apylinkėse ir, matydamos, kad jų niekas nepersekioja, plėšdamos gyventojus, pradėjo slinkti Panevėžio link. Šio pavojaus akivaizdoje apylinkės ūkininkai ir tautiškai susipratęs jaunimas stvėrėsi savisaugos priemonių, sudarydami ginkluotą būrelį, greit išaugusį iki 40 vyrų, kurie ties Karsakiškiu, prie Palaukių km. turėjo pirma susidūrimą su bolševikų reguliarios armijos beplėšikaujančiais daliniais. Nors aukų nei iš vienos, nei iš kitos pusės nebuvo, tačiau bolševikai taip buvo įbauginti, kad nubėgę į Subačių, sukėlė ten stovėjusiuose jų daliniuose aliarmo stovį ir sujudo bėgti į Kupiškį. Partizanai, pritrūkę šaudmenų, atsitraukė į Karsakiškį. Rytojaus dieną buvo susirišta su Panevėžio igula, iš kurios buvo gauta keletas šautuvų. 2000 šovinių ir dvi gurguolės su apie 10 uniformuotų kareivių pagalbai. Partizanų tarpe, be keletos buvusių rusų kariuomenėje eilinių karių, fronto veiksmuose nusimanančių neatsirado. Atvykus iš Panevėžio pagalbai, partizanų ūpas pakilo, bet ir iš atvykusių niekas nesiėmė vadovauti. Kaip tik tą dieną iš netolimo kaimo atvyko nesenai grįžęs iš Rusijos rimtos išvaizdos buvęs puskarininkiu T. Vidugiris, vėliau pakeltas į karininko laipsnį ir pakilęs iki plk. ltn., kuris ir pasiėmė vadovavimo pareigas. Naujas vadas, kaip karo taktika reikalauja, pirmiausia išžvalgė apylinkę ir išstatė sargybas. Partizanas Jurgis Kaminskas, kuris buvo tarnavęs rusų kariuomenėje, su kitais dviem jaunuoliais, ginkluoti šautuvais, buvo pasiųstas už dviejų kilometrų geležinkelio sargybon. Nuvykę sargybos vieton, jie užėjo į prie geležinkelio esantį Šerniškio vienkiemį užkąsti. Beužkandžiaujant pamatė pro langą nuo Subačiaus pusės Panevėžio link ateinant du vyrus. J. Kaminskas, palikęs du sargybinius prie namo, pats nuėjo jų pasitikti ir patikrinti. Tie du vyrai nudavė apiplyšusius pavargėlius ir tik arčiau priėjus, Kaminskas atpažino savo pusbrolį Petrą Žeką, aršų komunistą ir buvusį Panevėžio revoliucinės Tarybos pirmininką, kartu su bolševikais išbėgusį. Jo bendras buvo iš pagarsėjusio komunistuojančio Utos kaimo, Kaminskui pažįstamas, komunistas Alenčikas. Atpažinęs tuos asmenis ir, matydamas savo pusbrolį, Kaminskas nesusigaudė ir, turėtą rankoje šautuvą nuleidęs, pradėjo kalbėti. Tuo momentu Žekas iš rudinės išsitraukęs naganą, suvarė į priešais stovėjusį Kaminską 5 šūvius. Staiga ir netikėtai iš pusbrolio gavęs šūvius, Kaminskas metė šautuvą ir pasileido bėgti į čia pat esantį mišką. Į bėgantį Alenčikas dar metė rankinę granatą, bet ji pavėluotai sprogo ir Kaminskas spėjo įbėgti į mišką. Pasilikę prie trobos dar du sargybiniai — jauni kaimo berneliai — paveikti staigaus įvykio, nepaleidę šūvio, pabėgo. Kaminskas, nors ir peršautas 5 šūviais per vidurius, būdamas fiziškai gana stiprus vyras, dar sugebėjo ateiti į artimiausį už miškelio esantį ūkininką, kuris jį, vaitojantį nuo skausmų atvežė į Karsakiškį, o iš čia nakčia buvo atvežtas į Panevėžį, kur kovo 3 d. rytą ir mirė. Kovo 3 d. ankstyvą rytą bolševikai didelėmis jėgomis puolė prie Karsakiškio išsidėsčiusius partizanus, juos iš visų pusių supdami. Partizanams pavyko be nuostolių įsmukti į Žaliosios girios masyvą, į kurį bolševikai nedrįso veržtis ir partizanams, su ten buvusiais kareiviais, pavyko dešiniu Levens upės krantu pasiekti Panevėžį, kuris nuo Pajuostės ir Ramygalos bolševikų jau buvo supamas. Kovo 4 d. rytą bolševikai didelėmis jėgomis puolė miestą ir po atkaklių kovų gatvėse mūsų daliniams teko pasitraukti Naujamiesčio link.

Bolševikams užėmus Panevėžį, su jų daliniais atsirado ir pusbrolio žudikas Žekas, kuris trukdė velionies Kaminsko seniems ir ligotiems tėvams savo žuvusį sūnų palaidoti. Pagaliau lavonas buvo atiduotas tėvams, bet neleista viešai laidoti. Tvarkant karių kapus, ant jo kapo senuose kapuose, kaip ir kitiems žuvusiems už laisvę kariams, buvo pastatytas cementinis kryželis su jo žuvimo data.

Komisaras Žekas (taip jį anuomet vadindavo) 1940-41 m. bolševikų okupacijos metu Panevėžyje nebepasirodė. Jo giminės dar anksčiau kalbėjo, jog jis iš Rusijos esąs išvykęs į Ameriką. Sunku spėti, bet galima daleisti, kad jis, prisidengdamas svetima pavarde ir šiandien Amerikoje tęsia savo kruviną budelio darbą.

Rašančiam šias eilutes teko būti tos partizaninės veiklos organizatorium ir aktyviu dalyviu. Prieš Kaminsko mirtį man teko su juo išsikalbėti ir jo peršovimo aplinkybes išklausyti. Jis buvo kilęs iš Panevėžio parap. Bernotų km. vieną dešimtinę žemės teturinčių neturtingų tėvų. Nors tik iš kaimo daraktoriaus pramokęs skaityti ir rašyti, buvo tautiniai susipratęs, gyvas, veiklus ir visų mėgiamas. **Bs.**

CHURCHILLIO ĮPĖDINYSTĖ

K. DUBYSA

EDENO KAPITULIACIJA

Antrojo karo audra Angliją palietė visu svoriu. Winston Churchillis sėkmingai išlaviravo ir pakėlė daug sunkių smūgių. Sumanumas, išmintis, pastangos ir darbas, laiku pramatyta ateitis, sudarymas ir suorganizavimas jėgų, sustabdė audrą ir jos smūgius išblaškė. Pokario laikotarpyje, jo vadovavimo metu, Anglija neturėjo savo imperijos pakraščiuose tokių neramumų, keliančių rūpestį, kaip prie jo įpėdinio A. Edeno ir pastarojo įpėdinio Macmillano. Prestižas, strateginės vietos, skysto kuro laukai, politinis svoris, buvo augštame laipsnyje; jokie dideli pavojai Anglijos nuosavybei negrėsė.

Senatvė Winstonui neleido sėdėti sunkioje byrančios imperijos vado kėdėje. Jo vietą paėmė ne naujokas A. Edenas, kuris buvo tai vietai ruošiamas ilgą laiką. Prie Winstono vadovavo jo užsienio politikai. Sėsdamas Winstono kėdėn Edenas buvo pasiruošęs su ilgamete praktika. Tačiau vos išsilaikė metus laiko. Egipto Nasserio sukeltas triukšmas Suezo kanale pagreitino Edeno kapituliaciją. Praėjusių metų pabaigoje Anglijos - Prancūzijos karinė intervencija baigėsi Edeno atsistatydinimu.

Atpirkimo "ožys" vaidina svarbų vaidmenį politikoje. Nesėkmingas žygis prieš Egiptą davė žymių permainų Anglijos vidaus politikos gyvenime. Edenas su savo kabinetu atsistatydino. Nauju ministru pirm. iškilo Macmillanas, nenaujokas politikoje. Krites arabiškame pasaulyje Anglijos prestižas norėta atstatyti. Gyvybinės reikšmės skysto kuro laukai, iš kurių Anglija paėmė reikiamą kiekį savo reikalams, kaip tik randasi arabiškojo pasaulio karaliukų ir sultonų žemėje. Per kelis kartus kilusi nesusipratimų audra buvo stengiamasi likviduoti taikingai. Šiek tiek pagerėjo santykiai su Egiptu. Suezo kanalas jau išvalytas ir juo Anglija, dalinai pripažindama Egipto teises, jau naudojasi. Jordano krizio metu Anglija stovėjo lyg neitralaus stebėtojo rolėje. Dabar, kai audra nutilo, ji Jordanui suteikė stambią paskolą. Tai vis nauja politinė taktika, kuria siekiama atstatyti kritęs prestižas ir Maskvos skelbiamas kolonializmo neteisingumas.

NAUJAS KARŠTAS ŽIDINYS

Negalime pripažinti šių neramumų kilimo Macmillanui. Jie įsižiebė dar prie Edeno. 1955 metais Muscato sultonas Said Bin Taimur, remiamas britų karių, užpuolė Omano sultonatą ir jį prijungė prie Muscato. Oman-Iman sultonas buvo kartu ir religinis musulmonų šakos Ibadijak vyriausias kunigas, teisėjas ir valdovas. Sultonas ir vyr. kunigas Ghaled Bin Ali, pasitraukė į Saudi Arabiją ir ten tremtyje gyveno.. Laikėsi ramiai, nesireklamavo, nes pasirodo ruošėsi ir organizavo savo pasekėjus ir visus tuos, kurie buvo nepatenkinti sultono Taimur valdymu.

Prieš kurį laiką su savo tikinčiaisiais jis pasišovė atsiimti Omano sultonatą ir pradėjo kovą prieš Taimur. Pradžia atrodė nereikšminga, mažai ką įdomavo. Įsikišus Britanijos oro jėgoms, vykstančios Persijos įlankoje kautynės ir tariamasis karas buvo nustojęs reikšmės. Bet laikas parodė ką kita. Neužteko lėktuvų, skubiai buvo pasiųstas laivyno dalinys ir sausumos kariuomenė, kuri jau turėjo susidūrimų.

Anglijos sausumos kariuomenė, vadovaujama James A. Roberston, sutiko ne padriką savanorių pasipriešinimą, bet gerai apmokytos kariuomenės, prie Firg vietovės, netoli nuo sukilėlių vyriausios būstinės.

Oficialiai Amerika savo žodžio dėl Muscato-Omano įvykių nėra pasakiusi. Neoficialiai Amerika palaiko Anglijos pusę ir yra tos nuomonės, kad viskas baigsis greitai. Anglija, vykdo savo susitarimą su Muscato-Omano sultonu, kuris įpareigoja pavojaus atveju suteikti jam karišką pagalbą. Komplikacijos atvejuje Amerikos vaidmuo nėra žinomas. Ji gali pasielgti taip, kaip pasielgė Suezo kanalo karinės intervencijos metu. Kol netartas oficialus žodis, lieka tik spėliojimas.

SOVIETŲ VAIDMUO

Oficialiai yra žinoma, kad Sovietų Sąjunga skubomis pasiuntė 8 laivus karinių ginklų Jemeno karalijai, kuri jau seniau yra susikibusi su anglais dėl Adeno protektorato. Spėjama, kad Jemenas remia sukilėlius, neaiškus ir įtartinas vaidmuo yra ir Saudi Arabijos ir Egipto. Žinome, kad Saudi Arabija gauna ginklus iš Amerikos. Stebėtojai tvirtina, kad Muscato-Omano kare susikirto Amerikos ir Anglijos ginklai. Pats sukilėlių vadas Bin Ali tremtį praleido Saudi Arabijoje. Nors Britanijos karinės jėgos kovoja po raudona Muscato-Omano vėliava, atlikdamos savo karinės pagalbos sutarties įsipareigojimą, bet yra aišku, kad kova vyksta už juodąjį auksą, kuris Anglijai duoda per metus pajamų virš 600 mil. dolerių. Pagaliau Iraq Petroleum Co. Persijos įlankoje, kuri yra dominuojama anglų, surado daugiau naftos Omano teritorijoje, kur išgręžė šulinius, padarė naujus įrengimus, kurių vertė prašoka 700 mil. dolerių. Tas turtas, jei laimėtų sukilėliai, žūtų.

Omanas yra ant kelio tarp Indijos ir Pakistano. Čia jau pasireiškia jo strateginė reikšmė. Muscato sultonatas Anglijai atiteko 1839 m. karalienės Viktorijos viešpatavimo laikais. Tas buvo padaryta, kad niekas netrukdytų laivų susisiekimo su Indija. Jei Muscato sultonas kovą pralaimėtų, atsiimtų Omaną, Britanijos skysto kuro apsirūpinimo gyvybinis reikalas smuktų tiek žemai, kad pasekmės sunku būtų net spėti. Anglija yra priversta siųsti savo karines jėgas ir ginti Muscato-Omano sultono vardu jo suverenumą, nors tikrenybėje sukilėliai kovoja teisėtą kovą ir reikalauja to, kas iš jų buvo atimta 1955 metais Muscato sultono, remiamo Britanijos "officered forces". Sovietai tai žino ir nesigailės gaisrą dar labiau plėsti, tikėdamiesi Vidurio Rytuose sumaišyti viską, kartu ir Eisenhowerio doktriną, kuri jau ten veikia.

Tikslas siekiamas lėtai, bet intensyviai ir pagal sudarytą veikimo planą. Ginklai nesiunčiami rūdijimui, instruktoriai ir patarėjai miegoti ir atostogauti. Visiems numatytas darbas, pareigos ir iš to būsianti nauda.

KARIAI ir JAUNIMAS

LIET. STUD. S-GOS SUVAŽIAVIMAS

Lapkričio 29 — gruodžio 1 d. New Yorke įvyksta visuotinis Liet. Stud. S-gos suvažiavimas. Pagrindiniai posėdžiai vyks puošniame Statlerio viešbutyje, W. 33 St. ir 7 Ave., New Yorke. Suvažiavimo programoje bus centrinės valdybos ir skyrių valdybų pranešimai, pasitarimai ir diskusijos veiklos klausimais, krepšinio rungtynės tarp šių metų Š. Amerikos lietuvių krepšinio nugalėtojo Brooklyno Atletų Klubo ir Čikagos studentų komandos Lituanica, susipažinimo vakaras Brooklyno Piliečių Klubo salėje, K. Ostrausko paskaita, Dr. A. Vasio paskaita ir kt. Suvažiavimo kulminacinis taškas bus iškilmingas banketas, kuris įvyks šeštadienį Statlerio viešbučio Skytop salėje. Pagrindinis kalbėtojas banketo metu bus Lietuvos ministeris Washingtone p. J. Kajeckas. Po trumpos oficialiosios dalies bus meninė programa, pietūs ir šokiai. Banketas yra rengiamas Lituanus žurnalo pagerbimui, ir, jei liks pelno, jis bus paskirtas šio žurnalo leidimui. New Yorko ir apylinkių visuomenė kviečiama banketo dalyvauti.

Savažiavimui rengti yra sudarytas komitetas: R. Kezys (pirm.), I. Banaitytė, K. Paprockaitė, L. Petrauskaitė, A. Grigaitis, V. Jakas, V. Ramanauskas, K. Skrupskelis, J. Ulėnas, V. Virbickas ir V. Vygantas.

Liet. Stud. S-gos Centrinė Valdyba ir suvažiavimo rengimo komisija kviečia visos Amerikos lietuvius studentus suvažiavime gausiai dalyvauti.

SKAUTŲ RINKIMAI

Šiuo metu vyksta rinkimai į augščiausius Lietuvos Skautų S-gos organus. Rinkimuose dalyvauja virš 200 skautų skaučių vadovų iš viso pasaulio. Bus išrinkta 18 asmenų į LSS Tarybą, po 3 į LSS Garbės Teismą ir Kontrolės Komisiją, po vieną Seserijos ir Brolijos Garbės Gynėją. Taipogi bus išrinkti Seserijos ir Brolijos Vyriausi Skautininkai ir jų pavaduotojai. Šį vadovų korespondencinį suvažiavimą tvarko iš Hartforde, Conn., sudaryta skautininkų komisija, kuriai vadovauja s. V. Nenortas. Balsavimo lapai turi pasiekti komisiją iki gruodžio 1 d.

Sk. V. Kamantas jam pačiam prašant yra atleistas iš Clevelando skautų tunto tuntininko pareigų, ir naujuoju yra paskirtas v. s. P. Karalius, 484 E. 123 St., Cleveland, Ohio.

New Yorko skautai ir skautės savo vasaros stovyklai prisiminti išleido vienkartinį rotatorium spausdintą leidinėlį, kur yra surašyti įvairūs įspūdžiai iš stovyklos gyvenimo, svečių sveikinimai, juokai, dainos ir kt.

Los Angeles gražiai veikia senųjų skautų-skaučių židinys, kurio tikslas yra pagelbėti vietos skautų veiklai. Židinio seniūnas yra ps. Pr. Pakalniškis. Šiuo metu židinys turi 20 narių.

Lapkričio 9 d. Čikagos akademikai skautai iškilmingai paminėjo Akademinės Skautijos šventę. Po pietų Jaunimo Namuose buvo tikrųjų narių iškilminga sueiga, o vakare Shoreland viešbutyje įvyko aktas, meninė dalis ir šokiai. Visa šventė praėjo nepaprastai pakilioj akademiškoj nuotaikoj.

Kęst. P. Dirkis tapo išrinktas naujuoju Liet. Stud. S-gos Čikagos skyriaus pirmininku.

Čikagos sk. Korp! Vytis naujoji valdyba: S. Banaitis, V. Černius, R. Dainauskas, Z. Viskanta ir R. Blinstrubas.

Ps. A. Banevičius yra paskirtas naujuoju rytinio JAV pakraščio skautų vadeiva. Šio rajono skyrių vedėjai yra: J. Benešiūnas — vilkiukų, I. Petniūnas — jūrų skautų, A. Saulaitis, jr. — skautų ir J. Raškys — skautų vyčių.

Amerikiečių žurnalas SIGN rašo:

Pastarųjų metų kovose tarp Izraelio ir arabų, mes katalikai esame visai užmiršti .Tačiau Palestinoje mes turime nėkiek nemenkesnių interesų už žydus ar mahometonus.

Krikščionys stengėsi per amžius išlaikyti savo žinioje tas šventas vietas, kur Jėzus gyveno, mokė ir mirė. Popiežiai Benediktas XV ir Pius XI reikalavo tų šventovių krikščionių pasauliui. Ir dabartinis popiežius reikalauja tas vietas sutarptautinti.

Reikia tikėtis, jog viltis dar neprarasta, tik mums trūksta kiek Kryžiaus karų dvasios.

To paties žurnalo 1957 m. balandžio nr. tėvas R. Gorman C.P. rašo:

"...Nuo 1925 iki 1928 m. esu keliavęs po Palestiną, tada dar arabų kraštą. Galėjai keliauti nuo Ga-

---

Egzilinių skautų bendri vartai Jubilėjinėje Džiamborėje Anglijoje. A. Banionio nuotr.

JA VALSTYBĖS

Mėnulėkus (satelitus — "sputnikus") paleidus. Amerikos karo specialistai netiki, kad Rusijos sugebėjimas paleisti mėnulėkus jau pakeitė Amerikos strateginę padėtį.

NATO pajėgumas ore ir Amerikos atominiai ginklai ir toliau pasilieka pajėgūs atremti rusų puolimą. Jei Rusija bandytų pulti susilauktų atkeršyjimo.

Mėnulėkų paleidimas daugelį nustebino ir sujaudino. Spaudoje buvo paskelbta net techniškai absurdiškų išvadų. Žinovai galvoja šalčiau ir visą reikalą nagrinėja gilesnėj perspektyvoj.

Galimas dalykas, kad rusai jau gamina vidutinių atstumų raketas, kurios gali nešti kilotonos (kilotona — 1000 tonų įprastinės sprogstamos medžiagos sprogimo jėga) pajėgumo atomines bombas. Jų veikimo tolis 500—800 mylių, paleidimo stotys lengvai paslepiamos ir vakariečiams nežinomos. Tačiau taiklumas abejotinas, galima nutaikinti į plotą (didelį miestą), bet ne į paskirą mažesnį taikinį (aerodromą). Tokių raketų veikimas būtų daugiau psichologinis, palaužti gyventojų ir vyriausybių nuotaikas, bet neveiksmingas į karinius taikinius, kurie yra atsikeršyjimo šaltinis. Tokių raketų grąsinimas gali turėti didelių politinių pasėkų Europoje.

Rusai yra iššovę vieną ar dvi tarpkontinentines balistines raketas, spėjama netoliau kaip 3,500 mylių. Normaliai reikia paleisti apie 60 raketų, kol jas galima leisti gamybon. Šito dar nepasiekė nei rusai, nei amerikiečiai.

Nežiūrint rusų pirmenybės mėnulėko ir tolimųjų raketų srityse, skaitoma, bendrai raketose, ypač taktinėse, pirmauja Amerika.

Tolimos balistinės raketos bus netaiklios, nes pasaulio žemėlapiai yra netikslūs, kaikada su labai didelėm klaidom, ypač tuo pasižymi Sibiro plotai.

Ateities mėnulėkai, ne dabar skriejantieji, gali būti panaudoti žvalgybai ir žemės paviršiaus nuotraukoms daryti, iš kurių išsivystytų tikslūs žemėlapiai. Dabar balistinės raketos gali būti naudojamos tik plotams, o ne paskiriems taikiniams naikinti.

Amerikiečiai namie ir Europoje turi įvairių taktinių raketų, kurios bent tuo tarpu atsveria visas rusiškąsias. NATO pajėgų perginklavimas atominiais ginklais jau pradėtas planuoti ir vykdyti žymiai anksčiau už mėnulėko paleidimą. Įvykiai tik paspartins tą eigą. Kol kas

---

zos ar Beeršebos pietuose iki Sirijos sienos šiaurėje, nuo Jaffos ar Haifos prie Vidužemio jūros už Galilėjos ežero, ar iki Moabo kalno ir nesutikti nė vieno žydo...

Krašto gyventojų būta arabų, jie buvo žemės savininkai ir ūkininkavo arba gyveno miestuose. Tai buvo tikras arabų kraštas be jokios abejonės, ar rezervo.

1953 m. pavasarį vėl atvykau į Šventąją Žemę. Krašto pietinė, vakarinė ir šiaurinė dalis buvo užimta svetimų žmonių, atvykusių iš Rytų Europos, kurių vienintėlis įrodymas į nuosavybę buvo tas, kad jų protėviai būk tai čia yra gyvenę prieš 2000 metų. Buvę arabų ūkiai, sodai ir vynuogynai dabar užimti tų svetimųjų. Ir miestuose namai, krautuvės ir viešosios tarnybos, viskas buvo perimta tų įsibrovėlių.

Čia gimę arabai, kurių protėvių protėviai atvyko į šį kraštą prieš tūkstančius metų, buvo išstumti. Jie dabar sugrūsti į bėglių stovyklas Jordane, Lebanone, Sirijoje ir Gazoje... Likę be nuosavybės, be pinigų, be darbo, jie gyvena diena iš dienos iš vargingos duoklės, kurią duoda UN. Jau dešimt metų jie kenčia šį nežmonišką likimą. Tačiau jų akyse dega neapykanta ir kerštо troškulys.

Jiems yra padaryta didelė skriauda — beveik prilygstanti Hitlerio padarytai žydams, ir padaryta su mūsų pagalba. Jie žino, kad mūsų vadai pagelbėjo parduoti juos vargui dalinai iš neišmanymo, dalinai už žydų balsus ir žydų dolerius iš partinio iždo.

A.

STATEMENT REQUIRED BY THE ACT OF AUGUST 24, 1912, AS AMENDED BY THE ACTS OF MARCH 3, 1933, AND JULY 2, 1946 (Title 39, United States Code, Section 233) SHOWING THE OWNERSHIP, MANAGEMENT, AND CIRCULATION OF KARYS, published monthly except July and August at Brooklyn 1, New York for October 1, 1957.

1. The names and addresses of the publisher, editor, managing editor, and business managers are: Publisher KARYS, 916 Willoughby Ave., Brooklyn 21, N. Y. Editor Zigmas A. Raulinaitis, 2061 Gates Ave., Brooklyn 27, N. Y. Managing editor Zigmas A. Raulinaitis, 2061 Gates Ave., Brooklyn 27, N. Y. Business manager Leonas Bileris, 69 Hemlock St., Brooklyn 8, N.Y.

2. The owner is: The Lithuanian Veterans Association RAMOVE. Inc. 334 Wilson Ave., Brooklyn 21, N. Y., c/o Mr. A. Kirkyla.

3. The known bondholders, mortgagees, and other security holders owning or holding 1 percent or more of total amount of bonds, mortgages, or other securities are: None.

4. Paragraphs 2 and 3 include, in cases where the stockholder of security holder appears upon the books of the company as trustee or in any other fiduciary relation, the name of the person or corporation for whom such trustee is acting; also the statements in the two paragraphs show the affiant's full knowledge and belief as to the circumstances and conditions under which stockholders and security holders who do not appear upon the books of the company as trustees, hold stock and securities in a capacity other than that of a bona fide owner.

Z. A. Raulinaitis, editor. Sworn to and subscribed before me this 25th day of October, 1957 (Seal). A. Schauer, Notary Public.

RAMOVĖS SKYRIAUS SUSIRINKIMAS

Rugsėjo 29 d. L. Auditorijoje įvyko L.V.S. Ramovės Čikagos skyriaus narių susirinkimas. Susirinkimą atidarė p-kas Pov. Dirkis ir pakvietė susirinkimui pirmininkauti J. Bubelį ir sekretorium B. Račkauską. Į susirinkimą atvyko gana apsčiai narių ir nemaža svečių.

Vienas iš dienotvarkės punktų, svarbiausias ir įdomiausias, buvo rašytojo Petro Babicko paskaita: Lietuva — Brazilija. Kadangi per daug skirtinga ten gamta, klimatas, žmonių papročiai ir gyvenimas, tai prelegentui nepavyko įtikinti klausytojus, kad Lietuva būtų Brazilija, arba atvirkščiai. Nežiūrint to prelegentas labai vaizdžiai nušvietė lietuvių gyvenimą ir kultūrinį veikimą ne tik pačioje Brazilijos sostinėje Rio de Žaneiro, bet ir bendrai visam krašte. Kaip mums žinoma, Brazilija yra labai didelė ir padalyta į atskiras valstybes panašiai kaip JAV. Kraštas valdomas demokratiškai, bet tas demokratiškumas nevisur ir nevisada išlaikomas. Kai kada už tą pati nusikaltimą smarkiai baudžiama, o kai kada nieko nedaroma. Arba komunistų veikimas kartais labai trukdomas, o kartais ne. Susidaro įspūdis, kad nėra ribos, kur baigiasi demokratija ir kur prasideda sauvaliavimas. Kraštas yra labai turtingas, bet tie turtai dar mažai ištirti ir menkai išnaudoti. Pragyvenimo lygis labai žemas, o atlyginimai maži, o kainos gana augštos. Tarp

VETERANŲ VEIKLA

lietuvių ir lenkų, gyvenančių Brazilijoje vyksta lyg ir rungtyniavimas, ginčijamasi kieno yra Aušros Vartų paveikslas, lietuvių ar lenkų? Bet šiaip lietuvių vardas stovi augštai ir lietuviai yra populiarūs. Visose Brazilijos valstybėse priskaitoma 55,000 lietuvių. Senieji ateiviai dalinai sukomunistėję. Kai kurie iš jų jau neblogai gyveno, bet buvo suagituoti ir likvidave savo turtus, išvažiavo į Sovietų rojų. Tačiau, kaip žinoma, skaudžiai apsivylė, ypač jaunimas, kuriam kelio atgal nėra.

Po paskaitos būta įvairių paklausimų. Iš dalyvių tarpo kun. B. Sugintas supažindino susirinkusius bendrai su dabartiniu lietuvių gyvenimu Brazilijoje. Praeitais metais važinėjęs po Braziliją ir aplankęs daug vietovių, kur gyvena lietuvių ir patyręs, jog dauguma lietuvių labai pesimistiškai atsiliepia apie tenykščius lietuvybės reikalus. Jaunimas subrazilėjęs ir savo tėvų gimtosios kalbos nebemoka. Pagal valdžios patvarkymus pradžios mokyklose lietuvių kalbos mokyti draudžiama, galima tik augštosiose mokyklose. Daug įgyto neįdomoio turto prie bažnyčių yra prarasta — nusavinta. Brazilijos valdiškų įstaigų tendencija yra mažumas nutautinti. Po to viso ėjo jau grynai skyriaus organizaciniai reikalai: informacijos pranešimai. Pirm. Dirkis pakartotinai skatino papildyti aukų lapą "Kariui" paremti. Pranešė, kad žurnalui "Lithuanus" paremti v-ba paskyrė iš savo kuklios kasos $20.00 ir Čikagos Lietuvių Tarybai $15.00. Ir į Tarybos sesiją išrinko šiuos ramovėnus: B. Ambraziejų, J. Burneiki, J. Čigą, P. Žitkų ir St. Baltrimą.

P. Erdvys

BALTIMORĖS RAMOVĖNU VEIKLA

Šiais metais L.V. Ramovė Baltimorės skyriui vadovauja valdyba iš pirm. Jono Jakubausko, sekr. Jono Venckūno ir ižd. Morkaus Šimkaus.

Pavasariniame visuotiniame susirinkime valdybos patiektas veiklos planas stropiai vykdomas.

Liepos mėn. buvo visu skyriaus narių su šeimomis išvyka prie vienos iš Baltimorėi gausiu ilanku. Buvo paruošti "krebsai" ir šalti gėrimai. Gausiai susirinkusieji su svečiais maloniai ir nuotaikingai praleido karšta sekmadienį prie vandens. Skyriaus narys A. Baltikauskas akordeonu pritarė sklindantiems dainų garsams.

Spalių 27 d. skyriaus v-bos iniciatyva, narių ponios surengė jaukų vieno nario žmonos pagerbimą. Iteikta dovanų ir palinkėta sveikatos ir laimės, ruošiantis motinos pašaukimui.

---

tikima, kad pilotiniai lėktuvai savo vertės dar nėra nustoję.

Europoje aerodromų tinklas plečiamas, tikslas — atskiras aerodromas kiekvienai eskadrilei. Lakūnai daugiau prisibijo rusų sprausminių lėktuvų, negu jų raketų.

Surastas būdas visai atsisakyti aerodromų. Gaminami lėktuvų išmetėjai nuo sunkvežimių. Toki jau gaminami ir netrukus pasirodys Europoje. Jie išspręs daug saugumo, tiekimo ir kt. problemų.

Amerika turi visą eilę raketų tarnyboje, daugiausia Europoje: armijos Corporal, aviacijos sparnuotasis Matador, kurio patobulintas tipas esąs gamyboje ir nereikalaująs aerodromo, siekiąs labai toli, laivyno naujo pavyzdžio sparnuotas Regulus sieks iki 1000 mylių, galįs būti paleistas nuo paviršiaus ir povandeninių laivų. Strateginė aviacija turi Snark raketą lekiančią 5000 mylių. Ji skrenda palyginti žemai ir gali būti numušta, bet jos taiklumas esąs geras.

Raketiniam kare svarbu vaidmenį turės raketas leidžiantieji laivai. I judantį laivą pataikyti sunku, o jis savo raketas gali paleisti į bet kokį taikinį.

Rusų pasiekimai mėnulėko ir raketų srityje atvertė naują lapą puolimo ir gynimosi varžybose, taipgi kovoje tarp laisvo pasaulio ir komunizmo.

Rusų mėnulėkai smarkiai pažeidė Ameriko sprestižą, bet kartu paskatino jos pastangas pažangai. Bet pasaulio strateginis vaizdas dar pasilieka nepakeistas.

— Laivynas įsigijo naują ginklą — gilumos bombą povandeninių laivų naikinimui. Jos veikimas apima ištisų mylių plotą. Tai būsiąs veiksmingiausias povandeninis ginklas.

— Sąryšyje su Turkijos - Sirijos santykių pablogėjimu Amerikos 6-sis laivynas manevravo Vidužemio jūros rytiniuose pakraščiuose. Marinai iš laivų išsikėlė Turkijos pakraščiuose malūnsparnių pagalba.

Panašius išsikėlimus marinai vykdė ir Japonijoj.

SOV. RUSIJA

— Rusų sugebėjimas paleisti mėnulėkus parodo jų didelę pažangą raketų motorų ir jų degalų gamybos srityse, taipogi pažangą kontrolės instrumentų jautrume, kas labai svarbu balistinėse raketose.

— Marš. Žukovą atleido iš karo ministerio pareigų, nes jis norėio sumažinti polit. komisarų galią raud. armijoj. Kariuomenė Žukovo pašalinimu nepatenkinta. Tai jaučia ir Kruščiovas. Šis faktas esą prilaikąs Kruščiovą nuo bandymo rizikuoti sukurti tokią būklę, iš kurios lengvai galėtų užsiliepsnoti pasaulinis karas.

J. L.

Lapkričio 30 d. rengiamas Kariuomenės šventės minėjimas. Kaip ir kas metai, minėjimo meninėje dalyje numatyta labai vertinga programa. Atvyksta Mykolo Liuberskio vadovaujamas Skautų Vyčių oktetas iš Brooklyn, N. Y. Iškilmingoje dalyje numatyta: įžangos žodis, malda, žuvusiųjų pagerbimas, trumpas pranešimas, Tautos Himnas. Žuvusiųjų pagerbimo metu oktetas sugiedos atitinkamą giesmę.

Po Naujų Metų vasario mėn. numatytas nuotaikingas su linksma programa pobūvis.

Skyriaus valdyba gausi sumanymais ir energija. Linkėtina sėkmės ir visuomenės paramos, atsilankant į parengimus. **M. K-a**

KEISTAS NUTARIMAS

Š. m. Kario 7 nr. 235 psl. teko pasiskaityti korespondenciją iš Čikagos, parašytą tūlo Mato K., kurioje tarp kitų Sav.-Kūr. S-gos V-bos nutarimų, skelbiama, kad nutarta pavesti vice-pirm. Jonui Švedui patikslinti "Karyje" gaunamas korespondencijas, liečiančias Sav. - Kūr. S-gą. Atseit, Sav.-Kūr. S-gos Centro V-ba paskyrė žurnalui "Karys" "cenzorių". Jeigu ta žinutė nėra išgalvota korespondento, bet yra tikras faktas, tai, nors ir nežinant "Kario" nusistatymo, dėlto tenka kiek plačiau pasisakyti.

Visų pirma, nesuprantama, kas privertė Sav.-Kūrėjų S-gos vadovybę tokį nutarimą daryti? Antra, ar Sav.-Kūr. S-ga žurnalą "Karį" laiko savo organu, kuris turi jai paklusti ir jos nutarimams pasiduoti? Kad tokias pretenzijas turėtų ir reikštų L.V.S. "Ramovė", tai būtų gal ir pateisinama, nes žurnalą "Karį" visi Ramovės skyriai remia ir laiko savos organizacijos oficiozu. Gi Sav.-Kūr. S-ga, kiek man žinoma, nieku prie žurnalo "Karys" egzistencijos neprisideda. Sav.-Kūrėjų S-gos narių, jeigu neskaityti tų, kurie yra kartu ir ramovėnai, "Karį" skaito mažuma. Ir bendrai, Sav.-Kūr. S-goje, kaip kur "Kario" rėmimo klausimas visai nekeliamas ir jam neteikiama jokios reikšmės. Net Neprikl. laikais Lietuvoje Sav.-Kūr. S-ga panašių "nutarimų" nėra dariusi. Tuo labjau čia, išeivijoje, turėtų susilaikyti nuo neapgalvotų nutarimų.

Be to, tas pats korespondentas pabaigoje priduria, kad Sav.-Kūr. S-goje sugyvenimas geras. Tačiau tas teigimas labai tolimas nuo tikrovės. Jeigu jau "cenzoriai" spaudai reikalingi, tai aiškiai pačioje Sav.-Kūr. organizacijoje kažkas netvarkoje. "Pavojingų" korespondentų reikia ieškoti savųjų tarpe, bet ne "Kario" žurnale. Nutarimas, kokio kolektyvo jis bebūtų, nėra žaislas. Tačiau dėl tokių nutarimų, nenoriu būti pranašu, bet ir pats žurnalas "Karys" labai greitai gali nustoti ne tik korespondentų, bet ir prenumeratorių.

L.V.S. RAMOVĖ ČIKAGOS SKYRIAUS VEIKLA

1. Skyriaus valdyba nutarė, kad įvairios užuojautos, pranešimai ir padėkos, ypač apmokamos, reikia talpinti žurnale "Karys". Tuo pačiu paremsim savo organą pinigais.

2. Skyriaus valdyba š. m. lapkričio 24 d. Jaunimo namuose ruošia iškilmingą Lietuvos Kariuomenės 39 m. minėjimą. Minėjimas prasidės 10 val. pamaldomis Šv. Kryžiaus bažnyčioje, dalyvaujant Lietuvos vyskupui V. Brizgiui.

3 val. p.p. Jaunimo namuose oficiali ir meninė dalys. Oficialią dalį veda skyriaus p-kas Pov. Dirkis. Meninę dalį veda šv. ir kult. vadovas Ed. Vengianskas, talkininkaujant ramovėnui Baliui Račkauskui.

Pagrindinis kalbėtojas bus Augšt. Lituanistikos mokyklos mokytojas ped. Domas Velička.

Lietuvos Valstybės vardu tars žodį Čikagos Konsulas Daužvardis. Meninėje dalyje dalyvauja: Vyrų Choras, vadovaujamas muz. Baltrušaičio, grupė jūrų skautų šokėjų, skaučių trio ir bus B. Račkausko deklamacija.

Šis minėjimas skirsis nuo pirmykščių tuo, kad nebus kviečiamas prezidiumas, nebus sveikinimų ir kad bus paminėti ne tik kariai, bet visi kovotojai, kurie kovojo dėl Lietuvos visais laikais ar tai ginklu ar tai knyga, lyra ar arklu.

P. Erdvys

B. GEN. ST. DIRMANTO SUKAKTIS

Š. m. lapkričio 2 d. sukako 70 metų ats. brigados generolui Stasiui Dirmantui. Gimęs Raseiniuose 1887 metais, S. Dirmantas 1908 m. baigė Vilniaus realinę mokyklą ir 1914 m. Maskvos Geodezinį institutą. Nutaręs padaryti akademinę karjerą, priėmė kvietimą dėstyti Tomsko Technologijos Institute. Pirmasis Pasaulinis karas pakeitė jo planus: ligi 1918 metų teko būti Rusijos armijos artilerijos karininku. Grįžęs į Lietuvą 1918 m., buvo Ukmergės aps. žemės tvarkytojas ir miškų urėdas, įsteigė ir vadovavo matininkų kursams. Nuo 1919 metų jis tarnavo Lietuvos kariuomenėj. Buvo Karo Mokyklos inspektorius, artilerijos, inžinerijos, topografijos ir karo teisės lektorius. Nuo 1924 m. Augštųjų Karo Technikos Kursų viršininkas, 1926 m. Karo Mokslo Valdybos viršininkas, 1927 m. Karo Technikos Skyriaus viršininkas, 1929 m. Augštųjų Karininkų Kursų viršininkas. 1933 m. išėjo į atsargą, bet grįžo 1935 m., paskirtas Krašto Apsaugos ministeriu. 1937 m. pakeltas brigados generolu ir pastraukė po Lenkijos ultimatumo.

Profesoriaus darbą S. Dirmantas pradėjo dirbti 1921 m. Kauno Augštuosiuose Kursuose, nuo 1922 m. Lietuvos universitete, kaip Geodezijos katedros vedėjas. nuo 1930 m e. o. profesorius. Kartu jis dėstė geodeziją Kauno Augštesniojoje Technikos Mokykloje nuo 1923 ligi 1935 metų. Vokiečių okupacijos metu, 1942 — 1944 m., jis buvo V. D. Universiteto Statybos Fakulteto dekanu. Išleido Topografiją 1923 m. ir buvo paruošęs Topometrijos kursą, kuris liko neišspausdintas.

1944 m. atsidūrė tremtyje, Reutlingene. Dirbo Vliko planavimo komisijoje, dėstė Technikos Mokykloje Nuertingene - Schwaebisch Gmuende, buvo Lietuvių profesorių draugijos tremtyje pirmininkas. 1950 m. emigravo į JAV.

KRIVULĖS KLUBO TRADICINĖ ŠVENTĖ SPALIŲ 2 D.

Nepriklausomoje Lietuvoje spalių 2-oji buvo tradicinė policijos tarnautojų šventė. Tai Angelų Sargų diena, kuriuos Lietuvos policija buvo pasirinkusi savo globėjais. Lietuvoje spalių 2 d. visos policijos rūšys labai gražiai ir iškilmingai švęsdavo. Tai buvo grynai profesinė šventė, kurioje būdavo pasidžiaugta pasiektais laimėjimais ir pasirvžta siekti tolimesnio policijos tobulinimo. Policija Lietuvoj buvo nepoliti-

nė, kuri, atlikdama pareigas, aktyviai pergyveno istorinius įvykius: lenkų kavalerijos brigados "ekskursiją" Lietuvos teritorijoje, savųjų organizuotus "bandomuosius aliarmus", suvalkiečių ūkininkų sąjūdį, gruodžio 17 d. persversmą. O skaudžiausi pergyvenimai buvo įžengus į Vilniaus kraštą ir bolševikų įgulų įsikūrimas. 1939 m. spalių 2 d. Lietuvos policija šventė paskutinę Angelų Sargų šventę. Kas išliko gyvas po 1940 m. prasidėjusio genocido ir vėlesnių karo audrų, emigravo į kitus kraštus. Daug policijos tarnautojų atvyko į JAV ir dauguma apsigyveno Čikagoje. Čikagiečiai dar 1954 m. susiorganizavo policijos klubą "Krivulę", kurio tikslas labdarybė ir Lietuvos vadavimas. Klubas atgaivino ir Angelų Sargų šventę spalių 2 d., kurią kasmet iškilmingai švenčia. Štai ir šiemet "Krivulės" valdyba suruošė iškilmingą minėjimą šv. Kryžiaus bažnyčioje spalių 6 d. 10 val. ryto. Pamaldų metu labai gražu ir turiningą, policijos šventei pritaikytą pamokslą pasakė kun. Stašys. Po pamaldų, susiėję į Andriulio svetainę, išklausė teis. Br. Kviklio paskaitos apie policijos kūrimąsi ir jos pasiektus laimėjimus. Paskaitai pasibaigus, buvo iškilmingi pietūs, kurių metu buvo ir sveikinimų. Gražia ir jaudinančią kalba pasakė L.V.S. Ramovės Čikagos skyriaus p-kas Pov. Dirkis. Visų pirma jis palinkėjo netolimoje ateity vėl atidarvti naują lapą Lietuvos policijos istorijoje, kuri laikoma pradėta 1505 m. ir kuomet buvo įsteigta milicija, kuri 1796 m. Valujevo ukazu sužlugdyta, o 1918 m. laimingai atnaujinta. Jis policininką priskyrė prie augščiausios rūšies kovotojo, nes policininkas aukojasi ne tam, kad savo kraštą praturtintų ginklu, arba kad savo krašta kitų sąskaiton praplėstų, bet tam, kad apsaugotų savo krašto žmonių gyvybes, jų turtą ir kad savajame krašte įgyvendytų gėrį. Jis pasidžiaugė, kad keletas pasiryžėlių sukūrė policijos tarnautojų klubą, kuris prisimena savo senuosius draugus, patekusius į vargą, skurdą, juos šelpia, prisimena savo kritusius, mirusius ir žuvusius draugus. Jis savo kalboje išreiškė pasipiktinimą dėl tų buv. policijai priklaususių pareigūnų, kurie klube nedalyvauja, kaip tai: apskričių v-kai, policijos vadai, barų, rajonų, nuovadų v-kai ir policijos departamento įvairūs referentai. Jis juos pavadino praradusiais sąžinę, nustojusiais pareigos jausmo, virtusius dvasiniais storpilviais, sniego seniais.

P. Erdvys

A.A. PLK. LTN. VYTAUTAS STEPONAITIS

Š. m. spalio 12 d. Lietuvoje mirė ats. plk. ltn. Vytautas Steponaitis, buvęs "Kario" redaktorius Lietuvos Nepriklausomybės karų metu.

Velionis gimęs 1893 m. kovo 24 d. Sintautuose, Šakių aps. Pirmojo Didžiojo karo metu tarnavo rusų carinėje kariuomenėje. Grįžęs į Lietuvą, 1919 m. sausio mėn. buvo mobilizuotas į Lietuvos kariuomenę.

Įsteigus Krašto Apsaugos Ministerijos Literatūros Skyrių, karininkas V. Steponaitis buvo pakviestas į minimą skyrių dirbti. Pradėjus leisti kariams laikraštį, skyriaus viršininkas karininkas Petras Ruseckas suredagavo pirmąjį "Karių Žodžio" numerį ir toliau jį redaguoti pavedė V. Steponaičiui (1920 m. "Karių Žodis" buvo pavadintas "Kariu"). Tuo būdu pirmuoju "Kario" redaktoriumi yra Petras Ruseckas, **o antruoju velionis Vytautas Steponaitis.**

Be "Kario", velionis ilgus metus redagavo karinių mokslų žurnalą "Mūsų Žinynas" ir istorinį "Karo Archyvas". Šį pastarąjį redagavo visą laiką — iki pirmosios bolševikų okupacijos, kada buvo panaikinta visa lietuviška karinė spauda.

Be minėtų leidinių, velionis yra nemaža suredagavęs vienkartinių karinių leidinių, parašęs originalių, bet, neturint po ranka medžiagos, sunku atsiminti. Aplamai velionis buvo platus mūsų karinės spaudos darbuotojas, bibliografas, istorikas ir t.t.

Be redagavimo, rašymo, velionis daug buvo surinkęs istorinės medžiagos: karinės ir nekarinės. Rinko viską, kas istorijai ar spaudos muziejams tiktų: knygas, įvairius kitokius leidinius, atsišaukimus, įvairius plakatus, religinius paveiksliukus ir daug daug kitokių spausdinių. Nemaža buvo surinkęs, jeigu per karą nežuvo. Frontui priartėjus prie Kauno, buvo laikinai išvykęs į Šakių aps. Tuo metu daug kas palikta Kaune galėjo dingti.

Pirmosios bolševikų okupacijos metu V. Steponaitis vertėsi knygų vertimu. Ir antrosios okupacijos metu dirbo spaudos srityje. Dirbo valstybinėje bibliotekoje, ypač ruošdamas bibliografinius leidinius.

Velionis buvo tvirtų principų žmogus ir drąsus savo užsimojimuose. Jeigu kam nors reikėdavo padėti kokioje bėdoje, tai velionis nesvyruodamas padėdavo.

Plk. ltn. V. Steponaičio įnašas į lietuvių karinę spaudą yra didelis. Iš atminties apimti jo veiklą jokiu būdu neįmanoma. Už uolų pasidarbavimą karinės spaudos srityje velionis buvo apdovanotas antrosios rūšies Vyties Kryžiumi. Kadangi palaikė glaudžius ryšius ir su daugelio valstybių karine spauda, tai buvo apdovanotas ir kitu valstybių garbės ženklais.

St. Butkus

A. A. KPT. ANTANAS PABEDINSKAS

Spalio 28 d. Toronte, Kanadoje, mirė Lietuvos kariuomenės kūrėjas savanoris kapitonas Antanas Pabedinskas.

Velionis gimęs 1898 m. gruodžio 17 d. Nocėgalos kame, Naujamiesčio val., Panevėžio aps. Mokėsi Panevėžio realinėje gimnazijoje. 1919 m. stojo savanoriu į Lietuvos kariuomenę ir buvo paskirtas į Karo Mokyklą. Ją baigęs, buvo paskirtas į 4 pėstininkų Lietuvos Karaliaus Mindaugo pulką, kurio eilėse jam teko kovoti prieš Lietuvos priešus.

Po karų, vėlesniais laikais, buvo išsiųstas į Francūzijos karo akademiją karinių žinių pagilinti. Tarnaudamas kariuomenėje lankė Vytauto Didžiojo universitetą Kaune ir studijavo ekonominius mokslus.

1926 m. gruodžio mėn. pabaigoje išėjęs iš kariuomenės į atsargą, perėjo dirbti į verslo sritį.

1944 m. nuo antrosios bolševikų okupacijos pasitraukęs iš Lietuvos į Vokietiją, gyveno Uchtės stovykloje. Paskui buvo išvykęs į Maroką Afrikoje, o iš ten persikėlė į Kanadą.

A. a. kpt. A. Pabedinskas už pasižymėjimus kovse dėl Lietuvos nepriklausomybės buvo apdovanotas Vyčio kryžiaus ordinu.

Palaidotas Toronte, Park Law kapinėse.

RANKINUKAS NE ATSTOVAS

1940—41 m. bolševikų okupacijos metu Lietuvoje kažkoks sovietinių moterų suvažiavimas įvyko Maskvoje. Nuvyko ir atstovės iš Lietuvos.

Atstovų kalbų metu atėjo eilė kalbėti ir Lietuvos atstovei. Ji, dar nepažindama Rusijos gyvenimo ir turėdama galvoje tik Lietuvos ir vakarų moralę, savo rankinuką paliko ant kėdės, kurioje sėdėjo. Nenorėjo su juo eiti į tribūną.

Pastebėjusios paliktą rankinuką, lietuvei einant, kitos atstovės pradėjo jai pusiautylomis priminti: "Rankinukas, drauge, rankinukas. Pamiršote rankinuką!"

Pagaliau lietuvė ties viena sustoja ir paklausia, kodėl jai primena rankinuką. Ji tyčia paliko, nenorėdama su juo eiti į tribūną kalbėti.

— Pavogti gali! — pastebi jai viena atstovių.

— Juk čia pašalinių žmonių nėra. Visos atstovės. Kultūringos moterys! — nustebusi atsako lietuvė.

— Taip, čia visos atstovės, bet tavo rankinukas ne atstovas, — paaiškina rusė lietuvei. **V. K.**

VIS TOS ATOMINĖS KALTOS

Apie šio pavasario ir vasaros keistumus, audras ir potvynius, kalbasi du geri bičiuliai: Damazas Ožkabarzdis ir Raulas Gurga.

— Žinai, bičiuli, čia kalti tie atominių ir vandelinių bombų sprogdinimai, — tvirtina Raulas.

— Nesutinku su tavo nuomone, Raulai, — priešinasi Damazas. — Skaičiau laikraščiuose, kad astronomai pastebėjo saulės paviršiuje dideles audras ir bangavimus. Jie ir veikia mūsų žemę.

— Taip, tai taip, Damazai! — laikosi savo nuomonės bičiulis Raulas. — O kas tas audras ir bangavimus saulėje sukėlė? Aišku, mūsų žemėje sprogdinamos atominės ir vandenilinės bombos.

G. P-nas

MŪSŲ MIRUSIEJI

Psk. Vladas Miškinis. Rugpiūčio 1 d. Didž. Britanijoje mirė Lietuvos karo aviacijos puskarininkis Vladas Miškinis.

Velionis gimęs 1914 m. Rusijoj, Dniepro Petrovske. Po Pirmojo Pasaulinio karo su tėvais grįžo į Lietuva.

Palaidotas Nottinghamo kapinėse, Anglijoje.

Eil. Antanas Zubavičius. Š .m. rugpiūčio 2 d. Northamptone, Anglijoje, mirė Lietuvos kariuomenės kūrėjas savanoris Antanas Zubavičius.

Velionis gimes 1899 m. Pabiržės val., Montgailiškių dvare. Į Lietuvos kariuomene Vilniuje stojo 1918 m lapkričio mėn., kada dar mūsu kariuomenė buvo susidėjusi iš keliasdešimt savanrių.

Gruodžio mėn., stoięs Vilniuje savanoriu. A. Zubavičių iau radau Iškart atkreipiau į jį dėmesį, nes tai buvo kupinas energijos ir geros nuotaikos kareivis. Pasitraukus iš Vilniaus, drauge su juo teko tarnauti ir Kauno karo komendantūroje. Ryškiausią atsiminima apie ji turiu iš 1919 m. vasario mėn. Vieną vėlų vakara mane iškvietė į karo komendantūra. Ten radau nepažįstamą karininka. Jis manes paklausė: "Miegojai praeitą naktį?" Manydamas, kad mane vėl nori skirti į kokią tarnybą, atsakiau: "Buvau sargyboje banke". Mat, tais laikais nuolat su sunkiuoju kulkosvaidžiu budėdavome dienomis ir naktimis banke prieš duris, kad kokios nors gaujos neišplėštų mūsų skurdaus valstybės iždo.

Karininkas man paliepė atsiųsti kulkosvaidininką, kuris praeitą naktį miegojo. Ir kagi! Radau išsimiegojusi Zubavičių ir jį pasiunčiau. Greit jis grįžo iš komendantūros didžiausiu triukšmu ir džiaugsmu. Girdi, dar šiąnakt išvažiuoja su lengvuoju kulkosvaidžiu į Jėzna kautynėms su bolševikais. Ir skubiai pradėjo ruoštis kelionei.

Kiti savanoriai pavydo akimis žiūrėjo į jų nuomone laimingaii Antana, o į mane piktomis, kam Zubavičių, o ne juos pasiunčiau i komendantūra. Mat, tuo laiku buvau kulkosvaidininkų būrininkas.

Po keletos dienų ar savaitės Zubavičius grįžo iš Jėzno kautyniu. Ir taip nuotaikingai apibūdino kautynes, kad klausantieji užsidegė noru kuo greičiau vykti į frontą.

A. Zubavičius buvo narsus kareivis. Buvo apdovanotas dviem Vyčio kryžiais 3 ir 2 laipsnio, savanorių-kūrėjų, Lietuvos Nepriklausomybės ir Latvijos Nepriklausomybės (su kardais) medaliais.

Zubavičius palaidotas Kingsthorpo R. Kat. kapinėse, Anglijoje. Be lietuvių, jo laidotuvėse dalyvavo ir latvių, lenkų ir anglų.

St. Butkus

GERBIAMOJI KARIO REDAKCIJA

Nuoširdus mano prašymas paskelbti šiuos kelis sakinius: š. m. Kario 7 nr. 237 psl. yra įdėtas Sav.-Kūr. S-gos Centro V-bos buv. p-ko Gudaičio laiškas, kuriame nerdėm linksniuojamas Erdvio vardas. P. Gudaitis tame laiške, visus mano iškeltus klausimus ir faktus, š. m Kario 5 nr. 168 psl. "Savanoriai - Kūrėjai" rašinyje, nepaneigė, bet tik ryškiau ir plačiau juos apkalbėjo. Atseit, Sav.-Kūr. S-gos Centro V-bos negalavimo arba ligos diagnozas nustatytas mudviejų vienodai, tik tuo skirtumu, kad p. Gudaitis, kaip gydytojas, ligos istoriją kitaip paaiškina.

Su tikra pagarba **P. Erdvys**

...Išsiųsdamas prenumeratos pinigus, randu progą pareikšti savo pageidavimus.

Būtu labai įdomu Kario skiltyse skaityti buv. atsakingų karių atsiminimų bei pergyvenimų aprašymus apie tai, kaip buvo Viet. Rinktinė likviduojama atskirose įgulose, panašiai, kaip anksčiau buvo gražiai ir smulkiai aprašyti įvykiai, likviduojant V. R. štabą.

Taip pat būtų labai pageidaujami aprašymai įvykių iš mūsų batalionų Rytuose, Latvijoj bei Žemaitijoj.

Trumpai, daugiau mūsų karių žygių, išgyvenimų, vargo, skriaudų bei istorijos aprašymų.

Edvardas J. Petraška

Mūsų skaitytojo E. J. Petraškos pageidaujamų atsiminimų Redakcija senai jieško. Gal šis laiškas atkreips dėmesį tų, kurie laiko tą medžiagą užmarščiai. **Red.**

Kaina
2 Lt

KARYS 1958 METAMS

duos savo skaitytojams eilę vertingų straipsnių, kuriuos parašė ar teberašo mūsų skaitlingi bendradarbiai. Gausios istorinės ir aktualių įvykių iliustracijos sekančiais metais puoš mūsų žurnalą.

Šiame KARIO Nr. radite įdėtą lapelį, kurį prašome užpildyti siunčiant **1958 m. prenumeratą, kuri yra 6 dol. metams arba 3 dol. pusmečiui.**

Tiems mūsų rėmėjams ir prenumeratoriams, kurie be savo prenumeratos atsiųs dar bent vieną naują prenumeratą, darome nuolaidą: tuo atveju abi prenumeratos, senojo ir naujojo skaitytojo, kainuos tik po 5 **dol.**, taip pat ir kiekviena priedinė **nauja** prenumerata — **tik $5.**

ARTINASI KALĖDOS!

Kviečiame mielus Skaitytojus įrašyti į savo kalėdinių dovanų sąrašą:

KARĮ 1958 metams savo giminaičiams, bičiuliams, pažįstamiems ar jaunuoliui atliekančiam karinę tarnybą.

H. SIENKIEVIČIAUS KRYŽIUOČIUS, I, II ir III tomą: užsisakant tiesiai iš KARIO admin. tik 8 dol. už visus tris tomus.

JURGIS REKEŠIUS

LIETUVIS LAIKRODININKAS

65-39 A Grand Ave., Maspeth 78, N. Y.
Tel. TWining 4-7327

★

Gerai atliekami taisymo darbai ir parduodami nauji laikrodžiai

KAS LAUKIA ATSTATOMOS LIETUVOS NEPRIKLAUSOMYBĖS, TAS SKAITO

'NEPRIKLAUSOMĄ LIETUVĄ'

bendruomeninį, nepartinį ir nesrovinį, savaitraštį — rimtą ir objektyvų.

Prenumerata: Kanadoje 5 dol., visose Amerikose 5.50, visur kitur 6 dol. metams.

Adresas: Nepriklausoma Lietuva, 7722 George St., Ville Lasalle, Montreal 32, P. Q., Canada.

LIETUVIŠKA ĮSTAIGA

★★★

DIRVA THE FIELD

LIETUVIŠKAS SAVAITRAŠTIS

Prenumerata metams:

J. A. Valstybėse	—	$5.00
Kanadoje	—	$5.50
Kitur	—	$6.50

Atsk. Nr. kaina 10 centų

Adresas:
1272 E. 71st St., Cleveland 3, Ohio

Laisvoji Lietuva

LIETUVIŲ SAVAITRAŠTIS

Prenumerata:

Metams — — $4.50
Pusei metų — — $2.50
Atsk. Nr. — 10 centų

Adresas:
911 W. 32nd ST., CHICAGO 8, ILL.

Gerb. prenumeratoriai, kurie dar neatsiskaitėte už 1957 m., prašomi nedelsdami tai padaryti, tuo sutaupysite bereikalingą susirašinėjimą ir padėsite KARIUI punktualiai jus lankyti.

Užsienio prenumeratoriai, kurie dėl valiutos persiuntimo suvaržymo negali atsiskaityti už žurnalą ir knygą, malonėkite pinigus įmokėti KARIO platintojams. Platintojai yra išvardinti žurnalo viršelio 2 pusl. (Pageidaujama, kad prenumeratoriai Anglijoj įmokėtų **"Santarvei"** — 46 Aberdare Gdns., London N. W. 6).

DARBININKAS
VISŲ LIETUVIŲ LAIKRAŠTIS!
Išeina du kartu per savaitę

Kaina metams $6.00
Brooklyne 6.50
Užsienyje 6.50

680 BUSHWICK AVENUE,
BROOKLYN 21, N. Y.

Phone: PRospect 8-5374

BALYS RADIO & TELEVISION
SALES - SERVICE

Electrical Appliances - Gifts - Records
Cards - Films

2646 West 71st St., Chicago 29, Ill.

CLEVELAND, OHIO
LIETUVIŲ RADIJO KLUBAS
savo savaitinę programą transliuoja kiekvieną penktadienį 7:30 iki 8:15
per WDOK, banga 1260.
Klubo pirmininkas ir bendrųjų reikalų vedėjas Juozas Stempužis, 1152 Dallas Rd., tel.: SW 1-2245

Programos vedėjas
Balys Auginas, 2838 Hampshire Rd., Cleveland HTS 18, Ohio. Tel.: CE 1-5904

SANTARVĖ

Rezistencinis visuomeninių ir kultūros reikalų žurnalas. Administracija J. A. V.:

SANTARVĖ, c/o M. ŽIDONIS,
78 Nash Street, New Haven, Conn.

★

Prenumerata $4.50 metams
Užsisakyti galima per KARIO administraciją.

Prenumerata JAV ir užsienyje: Metams — $6.00, pusm. — $3.00 atsk. nr. — 60c. Skelbimai pagal susitarimą. Pinigus siųsti šiuo adresu: L. BILERIS, c/o KARYS, 916 Willoughby Ave., Brooklyn 21, N. Y., U. S. A.

Keisdami adresą nedelsdami praneškite KARIUI, pažymėdami naująjį ir senąjį adresą.

•

Rankraščiai redakcijoje nesaugomi.

Įvairių autorių straipsniai skelbiami KARYJE, nevisada reiškia redakcijos ar leidėjų nuomonę.

KARYS išleidžiamas 10 dienų prieš kiekvieno mėnesio pradžią. Jam skiriami straipsniai turi pasiekti redakciją dvi savaites prieš išleidimą.